

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

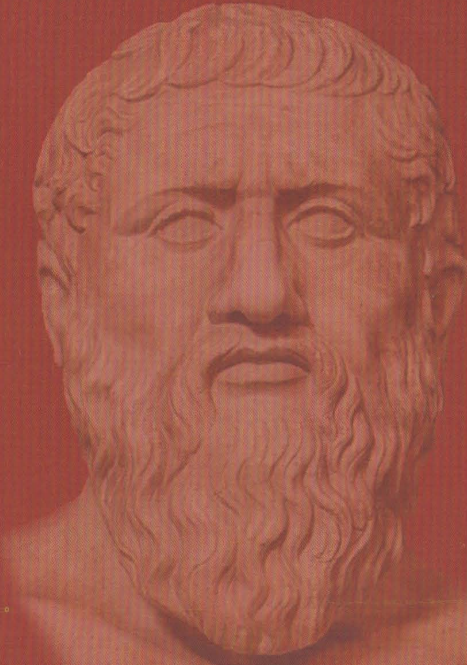
<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

2. BASKI

PLATON

Phaidros ya da Güzellik Üzerine

Çeviren: Birdal Akar

BilgeSu

PHAIDROS

YA DA GÜZELLİK ÜZERİNE

Platon

BilgeSu

Phaidros

Platon

Çeviri

Birdal Akar

ISBN 978-9944-795- 60-9

© BilgeSu

Yayıncı Sertifikası: 19366

1. Baskı, 2014 (1000 adet)

2. Baskı, 2016 (1000 adet)

Ataç 2 Sok. 65/1

Kızılay-Ankara

Tel : 312. 425 93 76

Faks : 312. 425 93 77

e-mail: bilgesu@bilgesuyayincilik.com.tr

Kapak

Ali İmren

Dizgi

Turgut Kaya

Baskı

Ankamat Matbaacılık

Tel: 312. 394 54 94

Sertifika no: 13256

PHAIDROS

YA DA GÜZELLİK ÜZERİNE

Platon

Yunanca aslından çeviren
Birdal Akar

BilgeSu
Ankara 2016

Phaidros: Delilik, Kehanet ve Erotizm

οὐ γὰρ δὴ ποτε εἴμαρται κακὸν κακῷ φίλον
οὐδ' ἀγαθὸν μὴ φίλον ἀγαθῷ εἶναι.

Phaidros, 255b

Phaidros, birçok bakımdan Platon'un en özel diyalogları arasında yer alır. Ona bu özelliği veren yanı sıra Platon'un bilindik kuramlarına açıklamalar getirmesi değil, aynı zamanda, hem Sokrates'in hergünkü düşüncesine hem de genel olarak dönemin Atinasının birtakım yaşam rutinlerine ve yerleşik değerlerine ışık tutmasıdır. Bu diyalogdaki genç delikanlı Phaidros'ta Atina toplumunun kapsamlı ve son derece belirgin bir fotoğrafıyla; Sokrates'te ise aynı toplumun türlü inanç ve değerlerini karşısına almaktan çekinmeyen, yeri geldiğinde kışkırtmayı ve savaş açmayı, yeri geldiğinde ise bir "kâhin" edasıyla uslanıp sözlerini alçak sesle söylemeyi becerebilen bir filozofla karşılaşırız. Böylece Phaidros, bir yandan muhatabına çoğu zaman genel geçer yasalarla seslenen Sokrates'in insanca düşüncelerine; diğer yandan da şiddetli güç mücadeleleriyle çekişmelerin yaşandığı Sokrates dönemi Atina'sına açılan büyüleyici bir pencere hâline gelir. Dolayısıyla, sırf felsefe tarihi namına evrensel ve bunaltıcı yasalar üreten bir Platon'u araştırmak için değil, aynı zamanda Atinalı dindar, dürüst, vatansever ama bununla birlikte *deli* olan bir Sokrates'i araştırmak için de okunabilecek, fevkalade cömert bir diyalogdur.

Elbette diyalogların önemli bir kısmında Sokrates'in bu *delilik* yanına gönderen pek çok davranışın ya da sözün izini sürmek olanaklıdır. Ancak hiçbirinde Sokrates'i bu konuda Phaidros'taki kadar açık sözlü, içtenlikli bulmayız. Üstelik genç öğrencinin karşısındaki yaşlı Sokrates, diğer diyalogların hiç-

birinde göstermediği hilebaz ve muzip yanlarıyla yer yer yabancı bile görünebilir gözümüze. Ama hâlâ ustaların ustasıdır ve karşısındaki inatçı çaylağı istediği oyuna getirmekte, ona istediği düşünceleri söyletmekte hiç zorlanmıyordur. Güzel delikanlı Phaidros'a gelince, bir Thrasymakhos ya da Polemarkhos, Simmias ya da Kebes gibi yapmaz; Sokrates'e karşı saygısız ya da kavgacı çıkışlarda bulunmaz. Çünkü her şeyden önce, *Symposion*'da olduğu gibi burada da onunla yakın bir dosttur. Tartışma boyunca neredeyse tek derdi, dostu ve sevdiği Lysias'ı bu ihtiyar kurda teslim etmemektir. Ancak görünüşe bakılırsa, Sokrates'in tanrısal kehanetleri ve yalvaç bilgeliği karşısında bunu hiç beceremez ve serinlik çökmeden hemen önce yelkenleri suya indirmek zorunda kalır.

Burada ve başka birkaç diyalogda sıkça sözü edilen bu kehanet tam olarak nedir? Batı felsefesinin en rasyonel, hatta Nietzsche'ye bakılırsa Dionysosçu *esrime* karşısında aklı en sert biçimde savunan, bu esrimeyi bertaraf edip şiire bile aklı yerleştiren, işte böylesine hırçın bir algı kırılmasının baş sorumlusu görünen bir filozofta, ilk bakışta aklın yasalarına pek aykırı görünen böylesi bir yönleme şahit olmak elbette şaşkınlık yaratır. Ancak bu şaşkınlığı atlatabilmek için, Platon'un kullandığı dili biraz daha yakından incelemek ve kullandığı terimler arasındaki ince farkları görmek yeterli olacaktır. Dolayısıyla bu kehanetin kimin eliyle gerçekleştiğini, haberleri ölümsüzlerden ölümlülere, kimi zaman Sokrates'e ve kimi zaman da onun bir yoldaşına ileten varlığın tam olarak ne olduğunu ayırt edebilmek, bu tartışmanın yönünü asıl belirleyen ölçüt olarak karşımıza çıkar.

Symposion'un bir yerinde, bu ayrımı yapmamıza yardımcı olabilecek fevkalade açıklayıcı bir sahne vardır. (202d-203a) Bilge kadın Diotima ve Sokrates arasında geçen bu konuşmaya diyalog değil de sahne dememizin nedeni, Sokrates'in ona

yalnızca öğrenmek için sorular soran ve söylenenleri de koşulsuz onaylayan bir öğrenci olarak katılmasıdır. Burada Eros'un ne idüğünü anlatan Diotima bilginin asıl kaynağıdır ve Sokrates ondan öğrendikleriyle bugüne kadarki bütün yanlış bildiklerini hiç sorgulamaksızın düzeltir, daha doğrusu değişikliğe uğratar. Diotima'nın Sokrates'e ve onun elçiliğiyle de *Symposion*'un diğer katılımcılarına öğrettiğine göre bir δαίμων μέγας olan Eros, ölümlüler katıyla ölümsüzler katının arasını doldurmak; ikisi arasında haber götürüp getirmek [burada geçen fiil ἐρμηνεύω'dur] işleriyle görevlendirilmiştir. Dahası ve bizim için asıl önemli olanı, her türlü kehanetin, rahiplik işlerinin ve büyücülüğün de onun üzerinden gerçekleştiğidir. (*Phaidros*'ta falcılık diye karşıladığımız οἰοβοϊστική sözcüğünün burada kullanılmadığına dikkat edilmelidir. Bu ince ayrımla Eros'un kuş, sakatat, su falı vs. "sıradan" bilicilikler için bir aracı olarak kullanılamayacağı, Platon tarafından güçlü biçimde vurgulanmıştır.) Bu satırlardan şimdilik anlaşılan, bu δαίμων'un her türlü kehanetle doğrudan bir ilgisi olduğudur.

Pekâlâ, aynı tartışmaya Sokrates'in kendisinde bulunduğunu sık sık dillendirdiği¹ kehanet yeteneği açısından nasıl bir pay biçmemiz olanaklıdır? Sokrates de diğer kâhinler gibi, Eros'u aracı olarak kullanan ve ölümsüzlerden ölümlülere

¹ Bu söz kuşkusuz bir iki Platon cümlesinin yorumundan çok daha fazlasını gerektirir ve bu nedenle de bize değil, doğrudan doğruya öğrencisi Ksenophon'a aittir: διετεθρόλητο γὰρ ὡς φαίη Σωκράτης τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ σημαίνειν... doğrusu Sokrates'in kendi içindeki bir daimonion'un yol göstericiliğinden söz ettiği kulaktan kulağa yayılmıştı... Hatta Ksenophon bu cümlelerin devamında bambaşka bir tartışmayı da fişekler; ona göre Sokrates'in "yeni tanrılar icat etmekle" suçlanmasının başlıca nedenlerinden biri bu yol gösterici daimonion'dur. (*Apomnemoneumata*, 1.1.2)

haber getiren bir medyum muydu? Yoksa ondaki kâhinliğin bambaşka bir içeriği vardı da onun peşine mi düşmemiz gerekiyor? *Phaidros*'u ve ikinci olarak da *Savunma*'yı bu soruyla okuduğumuz zaman, bu sonraki olanağın daha akla yakın olduğunu görürüz. Bu iki kitapta Sokrates, mağaranın birinde metan gazıyla kendinden geçip geçip anlamlı birtakım hezeyanlar üreten bir medyum değil, kendi içine doğan sese kulak veren, ölçülülüğü esas alan ve kendi açık ifadesiyle "kendine yeten cinsten" bir kâhin olarak karşımızda belirir. İşte bu kehanet tartışması içinde esrimenin tanrısı Dionysos'u –ama bir dereceye kadar– bertaraf ederek Apollon'u kutsayan ve meselelerde bu ikinci tanrıya daha çok yer açan σῶφρων Sokrates, kendini burada göstermeye başlar.

En belirgin biçimde *Savunma*'da karşımıza çıkan kehanet, bizi Sokrates'teki bu sağlıklı aklın iç sesini düşünmeye zorlamaktadır: *tanrısal ve daimonionca bir ses işittiğimi sıklıkla söyleyerek...* (31d) Sokrates'in, aynı cümlede söylediğine bakılırsa "çocukluk yıllarından beri" duymakta olduğu bu ses, kimi zaman onu yapmak üzere olduğu bir yanlıştan döndürür, kimi zaman da –*Phaidros*'ta olduğu gibi– işlediği bir hatayı telafi etmeye çağırır. *Savunma*'nın bir başka yerinde ise daha açık sözlerle, Sokrates bu tanrısal sese bir kanıt, doğru eylemiş olduğuna bir tanıklık olarak başvurmaktan hiç geri durmaz: *Daimonion'un artık duymaya iyice alışık olduğum kehaneti bana sürekli seslenir ve yapmamam gereken en küçük yanlış işlerde (μὴ ὀρθῶς) bile bana karşı çıkar ... fakat ne bu sabah evden çıkarken ne buraya, mahkemeye gelirken ve ne de konuşmamda herhangi bir şeyi söyleyecek olduğumda bu tanrısal işaret bana karşı çıkmadı.* (40a-b) Karşı çıkmamıştır, çünkü Sokrates hakimler önüne çıkarken de onlara böyle mertçe ve hatta yer yer alaycı biçimde sataşıp hatalarını yüzlerine vururken de hiçbir yanlış iş yapmış değildir. Görünüşe bakılırsa, Sokra-

tes'in kendi *daimonion*'unun bütün diyaloglar içinde kalkışmış olduğu en büyük iş de budur. Öte yandan bu, *daimonion*'unun Sokrates'i aştığı anlamına asla gelmez; nitekim bu cümlelerin devamında, kehanetin –ya da tanrısal işaretin– bu suskunluğu için bizzat kendisinin yaptığı açıklama ise, ölüm konusundaki düşüncelerimizin üstünkörü ve yanlış olduğu yönündedir. Buna göre, mahkeme Sokrates'i ölüme mahkum ederek ona hiçbir şekilde kötülük yapmış olamayacaktır.

Phaidros'ta beliren θεοῦ σημείον ise, yargıya müdahalede bulunmak gibi büyük bir eyleme soyunmayıp, *Savunma*'da olduğundan çok daha az iddialı bir görünüm arz etmektedir. Burada da aynı şekilde, *onu her zaman yapacak olduğu şeylerden alıkoyan* bir ses vardır ve bu defa, Sokrates Eros'a karşı günahlarla dolu bir söylev konuştuktan sonra tam da oradan ayrılmayı düşünmekteyken, *söylediklerini aklamadan oradan gitmemesini buyuran sesi işitmiş* gibi olur. Sokrates, burada lafı yeniden kehanet meselesine getirir: *Şu hâlde bir kâhinim ben, belki en hızlılarından değil* (çünkü hatasını geç anlamıştır) *ama tıpkı sıradan yazılar gibi, sırf kendine yetecek kadarını bilen cinsten* (çünkü başkalarının hatası karşısında bir diyeceği yoktur). (242b-c) İşte Sokrates'in kehanetiyle, sözgelişi Delphoili kadının kehaneti arasındaki fark bir kez de burada açık biçimde ortaya çıkar. Bu δαίμόνιον, Sokrates'in yalnız kendisine yetecek şeyleri bilmesini sağlayan bir iç sestен başka hiçbir şeye benzemiyordur.

Başta sözünü ettiğimiz ve dille ilgili olan yöneme dönecek olursak, Sokrates ve diğer kâhinler arasındaki fark için çok daha açık bir kanıt şurada bulabileceğiz: Yukarıda alıntılıdığımız, bilge kadın ile Sokrates arasında geçen konuşmadaki kehanet aracısı tanrı (Eros) bir δαίμων iken, Sokrates'in gerek *Savunma*'da ve gerekse *Phaidros*'ta adını andığı kehanet aracısı varlık ise bir δαίμόνιον'dur; δαίμων denilen

türden tanrısal bir varlık değil, fakat ona benzer olan başka bir parçadır.² Hatta -ıov ekinin kullanımı biçimleri biraz daha zorlanacak olursa, *küçük*, daha kişiye özel ve tek kişilik bir δαίμων'dan söz edilebilecektir: tanrıların insan ruhuna kendilerinden ayırarak koymuş olduğu bir iyilik payı. Sonuç olarak, "söz sanatının en büyük ustalarından" Platon yazılarında δαίμων ve δαιμόνιον farkını böyle büyük bir itinayla gözetirken, aynı itina onu okuyanın hesabına yazılmış bir borç değil midir?

Kehanetin böyle enine boyuna tartışılmakta olduğu *Phaidros* diyalogunda, onu şu "delilik" meselesiyle ilişkilendiren ayrıcalıklı bir argümanın bulunması elbette zorunluydu. Platon bu beklentimizi de boşa çıkarmaz ve çok sevdiği etimolojik çözümlemelerinden birini, belki de en güzelini yaparak kehanetin (μαντικός) kökenini delilikte (μανικός) bulunduğunu ilan eder. Ortadaki *tau* sesi, *zevksizce* başvurulmuş bir söyleyiş değişikliğinden başka hiçbir şey değildir: kehanet ve delilik, aslında aynı insan hâlleridir. (244c) Bununla birlikte, önümüzde bir sorun belirmektedir: "delilik" deyince hep olumsuz ve kötü bir durum anlaşılmakta, bu yaygın yanlış Sokrates'i de rahatsız etmektedir. Bu yanlışın böyle yaygın olmasının nedeni, insanların deliliğin türlerinden habersiz olmalarıdır. Sokrates, daha Palinodia'sının en başında, ilk önce delilikle ilgili kötü sözlerini tekzip eder. Ona göre, akıl

² Bu varlığın daima δαιμόνιον diye ifade edildiğine ilişkin, daha kısık sesli olmakla birlikte birkaç farklı örnek: ... ἐνίοις μὲν τὸ γιγνόμενον μοι δαιμόνιον ἀποκωλύει συνεῖναι: ... *kendi daimonion'un onların kimileriyle birlikte olmaktan beni alıkoydu...* (Theaitetos, 151a); ... μανθάνω, ὦ Σώκρατες: ὅτι δὴ σὺ τὸ δαιμόνιον φῆς σαυτῷ ἐκάστοτε γίγνεσθαι. ... *anlıyorum Sokrates, seni her defasında bir daimonion'un tuttuğunu söylüyorsun* –bunu söyleyen Euthyphron'dur– (Euthyphron, 3b).

hastalığından (παράνοια) gelen delilik başka, tanrılardan gelen delilik başkadır. Tanrılardan gelen delilik, ölümsüzlerin ölümlülere lütfedebileceği en büyük iyiliktir ancak bunlar arasında da bir sınıflandırmaya gidilmesi ve hiyerarşi belirlenmesi gerekir. Sokrates'in özenle geliştirdiği bu sınıflandırmada, Yunan panteonunun en soylu üyelerinin iş bölümü epeyi ilgi çekicidir. Tanrısal deliliğin dört ayrı türü, dört ayrı Yunan tanrısı ya da tanrısal varlığı (çünkü bu dördü arasında Eros ve Mousalar da vardır) tarafından insana bir lütuf olarak verilmektedir.

Eros'a içtenlikle inanan ve ondan fevkalade çekinen Sokrates'le, Lysias'ın çaylağı (aynı zamanda *sevgilisi* –aşığı değildir çünkü ayartıp baştan çıkarmadığına, ona aşık olmadığına ustalıkla inandırmıştır) olan Phaidros, bu dört türlü tanrısal delilik arasında en iyisinin, tahmin edileceği gibi *erotik* delilik olduğu sonucuna varacaklardır. Bir kere her şeyden önce, Sokrates'in Eros'a karşı işlemiş olduğu günahı arınması gerekmektedir. Dolayısıyla metin, Sokrates'in ilk söylevinin ardından düştüğü hatayı anlamasıyla birlikte –tam olarak, tanrısal kehanetin işaretini göstermesiyle birlikte– sular gibi çağlamaya başlar. Oysa gerçekte, Sokrates'in diyalogun bu kısımlarında yarattığı telaş iyice gözlendiği zaman görülecektir ki, ilk söylevindeki hataya bilerek düşmüş olması pekâlâ akla yatkındır. Hatta, başı bezle sarılı bir Sokrates'in güzel bir doğa manzarası içinde ve yanında güzel bir delikanlıya konuştuğunu zihinde canlandırıldığımızda, hiç de normal bir görüntü olmadığını düşünebiliriz ama, yüzü kapalı bir hâlde konuşması bile bu hataya pek de gayriihtiyarî düşmediğinin yeterli bir göstergesi sayılabilir. Zaten kendisi de, bir kısmını yukarıda da alıntıladığımız satırlar arasında, içindeki *daimonion*'un bundan rahatsız olduğunu hissettiğini söylemekteydi: ... *ruh ne kadar da kâhince bir şey: doğrusu ta ba-*

şından bu yana, kendi söylevimi konuşuyorken beni rahatsız eden bir şey vardı ve nasıl da utanıyordum. (242c)

Erotizm dediğimiz şeyin, Sokrates söz konusu olduğunda, hiç değilse *Symposion*'un Sokrates'i söz konusu olduğunda, günümüzdeki anlamından epeyi farklı düşünülmesi gerektiği açıktır. Sokrates *erotik* bir filozoftur, çünkü Eros'a bağlı ve saygılıdır. Ona dua eder ve dört delilik arasında –hatta Apollon ve Dionysos'unkileri de geride bırakarak– en iyisinin Eros'tan gelen delilik olduğunu düşünür. Öte yandan, *Symposion*'daki ölçülü ve Diotima ağzıyla ahlâkçı konuşan Sokrates'in, *Phaidros*'taki hilebaz ve muzip Sokrates'ten bazı bakımlardan farklı olduğunu söylemekte yarar vardır. Bu ise bizi sözcüğün günümüzdeki anlamıyla *erotik* bir Sokrates'e yaklaştıracak bir farktır. *Symposion*'da bize Platonik dediğimiz aşkı öğreten ve onun yüceliğini de bedensel, alelade hazlardan uzak olmasında bulan Sokrates, *Phaidros*'ta, yer yer aynı biçimde bedensel hazları dışlamakla birlikte, yer yer sözlerini erotik bir taşımayla dillendirmekten çekinmez. Bunun en belirgin olduğu yerlerden biri de Zeus'la Ganymedes arasında geçtiği söylenen Frigya mitinden söz ettiği satırlardır:

... ve aşık hem beden eğitiminde hem de öteki birlikteliklerde sevdğine yaklaşp dokunursa, Zeus'un Ganymedes'e aşık iken "tutku" adımı verdiği o pınar fışkırmaya başlar ve bütün suyunu aşığın üzerine boca eder; bir kısmı aşığın içine akarken, bir kısmı da artık dolmuş olduğundan dışına taşır. (255b-c)

Buradaki *dokunmak* fiili ἄπτεσθαι'dır ve doğrudan doğruya beden temasını ifade etmektedir. Hatta beden eğitiminin o dönemde çıplak yapıldığı bilinmektedir ve zaten

γυμνάσιον sözcüğünün kökü γυμνάζω'dur ki, *çıplak hâlde çalışmak* anlamına gelir. Bu düşünceler ışığında, *öteki birlikte-liklerin* (ἄλλη ὁμιλία) ne olduğu artık her bir okurun hayal gücüne kalmış. Burada sembolizmine önemli ölçüde yaslanan mitolojik olayın baş kahramanı Ganymedes, İlyada'da anlatıldığına göre Zeus'un, babası Tros'tan ölümsüz atlar karşılığında alıp Olympos'a götürdüğü (İlyada, V, 265 vd.) delikanlıdır. O, *bütün ölümlülerin de en güzeliydi* (İlyada, XX, 232). Fakat Hera bu genç delikanlıyı çekemediğinden, Zeus onu gökte Kova takım yıldızına dönüştürmüştü. Bu öykünün günümüzdeki anlamıyla erotik yönünün ne denli güçlü olduğunu yine birincil kaynağımızdan, Platon'dan duyalım:

...erkeklerin erkeklere ya da kadınların kadınlara eğilim duyması doğaya aykırıdır ve hazları dizginleyememekten çıkma en başta gelen aşırıliktir. Hepimiz Ganymedes öyküsünü çıkardılar diye Giritlileri suçlarız... (Yasalar, 636d)³

Phaidros, değindiği çok sayıda konu ve içerdiği irili ufaklı söylevler, mitolojik hikayeler ve söz sanatlarıyla tam bir karnavaldır. Sokrates'in en tenha diyaloglarından biri olması onu hiçbir şekilde sıkıcı hâle getirmez, aksine sayıca kalabalık pek çok diyaloga göre *Phaidros* çok daha şaşırtıcı, sürükleyici ve yol göstericidir. Burada diyalogun tüm ayrıntılarından söz etmek bir bakıma olanaksız, başka bir bakıma da yersiz olacaktı. Sonuç olarak, çağdaş düşünürlerin de en fazla ilgisini çeken diyalogların başında gelen *Phaidros*'u, bütün bu renklerini ve birbirinden farklı birçok yanını hesaba katarak okumak gerekir.

³ Platon, *Yasalar* - Cilt 1, Türkçesi: Candan Şentuna, Saffet Babür; Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 1998.

Son olarak, *Phaidros* sürecinin başlamasına vesile olan ve yaptığım her çalışmada gücünü daima yanımda hissettiğim değerli hocam *Saffet Babür'e*; sabrını çekinmeden test ettiğim ama yaşanan her gecikmeyi bir öncekinden daha büyük bir hoşgörüyle karşılayan, *Hacettepe Felsefe'nin* sabırlı yol göstericisi değerli hocam *Cemal Güzel'e* ve ayrıca bütün BilgeSu çalışanlarına teşekkür ederim.

Birdal AKAR – Beytepe, 2014

Çeviri Üzerine Notlar

Kullanılan Yunanca edisyonlar:

1. Plato, Platonis Opera, ed. *John Burnet*, Oxford University Press, 1903.
2. Platon, Platonis Opera Quae Feruntur Omnia, Edidit *Martinus Schanz* [Martin von Schanz] Vol. 5 (Symposion, Phaidros) Leipzig, 1881.

İngilizce edisyonlar:

1. Plato; Euthyphro, Apology, Crito, Phaedo, Phaedrus; Vol I; translated by *Harold North Fowler*; Loeb Classical Library; Harvard University Press, 1999.
2. Plato; Phaedrus and Symposion; translated by *Benjamin Jowett*; Dover Publications, 1993

Almanca edisyonlar:

1. Platon; Phaidros, Protagoras, Gorgias; [übers.] von *Ludwig Georgii*, Fr. Susemihl und J. Deuschle; Metzler, 1859.
2. Platon; Phaidros oder Vom Schönen; übers. von *Kurt Hildebrandt*; Philipp Reclam Jun. Stuttgart, 1953.

Paragraf ayrımları için Loeb edisyonu temel alınmıştır. Sözlük olarak *Liddell-Scott*'un *A Greek-English Lexicon* (Oxford Clarendon Press, 1940) ve James Morwood'un *Pocket Oxford Classical Greek Dictionary* (Oxford University Press, 2002) adlı çalışmalarından yararlanılmıştır.

PHAIDROS

[YA DA GÜZELLİK ÜZERİNE]

SOKRATES: Nereden gelip nereye gidiyorsun, sevgili Phai- [227a]
dros?

PHAIDROS: Kephalos'un oğlu Lysias'ın yanından geliyorum Sokrates, surların dışına doğru bir yürüyüşe çıkasım var. Sabahın erken saatinden bu yana orada oturmakla epeyi vakit harcadım. Şimdi de ortak dostumuz Akoumenos'a kulak verip şehrin dışında yürümeye karar verdim. Dışarıdaki yollar şehir caddelerinden daha az yorucudur, diyor. [227b]

SOKRATES: Gerçekten de iyi demiş, dostum. Demek Lysias şehirdeydi, öyle mi?

PHAIDROS: Evet, Epikrates'in yanındaydı; Morykhos'un Olympieion yakınlarındaki evinde.

SOKRATES: Ne üzerine konuştunuz? Belli ki Lysias sözleriyle sizi pek eğlendirmiş.

PHAIDROS: Dinlemek için boş zamanın varsa, daha fazlasını öğrenirsin.

SOKRATES: Ne demek! Lysias'ın sana anlattıklarını dinlemenin, benim için tıpkı Pindaros'un dediği gibi, boş zaman azlığından daha önemli olduğunu bilmiyor musun yoksa?¹

PHAIDROS: Düş önüme öyleyse. [227c]

SOKRATES: Başla bakalım.

PHAIDROS: Aslına bakılırsa Sokrates, bu tam da senin

¹ Pindaros'un dağınık aktarılan dizelerinin orijinali şu şekilde: *μᾶτερ ἐμά, τὸ τεόν, χρῆσασπι Θήβα/ πρᾶγμα καὶ ἀσχολίας ὑπέρετερον/ θήσομαι...*: *Annem altın zırlı Thebes, senin/ İşlerini zaman azlığının daha üstünde/ Tutacağım...* Mevcut çevirilerde iş diye karşılanan sözcük ἀσχολία olup, asıl anlamı *boş zaman yokluğu*dur. (burada iş, mesele anlamına gelen sözcük ise πρᾶγμα'dır.)

duymak isteyeceğin bir konuşmaydı. Nasıl oldu bilmiyorum ama sevgi üzerine konuştuk. Lysias yoldan çıkmış güzellerden birini yazmıştı; ama onu ayartan bir aşık değildi. Konuştukları arasında en hayranlık verici olan da buydu. Dediğine bakılırsa, sevene değil de sevmeyene iyilik göstermek gerekirmiş.

SOKRATES: Ne soylu adam. Ama gönül isterdi ki iyiliklerin zenginlerden çok yoksullara, gençlerden çok yaşlılara, ben ve birçoğumuz gibi olan insanlara gösterilmesi gerektiği [227d] ğini yazsın. Böylelikle sözleri çok daha incelikli ve herkes için de yararlı olurdu. Ama yine de seni dinlemek için öyle sabırsızlanıyorum ki, Megara'ya kadar yürüyerek Herodikos'un söylediği gibi surlara gidip gidip geri gelsen bile peşinden ayrılmam artık.

PHAIDROS: Neler diyorsun öyle, canım Sokrates? Benim [228a] gibi sıradan bir adamın, günümüzün en yetenekli yazarı Lysias'ın boş zamanlarının çoğunu harcayarak yazmış olduğu bu konuşmayı ezberden ve de onunla aynı biçimde okuyabileceğini mi düşünüyorsun yoksa? Bu benim gücümün yetmeyeceği bir iş. Doğrusu böyle bir beceriyi küpler dolusu altına tercih ederdim.

SOKRATES: Ah Phaidros! Eğer ben Phaidros'u tanımıyorsa kendimi unutmuşum demektir. Fakat bunların ikisi de olmadığına göre, çok iyi biliyorum ki Lysias'ın sözlerini bir defa duymakla yetinmedi ve onu tekrar tekrar konuşmaya [228b] zorladı; Lysias da bunu hevesle kabul etti. Fakat Phaidros bunu da yeterli bulmadı, dilediği kısımları tekrar gözden geçirebilmek için kitabı² yanına aldı ve sabahtan bu yana otur-

² τὸ βιβλίον. Okuma kolaylığı bakımından kitap diye çevirdiğimiz bu sözcük, o dönemde, günümüzdeki biçimiyle ciltlenmiş sayfalar hâlindeki kitabı değil de yaprak ya da rulo biçiminde metinleri ifade etmekteydi.

muş, bu dediğimi yapıyordu. Şimdi böyle bir yandan yürüyüp bir yandan okuduğuna bakılırsa, köpeğe andolsun ki, bu kadar uzun olmasa bütün söylevi baştan sona ezberlemiş olacaktı. Dikkatini iyice verebilmek için surların dışına doğru gitmekteydi ki, bu söylev dinleme hastası adamla karşılaştı. Onu görmekten hoşnut oldu, çünkü esrikliğini paylaşabileceği birisiydi ve bu nedenle de ona birlikte yürüyelim [228c] dedi. Ama söylev aşığı adam ondan konuşmasını isteyince, bunu yapmayı pek istemiyormuş gibi nazlandı. En sonunda da kendisini gönülden dinlemek isteyip istemediğine bile bakmadan konuşmaya heveslendi. Bana kalırsa Phaidros, bir şekilde mutlaka yapacağı şeyi ona hemen şimdi yaptır.

PHAIDROS: Elimden nasıl geliyorsa öyle konuşmak en doğrusu olacak, çünkü görünüşe bakılırsa neler konuştuğumuzu sana anlatmadıkça beni bir yere bırakacağın yok.

SOKRATES: Tastamam doğru tanıyorsun beni.

PHAIDROS: O hâlde öyle yapayım. Doğrusu Sokrates, [228d] söylenenlerin hepsini iyice anlamış değilim ama sevenle sevmeyeni birbirinden ayırmak hakkında söylediklerini, hatırladığım başlıca sözlerle ve ilkinden başlayarak sana bir bir anlatacağım.

SOKRATES: Ama öncesinde, sevgili dostum, sol yanında elbisenin altında ne sakladığını göster bana. Sonra anlatırsın anlatacağını. Çünkü ben sözünü ettiğimiz söylevin sende olduğunu düşünüyorum. Eğer gerçekten de öyleyse, bütün sevgime rağmen de olsa burada Lysias'ın kendisi hazır bulunuyorken senin kendini sınamana yardım edeceğim aklından geçmesin. Haydi, göster şunu.

PHAIDROS: Dur hele. Kendimi senin üstünde sınavarak bunu daha iyi öğrenme umudumu tükettin Sokrates. Nerede oturup da okuyalım istersin?

SOKRATES: Buradan inip İlisos boyunca yürür, sonra da [229a]

rahat olacağımızı düşündüğün bir yerde otururuz.

PHAIDROS: Görünüşe göre yalınayak oluşum iyi bir zamana rastladı, sen ise her zaman öylesin. Bu hâlimizle suda ayaklarımızı ıslatarak yürümek hayli kolay olur. Bir de yılın bu zamanında ve günün bu saatinde böyle bir yürüyüş hiç de fena olmayacak.

SOKRATES: Düş önüme haydi, bir yandan da oturabileceğimiz bir yer arasın gözün.

PHAIDROS: Ötede duran uzun çınarı görüyor musun?

SOKRATES: Ne olmuş ona?

[229b] PHAIDROS: Altında bir gölgelik var; üstelik kararında bir esinti ve oturabileceğimiz, hatta arzu edersek uzanabileceğimiz bir de çimenlik.

SOKRATES: Öyleyse götür bizi oraya.

PHAIDROS: Söyle bana Sokrates, Boreas'ın Oreithuia'yı buradan, İlisos kıyısından kaçırıp götürdüğü anlatılır, değil mi?

SOKRATES: Öyle anlatılır, doğru.

PHAIDROS: Acaba tam da buradan mı kaçırmış? Çünkü burada dere o kadar hoş, temiz ve berrak görünüyor ki; hem kıyısında genç kızların oynaması için de elverişli bir yer.

[229c] SOKRATES: Hayır, dediğin yer iki ya da üç stad daha aşağıya, Agra'ya³ gittiğimiz yolun karşısına düşüyor. Oralarda bir yerde Boreas'ın da bir sunağı var.

PHAIDROS: Hiç farkında değilmişim. Ama Zeus hakkı için söyle Sokrates, sen bu öykünün doğru olduğuna inanıyor musun?

SOKRATES: Eğer buna bilgiler gibi ben de inanmasaydım, şimdi böyle tuhaf bir adam olmazdım ve bilgelik taslayarak derdim ki, kuzey rüzgarı Boreas onu Pharmakeia ile

³ Artemis tapınağının adlarından biri.

oynaştığı sırada alıp yakınlardaki kayalığa sürüklemiş ve o da bu şekilde ölünce, Boreas tarafından kaçırıldığı söylenir olmuş. Ya da belki Ares Kayası'ndan kaçırılmıştır; çünkü bu [229d] öykü kimi zaman buradan değil de oradan kaçırıldığı yolunda da anlatılıyor.⁴ Ama bana göre, Phaidros, bu anlatılanlar hep birden hoşuma gitmekle birlikte, hayli keskin kafalı ve gayretli olup da pek talihli olmayan kimselerin işidir. Bunları anlatmalarının tek nedeniyse, hemen sonrasında Kentaurlardan, Khimairalardan, Gorgonlardan, Pegasuslardan ve bu gibi tuhaf, anlaşılması güç ve uğursuz bir kalabalıktan [229e] söz etmek zorunda olmalarıdır. Hiç inanmadığı hâlde bunların her birini gerçeğe uygun biçimde, bir çeşit köylü bilgeliğiyle⁵ açıklayacak olan birinin epeyi boş zamanı olsa gerek. Benimse bunlara ayıracak hiç boş zamanım yok. Nedeniyse şu, dostum: Ben kendimi henüz Delphoi yazıtına yaraşır biçimde bilebilmiş değilim; ve bunu bilmiyorken kalkıp da [230a] başka şeyleri sorgulamak bana gülünç geliyor. Sonuçta bu konulara olan ilgimi onlar hakkındaki genel kanuları kabul ederek terk ettim ve az önce söylediğim gibi, bu şeyleri değil kendimi sorgulamaya koyuldum: Typhon'dan daha fazla başı olan ve daha kuduz bir canavar mıyım, yoksa doğasında tanrısal ve gösterişsiz bir yazgının payı bulunan, daha yumuşak huylu ve gösterişsiz bir hayvan mı. Söz arasında, sevgili dostum, bizi götürecektik olduğun ağaç şu değil miydi?

PHAIDROS: Evet, bu o.

[230b]

SOKRATES: Hera adına, dinlenmek için ne güzel bir yer. Şu çınar ağacı epeyi geniş ve yüksek; haytın uzunluğu ve

⁴ Elyazmalarında geçen bu cümle Burnet ve Schanz tarafından parantez içinde verilmiş ancak Loeb edisyonunda metinden çıkarılmıştır.

⁵ Burada geçen ἀγροίκω (dat.) ifadesinin, konu bağlamı gözetilerek Lat. *paganus* ve günümüzdeki *paganizm* sözcükleriyle ilişkilendirilme olanağı dikkate değerdir.

gölgesi de pek iyi; uçlarındaki tomurcuklar her yeri tatlı bir kokuyla doldurmuş. Çınarın altında akan pınar da pek güzel ve suyu fevkalade soğuk, sanki ayaklarımla emrine verilmiş gibi. Burası, genç kızlara ve süslü heykellere bakınca, Ny-
 [230c] mphelerin ve Akheloios'un kutsal mekânı gibi görünüyor. Üstelik, isteyen için buradaki esinti ne kadar da tatlı ve neşe verici. Her yan ağustos böcekleri korosunun yaz ısıklarıyla çınlamakta. Şu çimenlerin en hoş yarı da başını yasladığında en büyük rahatlığı verecek kadar iyi bir eğimle büyümüş olmaları. Bu yabancıya kılavuzluğunu en iyi şekilde yaptın, sevgili Phaidros.

PHAIDROS: Sen ey şaşırtıcı adam, görülmüş en tuhaf kişisin. Gerçekten de buranın yerlisi olmayan, kendisine kılavuzluk edilen bir yabancı gibi yalın konuşuyor ve öyle de
 [230d] görünüyorsun. Bana öyle geliyor ki, ne şehrin sınırlarını bir kez olsun aşmışlığın var ne de surların öte yanına çıkmışlığın.

SOKRATES: Bana hak ver, iyilerin iyisi; çünkü ben bir öğrenme meraklısıyım. Öte yandan ne kırların bana öğretebileceği bir şey vardır ne de ağaçların; bunu yapsa yapsa şehirdeki insanlar yapar. Öyle görünüyor ki, sen beni dışarı çıkarmanın ilacını gerçekten de bulmuşsun. Nasıl ki karnı aç koyunları önlerinde bir tutam zeytin yaprağı ya da meyve sallayarak sürerler; görünen o ki sen de kitaptaki sözleri böy-
 [230e] le önüm sıra çekerek beni Attike'nin neresine istersen orasına götüreceksin; hatta istediğin herhangi bir başka yere bile. Ama şimdi buraya gelmiş bulunduk ve benim yere uzanasım var; sen de hangi şekilde rahat okuyabileceğini düşünüyorsan öyle otur ve elindeki okumaya koyul.

PHAIDROS: Dinle o hâlde.

"İçinde bulunduğum koşulları biliyorsun ve bunların bize
 [231a] yarar sağlayacağı yönündeki düşüncemi de duydun. Sırf sana aşık olmadığım için bütün bunları geri çevirmemen gere-

kir, diye düşünüyorum. Çünkü aşıklar, arzuları tükendiği zaman, daha önce yapmış oldukları iyiliklerden ötürü pişmanlık duyarlar. Aşık olmayanlara gelince, onların pişmanlık duyacakları herhangi bir zaman yoktur. Çünkü iyiliği bir zorunluluk altında değil de bile isteye, gönüllerinin dilediği biçimde, güçleri yettiği kadarıyla yaparlar. Aşıklar, hem yaptıkları kötülüklerin hem de sundukları iyi şeylerin nedenini aşktan bilirler ve çektikleri sıkıntıyı da buna ekleyerek sev- [231b]diklerine vermeleri gereken değeri çoktan vermiş olduklarını düşünürler. Aşık olmayanlar ise kendi işlerini hiçbir zaman aşk yüzünden ihmal etmedikleri gibi, ne geçmişte çekmiş oldukları sıkıntıların hesabını ne de yakınlarıyla olan anlaşmazlıkların sebebini aşkta görürler. Bütün bu kötü durumlar ortadan kalkmış olduğu için de, artık geriye yalnızca kendilerini⁶ mutlu edeceğini düşündükleri şeyleri yapmak kalır. Şu da var, eğer aşıkların, en büyük dostluğu sevdiklerine beslediklerini söylemekle ve sözle ya da işle olsun sevdiklerini hoşnut etmek uğruna başkalarının nefretini kazanmaya hazır olmakla çoğu kimseden daha fazla saygı görmeyi hak ettiklerini düşünüyorsan, onların doğru söyleyip söylemediklerini anlamak pek kolaydır: yeni birine aşık olduklarında, bu yeni sevileni eski sevilenden çok daha fazla önemseyeceklerdir ve elbette yeni sevilen arzu ederse eskisine kötülük bile yapacaklardır. O hâlde böyle bir meseleyi, deneyim sahibi hiç kimsenin yolundan dönmesi için yardım etmeye kalkışmayacağı kadar kötü durumdaki birine teslim [231d] etmek ne kadar akla uygundur? Üstelik kendileri de akıllı

⁶ αὐτοῖς. Orijinal cümlede bulunmadığı hâlde, görünüşe bakılırsa hem Jowett hem de Fowler çevirilerinde kendini gösteren *beloved* sözcüğü büyük bir hatadan ileri geliyor. Georgii ve Hildebrandt bu hataya düşmemişlerdir.

değil hasta olduklarını kabul eder ve iyi düşünemediklerini de bilirler; ancak kendilerine hâkim olmaya güçleri yetmez. Böyleyken, akılları başlarına geldiğinde eski hâllerindeyken yapmaya karar verdikleri işlerin iyi olduğunu nasıl düşünebilirler? Kalkıp da sevenlerin içinden en iyisini seçeyim dersin, seçimini çok az sayıda kişi içinden yapmak zorunda kalırsın; ayrı seçimi sevmeyenler arasından yapacak olursan, [231e] amacına uygun birçok seçeneğin vardır ve böylelikle dostluğunun karşılığını verebilecek kişiyi bulma umudun da büyük olur.

Eğer hâlâ yerleşik kurallardan⁷ çekiniyor ve insanların dedikodular işitip de seni ayıplamasından korkuyorsan şunu [232a] bil ki, herkesin kendisini kıskandığını düşünmekle kalmayıp kendisi de herkesi kıskanan aşıklara, herkesin yanında sevgisinden söz açmak ve bunun gösterişini yapmak, boşa çabalamadığını göstermesi bakımından akla uygun gibi görünür. Aşık olmayanlara gelince, onlar kendilerine daha fazla hâkim olduklarından, insanların kanılarına uygun olanı değil de en iyi olanı seçerler. Öte yandan, aşıkların birçoğu için sevdiklerinin yapıp ettiklerine kulak kabartıp onları izlemek ve bu türden başka işler yapmak zorunlu olmuştur; böyley- [232b] ken, birbirleriyle konuştukları görüldüğünde şimdiki ya da gelecekteki bir arzudan ötürü bir arada oldukları düşünülür. Aşık olmayanları bir arada görünce böyle şeylerle suçlamaya ise hiç kimse kalkışmaz; çünkü herkes onların buluşup konuşmasının zorunlu olarak ya dostluktan ya da başka bir hazdan kaynaklandığını bilir. Öte yandan, eğer dostlukları yürütmenin zor olduğu ve farklı durumlarda ortaya çıkacak

⁷ νόμος καθεστηκός birebir anlamıyla *yerleşik*, *yürürlükteki yasayı* ifade etmektedir. (bkz. καθίστημι, *yerleştirmek*, *yürürlüğe koymak*, (Lat. *constituere* kurmak –devlet, yasa, vs.– fiilinden part.)

bir çekişmenin her iki tarafı da yaralayacağı, böyle bir durumda geri çekilince en büyük zararı göreceğın düşüncesiye [232c] seni çekinceli kılan, daha çok aşıklardan korkman gerekir. Çünkü onlar için pek çok şey incitcidir ve yapılan her şeyin kendilerine zarar vermek için yapıldığını düşünürler. Sevdiklerinin başkalarıyla birlikte olmasını engellemeleri de bundandır. Zengin kimselerden paralarına yenik düşmek korkusuyla uzak dururken, eğitimlilerle bir araya gelmektense, kendilerinden üstün oldukları ortaya çıkacak düşüncesiyle çekinirler. Böylece, iyi bir olanak elde etmiş herkese karşı nöbet- [232d] tedirler. Onlara aldanıp da böyle kimselerden nefret edecek olursan, seni hiç dostunun kalmadığı bir yalnızlığa sürüklerler. Öte yandan, onlardan daha akıllıca davranıp kendi çıkarlarını gözetecek olsan, bu defa aranızda anlaşmazlık doğar. Sevmeyenler ise erdemleri gereğı kendi çıkarlarına göre davrandıkları için, seninle bir araya gelen kimseleri kıskanmazlar ve aksine, buna yanaşmayanlardan nefret ederler. Çünkü o kişilerce küçümseneceğini, ötekilerden ise yarar göreceğini [232e] bilirler ve bu nedenle de, onlarla yapılan işlerden düşmanlık yerine dostluk elde etme umudun çok daha fazla olur.

Öte yandan, sevenlerin birçoğı daha sevdiklerinin karakterini bilmiyorken ve başka alışkanlıklarına şahit olmamışken bedenlerinin arzusuna kapılmış olurlar; bu nedenle de arzuları sonlandıktan sonra da dost kalmayı isteyip istemeyecekleri belirsizdir. Ama aşık olmayanlar bunu yapma- [233a] dan önce de zaten dost olduklarından, çıkarlarını elde ettikten sonra aralarındaki dostluğun azalması söz konusu olmaz, aksine bunlar gelecek için güzel anılar olarak kalır. İşte bu nedenle, bir aşığa değil de bana inanman senin için çok daha iyi olacaktır. Çünkü onlar senin söylediklerini ve yaptıklarını en iyi olduğu için değil, kimi zaman hoşnutsuz olmandan korktukları ve kimi zaman da arzuları akıllarının

- [233b] önüne geçtiği için överler. İşte bunlardır Eros'un kendisini belli ettiği durumlar: başka hiç kimseye acı vermeyen şeyleri talihsiz aşıkların gözüne büyük kederler gibi gösterirken, talihli aşıkları ise haz vermeyen şeylere bile övgüler düzmek zorunda bırakır. Bu nedenle aşıklar kıskanılmaktan çok acınmaya layıktır. O hâlde bana teslim olursan, sana yalnızca hâlihazırdaki birliktelikten alacağımız hazları değil, aynı zamanda gelecekte elde edeceğin çıkarları da vaat ediyorum; sevgiye yenik düşerek değil, kendime bütünüyle hâkim olarak; küçük şeyler yüzünden büyük kavgalar çıkararak değil, aksine büyük şeyler için bile sakın ve küçük sitemlerde bulunarak; kasıtsız hataları hoş görüp kasıtlı olanları ise engellemeye çalışarak. Çünkü ancak bunlardır uzun sürecek bir dostluğun işaretleri. Eğer aşık olmadan güçlü bir dostluğu
- [233d] yürütmenin olanaksız olduğunu düşünüyorsan, böyle bir durumda oğullarımıza ya da babalarımız ve annelerimize de bağlılık gösteremeyeceğimizi; arzu dışındaki ilişki türlerinden kazandığımız hiçbir güvenilir dostla sahip olamayacağımızı da düşünmen gerekir.

- Ayrıca, iyilikleri en fazla ihtiyacı olana yapmak gerekiyorsa, bütün öteki meselelerde de en iyi kimseler için değil en fazla ihtiyacı olanlar için iyi işler yapmak gerekecektir: kendilerini en büyük sıkıntılarından kurtardığın için, en büyük
- [233e] yük minneti de onlar gösterirler. Ve bu durumda, özel ziyafetlerine değerli dostlarını değil de dilencileri ve karnı açları çağırman gerekir; yalnızca onlar böyle bir şeyden ötürü seni sever; peşinde dolaşır ve kapından ayrılmazlar, sana karşı en fazla onlar kendilerini borçlu hisseder ve iyiliğin için çokça dua ederler. Ya da belki bunların hiçbiri doğru değildir: iyilikleri en fazla ihtiyaç duyana değil de karşılığını en iyi verebilecek olana göstermek gerekiyordur. Yani sırf yalvaranlara
- [234a] değil, aynı zamanda yarar sağlayacak olanlara; sırf gençlik

zamanlarının tadını çıkarmak isteyenlere değil, sahip olduğu iyi şeyleri yaşlılığında da seninle paylaşacak olanlara; başarılı olduğunda bunu başkalarına anlatıp övünenlere değil, söylemekten çekinip sessiz kalanlara; kısa bir süreliğine bağlılık gösterenlere değil, bütün ömür boyunca aynı şekilde dost kalacak olanlara; arzuları tükendiğinde kavga çıkarmak için bahane arayanlara değil, erdemini tam da gençlik geçip gidince ortaya koyacak olanlara. Öyleyse daha önce söyledi- [234b]ğim şeyi hatırla ve aklında iyice tut: aşık olanlar kötü giden işleri yüzünden bütün dostları tarafından paylanırken, aşık olmayanları ise kendilerini ihmal ettikleri gerekçesiyle yakınları bile suçlamaz.

Belki şimdi bana, aşık olmayanların hepsine iyilik göstermeyi öğütleyip öğütlediğimi soracaksın. Oysa ben aşığın bile bütün aşıklara yönelmeyi sana öğütlemeyeceğini düşün- [234c]üyorum. Çünkü ne iyiliğin değeri muhatabındakiyle aynı olur, ne de sen ilişkini başkalarından gizlemek istediğinde bunu aynı biçimde başarabilirsin. İlişkiden hiçbir tarafa zarar gelmemeli, her iki tarafa da yarar gelmelidir. Sarurım ben bu konuda yeteri kadar konuşmuş oldum; unuttuğumuzu düşündüğün bir şey varsa ve öğrenmek istiyorsan, sorabilirsin."

Sence nasıl bir söylev, Sokrates? Özellikle sözcüklerin söy- [234d]lenişi bakımından olağanüstü, öyle değil mi?

SOKRATES: Tanrısal bir şey, sevgili dostum, o kadar ki aklımı başımdan aldı. Bu biraz da senin sayende oldu Phaidros. Sana her baktığımda, defalarca okumuş olmana rağmen ondan büyük keyif aldığını gördüm. Peşine takılıp şu Bakkhe'lere yaraşır coşkuluğuna ortak olmam da bu tür şeylere benden çok daha fazla kulak verdiğini bildiğimdendir.

PHAIDROS: Pekâlâ ama benimle eğleniyor gibisin?

SOKRATES: Gerçekten de eğlendiğimi ve ciddi olmadığımı mı düşünüyorsun?

[234e] PHAIDROS: Hem de hiç, Sokrates, ama dostluk tanrısı Zeus'un huzurunda doğru söyle; bütün Hellenler içinde, bu konularda böyle ya da bundan daha iyi konuşabilecek biri var mıdır sence?

SOKRATES: Ne demek! Sen ve ben, bu söylevi anlaşılır, özlü ve her bir sözü incelikle işlenmiş olduğu için değil de sırf yazarı söylenmesi gerekeni söylediği için mi övmeliyiz, diyorsun? Eğer yapmamız gereken buysa, bunu senin kendi iyiliğin olarak kabul ederim, çünkü ben söylevi anlamayı ba-

[235a] şaramadım. Dikkatimi söylevin yalnızca retorikine yöneltmiş ve diğer yönünün ise Lysias için bile yeterli olmadığını düşünmüştüm. Ve bana öyle geliyor ki Phaidros, eğer senin söyleyeceğin başka bir şey yoksa, konu üzerinde fazla söz söylemekte zorlanıyormuş gibi aynı şeyleri iki ya da üç defa yinelemiş; ya da belki bu konulara daha önce hiç dikkatini vermemiş. Aynı konuyu iki farklı yolla ve en iyi şekilde konuşup bu tür konulardaki yeteneğini göstermeye çalışmakla, yeniyetme bir delikanlı gibi göründü gözüme.

[235b] PHAIDROS: Bunların bir anlamı yok Sokrates; bu söylevin sahip olduğu en önemli nitelik tam da söylediğin şeydir. Konu hakkında dikkate değer hiçbir noktayı göz ardı etmedi, öyle ki, bugüne kadar hiç kimse bu konuda ondan daha etkileyici ve daha iyi konuşabilmiş değil.

SOKRATES: İşte bu konuda seninle aynı fikirde olamayacağım; çünkü sen hoşnut ol diye söylediklerini kabul edecek olsam, eski zamanlarda bu konuları konuşmuş ve yazmış erkek ve kadın bilgeler beni kınarlar.

[235c] PHAIDROS: Onlar da kim? Hem bu söylevden daha iyisini nerede duydun?

SOKRATES: Bunu öyle çabucak söylemem zor olur. Ama elbette daha iyilerini duymuşluğum var; güzel Sappho'dan, bilge Anakreon'dan ve daha başka yazarlardan. Bunu neye

dayandırarak söylüyorum? Göğsümün dolu olduğunu hissediyorum tanrısal dostum, ve bundan hiç kalır yanı olmayan bir başka söylevi de pekâlâ konuşabileceğimi. Bunların hiçbirini kendi kendime bulmadığımı da iyi biliyorum ve bilgisizliğimin farkındayım; böyleyken bana, başkalarına kulak kesilerek bir testi gibi dolmak kalıyor. Ama yine de, belki ya- [235d] vaşlığımdan ötürü, bunları nerede ve kimden duymuş olduğumu sürekli unutuyorum.

PHAIDROS: Ey soyluların en soylusu, ne de güzel konuştuğun. Şimdi seni ne kadar zorlasam da bunları nerede ve kimden duyduğunu sakın söyleme; bunun yerine dediğin şeyi yap: kitaptakinden daha iyi ve daha uzun, başka bir söylevi konuş. Buna karşılık ben de, tıpkı dokuz hükümdarlar gibi, Delphoi'ye altından dökme ve birebir aynı boyutlarda heykeller diktirmeye söz veriyorum; sırf benimkini de- [235e] ğil, aynı zamanda seninkini de.

SOKRATES: Eğer Lysias'ın büsbütün hata yaptığını söylediğimi ve onunkinden tümüyle farklı şeyler konuşabileceğimi düşünüyorsan Phaidros, hayli sevilesi ve gerçekten de altın kalpli bir adamsın. Öyle sanıyorum ki bu, en bayağı bir yazarın bile başına gelecek türden bir iş değil. Bir kere şu söylevin konusunu düşünelim; sana göre kim bu konularda konuşurken sevmeyenin sevenden daha iyilik göresi olduğunu savunup da birinin akli başındalığını övmeyi ve diğerinse akli havada oluşunu ayıplamayı bir yana bırakır? Bun- [236a] lar böylesine zorunlu konular olmasına rağmen kim kalkıp da başka şeylerden konuşur? Bana kalırsa, bu türden konuşanlara katlanmalı ve hoşgörüyle bakmalı; bu konuşmalarda yeniliği değil de düzenlemeyi övmeli. Zorunlu olmayan ve görece zor konulardaki konuşmalarda ise düzenlemenin yanı sıra bir de yeniliği övmek gerek.

PHAIDROS: Söylediğine katılıyorum, çünkü gördüğüm

[236b] kadarıyla ölçülü konuşuyorsun. O hâlde izleyeceğim yol şu olacak: Başlangıç noktası olarak sana “Seven kişi sevmeyenden daha hastadır” sözünü vereceğim. Bunun ardından gelen konularda, başka bir söylevi Lysias’tan daha uzun ve daha iyi konuşursan, dövülmüş cevherden heykelini Olympia’da, Kypselos sunağının hemen yanına dikilmiş bil.

SOKRATES: Sana şaka yollu sataşıp da sevdiğine saldırdım diye beni ciddiye mi aldın Phaidros? Gerçekten de onun bilgeliğini ve şatafatını geride bırakacak şeyler söylemeye girişeceğimi düşünüyor musun?

[236c] PHAIDROS: Bunları söyleyerek, dostum, bana da aynı fırsatı vermiş oldun. Şimdi elinden gelen en iyi şekilde konuşman gerekiyor; dikkatli ol ki komedia oyuncularının birbirlerine laf yetiştirdikleri o kötü duruma biz de düşmeyelim ve beni “Ey Sokrates, eğer ben Sokrates’i tanımıyorsam kendimi unutmuşum demektir” ya da “konuşmaya can atıyordu ama pek istemiyormuş gibi nazlandı” gibisinden sözler söylemek zorunda bırakma.⁸ Şunu iyi bil ki, göğsümü dolduruyor dediğin şeyleri anlatmadan buradan hiçbir yere gitmek [236d] yok. Bu izbe yerde başbaşayız ve senden daha kuvvetli, daha gencim. Bütün bunlardan ne demek istediğimi anla ve yapmak zorunda kaldığın için değil de gönüllü olduğun için konuş.

SOKRATES: Ama ey kutlu Phaidros, bir konuda ve üstelik tam da ustasına karşı, sıradan biri olarak hazırlıksız konuşursam gülünç duruma düşerim.

PHAIDROS: Sen de bunu istemiyor muydun? Kendini şirin gösterme çabasına bir son ver, yoksa seni konuşmaya zorlayacak şeyleri de pekâlâ söyleyebilirim.

SOKRATES: Dur, söyleme öyle şeyler.

PHAIDROS: Hayır, söylüyorum. Sözüm bir yemin olacak.

⁸ bkz. 228a-c.

Sana yemin ederim ki... Ama hangi tanrı adına yemin etmeli? Şu çınar adına mı olsa? Hemen şuracıkta bana söylev vermeyecek olursan, bu da şahittir ki, sana bir daha hiçbir zaman hiç kimsenin söylevini ne gösterir ne de haber veririm.

SOKRATES: Vay seni düzenbaz! Söylev meraklısı bir adam istediğini yaptırmanın yolunu nasıl da ustaca bulurmuşsun öyle.

PHAIDROS: O hâlde hâlâ ne diye kurtulmaya çalışıyorsun?

SOKRATES: Sen o yemini ettikten sonra, artık buna kalışmam bile. Öylesi ziyafetlerden kendimi nasıl uzak tutabilirim?

PHAIDROS: Konuş öyleyse.

[237a]

SOKRATES: Nasıl yapacağım, biliyor musun?

PHAIDROS: Nasıl?

SOKRATES: Söylevi çabucak bitireyim ve seni görüp de utanmayayım diye, yüzümü kapatarak konuşacağım.

PHAIDROS: Nasıl istersen öyle yap, yeter ki konuş.

SOKRATES: Gelin ey Mousalar, bu adınız ister söylediğiniz berrak şarkılardan, ister Ligurların müzikal soyundan gelmiş olsun,⁹ erlerin en güzelinin beni konuşmaya zorladığı bu öyküyü anlatmama yardım edin; çünkü daha önce bilge olduğunu söylediği dostu şimdi daha bir bilge görünmektedir gözüne.

[237b]

Bir zamanlar bir oğlan çocuğu vardı, daha doğrusu bir delikanlı. Üstelik pek de güzeldi, ona vurulmuş epeyi aşık vardı. Bunlar içinde birisi şeytan tüylüydü; sevmek konusunda hiç kimseden aşağı kalmamasına rağmen, delikanlıyı

⁹ Platon *berrak*, *tatlı sesli* anlamındaki λιγύς (cümle içinde dat. λιγυῖαι) sözcüğü ile kuzey İtalya bölgesinde yaşayan bir halkın adı olan Λίγυς sözcüğünü bir arada kullanarak kelime oyunu yapıyor.

ona aşık olmadığına inandırmıştı. Ve bir keresinde, yaptığı kurlarla, iyiliklerin sevenden çok sevmeyene yapılması gerektiğine onu inandırmaya çalışarak şöyle dedi:

- [237c] “Her ne konuda olursa olsun, iyi eylemeye niyetli kimse-
ler için bir tek ilke vardır oğlum: verdiği öğüdün ne üzerine
olduğunu bilmesi gerekir, aksi takdirde her şey kaçınılmaz
olarak boşa gider. Fakat çoğu kimseler, tek tek şeylerin özü-
nü bilmediklerini gözden geçirirler. Böyleyken, biliyormuş
gibi yaptıkları için araştırmaların başlangıcı konusunda bir
söz birliğine varamazlar ve yola böyle devam ederek, muh-
temel sonuca varırlar: ne kendileriyle ne de birbirleriyle hem-
fikir olabilmişlerdir. O hâlde ben ve sen, başkalarında görüp
kınadığımız bu hataya düşmeyelim. Madem ikimiz dostluğu
aşık olana mı yoksa olmayana mı göstermek gerektiğini tar-
tışacağız, ilk önce aşkın ne olduğunu, hangi güce sahip ol-
[237d] duğunu ve sınırlarını belirleyelim; ardından bu tanım ve ba-
kış açısı üzerinden giderek onun yarar mı yoksa zarar mı
getireceğini araştıralım. Aşkın bir arzulama olduğu apaçık
ortadadır. Yine, aşık olmayanların da güzel şeyleri arzuladı-
ğını biliyoruz. Şu hâlde bunlarla aşık olanları birbirinden na-
sıl ayıracağız? Şunu görmemiz gerekir ki her birimizde iki
türlü hükmetme ve yol gösterme vardır; biz de bunların pe-
şinde, gittikleri her yere gideriz. Bunlardan biri doğuştan
gelen haz arzusu, diğeri ise sonradan kazanılmış en iyiye yö-
nelme düşüncesidir. Bu ikisi, içimizde kimi zaman anla-
[237e] maya varır ve kimi zamansa kavgaya tutuşurlar. Kimi za-
man biri üstün gelir, kimi zaman diğeri. En iyiye yönelen dü-
şünce akıl yoluyla üstün geldiğinde, onun üstünlüğüne öl-
[238a] çülülük adı verilir; arzu bizi akıl dışı bir yolla hazlara sü-
rüklediği ve bize hükmettiği zamansa, onun bu hükümranlı-
ğına aşırılık adı verilir. Aşırılık da çok adlıdır, çünkü çok
öğeli ve çok türüdür. Bu türlerin hangisi üstün gelirse, elin-

de tuttuğu kişiye güzel ya da onurlu dedirtmek yerine kendi adını verir. Sözel geliş arzu, yemek konusunda akla ve diğer bütün arzulara üstün geldiğinde, bu arzuya oburluk derir ve [238b] elinde tuttuğu kişiye de aynı ad verilir. Benzer biçimde, içme arzusu zorba olup da elinde tuttuğu kişiyi içkiye yönlendirdiği zaman, o kişiye ne ad verileceği biliniyor.¹⁰ Arzunun başka türlerinin adlarının da, aynı zamanda elde tuttukları kişilere verildiği açıktır. Şimdiye kadar söylediğim her şeyi neden söylemiş olduğum artık iyice belli, ancak söylenen her bakımdan söylenmeyenden daha anlaşılır olduğuna göre; doğruya yönelen düşünceye üstün gelen akıldan yoksun arzusun güzelin hazzına götürdüğünü ve yine beden güzelli- [238c] ğine dönük diğer arzularla birleşerek güçlenip üstün geldiği zaman adını bu güçten aldığını, aşk olduğunu söylemek gerekiyor.”¹¹

Kendimi tanrılardan esinlenmiş gibi görüyorum, ne dersin ey Phaidros, sana da öyle geliyor mu?

PHAIDROS: Tastamam öyle, Sokrates, alışılmışın dışında bir akıcılığın var.

SOKRATES: O hâlde sessizce dinle beni, çünkü burası da

¹⁰ Bu mesele için net bir açıklama ya da öneri ne yazık ki yoktur. Bununla birlikte, Platon’un burada anımdan geri durduğu sözcüğün φίλοπότης olması muhtemeldir ve *ayyaş* anlamına gelir (birebir çeviriyle -ποτήρ ve ποτή sözcüklerinden hareketle- *şarap* veya *şarap çanağı seven*). Sözcük Herodotos, Aristophanes, Sophokles ve Aristoteles’te sıkça görülür.

¹¹ Platon burada bir kez daha kelime oyununa başvurmaktadır. Bu, aşk anlamına gelen ἔρως ve beden gücü anlamına gelen ὥμη sözcüklerinin bir araya gelmesiyle oluşan ve *güçlü, sağlıklı* anlamına gelen ἐρρωμένος zarfının kullanılmasıdır. Sözcük Platon’a özgü olmayıp, sözel geliş Ksenophon’da ya da söylevi bu diyalogda söz konusu edilen retor Lysias’ta da görülüyor.

[238d] tanrılık bir yere benziyor doğrusu. Böyleyken söylevim sırasında sık sık coşkuya kapıldığını görürsen şaşırma. Baksana, sesim neredeyse dithyrambos tonuna yükselecek.

PHAIDROS: Çok doğru söylüyorsun.

SOKRATES: Aslında bunun sebebi sensin. Ama geri kalanını dinle, çünkü bu hâl beni her an terk edebilir. Bunları bilmek tanrının işi, bize düşense dönüp o delikanlıya söylenen sözlerle bakmak:

“Pekâlâ yiğit adam: öğüdün ne üzerine olduğu söylendi ve belirlendi; şimdi dikkatimizi bu söylediklerimiz üzerinde [238e] tutarak, iyilik gösteren kişiye aşık olandan ve olmayandan hangi yarar ve zararların geleceğini araştırmaya koyulalım. Arzu tarafından yönetilen ve hazlarının kölesi olmuş kişinin, sevdiğinden kendisini elden geldiğince hoşnut etmesini beklemesi kaçınılmazdır. Hasta kimseler de kendilerine karşı durmayan her şeyden hoşlanırlar, kendilerinden üstün ya da [239a] kendilerine eşit şeylerdense nefret ederler. Bu nedenle, aşık olan, sevdiğinin ne üstünlüğüne ne de eşitliğine katlanabilir ve onu her zaman daha kötüye, daha aşağıya çekmeye çalışır. Bilgisiz olan bilgenin aşağısındadır, korkak ise yiğidin; konuşamayan iyi konuşabilenin ve ahmak da iyi kavrayışlının. Sevdiğinin düşüncesindeki bu eksiklikler ve hatta daha da fazlası, eğer doğuştan geliyorlarsa zorunlu olarak aşığı hoşnut eder; ama sonradan edinilen türdense ya bu eksiklikleri kendisi yaratır ya da kimi hazzardan mahrum olmayı [239b] kabullenir. Kıskaç olması da kaçınılmazdır; ve bu nedenle ona en yararlı olacak, onu bir yiğit hâline getirecek ve en önemlisi de aklıbaşında olmasını sağlayacak birçok ilişkiden alıkoyarak, sevgiliye gelen en büyük zararın baş sebebi olur. Aşık olanın, sevdiğini küçümsemek korkusuyla uzak tutmaya çabaladığı bu şeyse tanrısal felsefedir. Sevdiği en çok kendisinden hoşnut olsun diye, onu başka her şeyin bilgisin-

den alıkoyar ve kendisinden başkasını gözü görmez hâle getirir. Kendisini ona her şeymiş gibi gördürür, böylece en büyük zararı vermiş olur. Bu nedenle, aşık olan kimse düşüncey- [239c] le ilgili işlerde asla yararlı bir yol gösterici ve yoldaş olamaz.

Kişinin bedenine ve onun kısımlarına nasıl özen göstereceğine ve bakımını nasıl yapacağına gelince: iyiyi istemeye değil de hazzı kovalamaya koyulmuş bir kimse bu konuda ne yapar, onu görelim. Açıkça belli ki kendisine sıkı değil kırılğan, güneş altında değil de alaca gölgelikte büyütülmüş, erkekçe işlerle ve alın teriyle sınanmamış, nazenin ve kadını yaşamaya alışık, doğal süsleri olmadığı için tuhaf renklere ve [239d] süslere ihtiyaç duyan, açıkçası daha fazla anlatmaya da değmeyecek türden bir hayat yaşayan bir sevgili arayacaktır. Böyle bir bedense, savaşta ve bu gibi hizmet zamanlarında düşmanlarını yüreklendirirken, dostları ve aşıklarının korkmasına neden olur.

Bu apaçık bir meseledir ve hakkında bu kadarı yeter; şimdi ise zengin bir aşıkla birlikte olup onun korumasına gi- [239e] rildiğinde kişiye hangi yarar ve zararların geleceğini tartışmak gerekiyor. Sevgilinin en dostça, en incelikli ve en tanrısal niteliklerinden yoksun olanı dilemek gerektiği herkes için ve en çok da aşık olan için anlaşılır hâle gelmişti. Aşık, onun babasız, annesiz, akrabasız ve arkadaşsız da olmasını dilemelidir çünkü bunların sevdiğiyle en tatlı birliktelik anla- [240a] rına engel olduklarını, ayıpladıklarını düşünür. Öte yandan, altından ve başka değerli şeylerden serveti olan bir kimseyi elde etmek kolay olmadığı gibi, elde ettiği zaman da elde tutmanın kolay olmayacağını düşünecektir. Bu nedenle aşık, zorunlu olarak, sevdiğinin kazandığı serveti kıskanır ve kaybettiğinde ise hoşnut olur. Üstelik aşık, sevdiğinin uzun süre bekâr, çocuksuz ve evsiz olmasını diler, çünkü onun tatlı meyvesinden olabildiğince uzun süre yararlanmayı arzu etmektedir.

Başka başka kötülükler de vardır ama bilinmeyen bir tan-
 [240b] rı¹² bunların birçoğuna anlık hazlar karıştırmıştır; sözgelişi
 doğa, dalkavuk gibi korkunç ve çok zararlı bir hayvana aynı
 zamanda büyüğü hiç eksilmeyen bir haz da katar. Kimileri
 fahişeleri zararlı olmakla ayıplar ama fahişelerin peşinde ko-
 şan birçok körpe akıllı hayvan, onlardan alacağı anlık hazlar
 için hazırda bekler. Aşığa gelince, sevdiğine zararlı olmakla
 [240c] kalmaz, birlikte yaşayamayacak kadar da geçimsizdir. Akran
 akranı gönendirirmiş, diyor eskilerin bir sözü. Bana göre, ya-
 şıtlık onları aynı hazlara yönelttiği ve bu aynılık, bir arada
 olmaktan bıktıklarında bile, dostluğu canlı tuttuğu için böy-
 ledir bu. Bir yandan da her türlü zorunluluğun herkese ağır
 geldiği söylenir; aşık sevdiğiyle farklı olmasının yanında,
 ona en büyük zorunluluğu dayatır. Kendisi yaşlı olmasına
 rağmen genç sevgilisini, ne gündüz ne gece, bir an olsun yal-
 [240d] nız bırakmaz. Onu böyle hareket ettiren, zorunluluk ve taş-
 kın arzusudur. Görmek, iştirmek, dokunmak ve sevdiğiyle il-
 gili bütün hisler ona haz verir. Öyle ki, ona zevkle hizmet
 eder. Ancak bütün bunlar olurken, en sonunda bu birlikte-
 likten tiksindir hâle gelmesin diye sevgilisine neler söylemesi
 ya da ona haz verecek neler yapması gerekir? Kendisini bir
 gün değil her zaman takip eden o yaşlı çehreye sürekli bakı-
 [240e] yor olmayı duymak bile hoş değilken, sürekli onunla bir
 arada olmak zorunluluğuna nasıl katlanılsın? Her yerde ve
 herkese karşı kuşkulu biçimde onu kollayan aşığın ayıkken
 söylediği yersiz övgüler ve yaptığı aşırılıklara maruz kalmak-
 tan bezginken, bir de kalkıp içki içmesiyle, o bıkıtıcı ve aşırı
 gevezelik artık sırf dayanılmaz değil aynı zamanda iğrendi-
 rici bir hâle de gelmez mi?

¹² δαίμων.

Aşık zararlı ve geçimsizdir ama gün gelip de aşkı dindiği zaman, öncesinde yalvarıp yeminler ettiği ve gelecekte de [241a] birlikteliğin, iyiliklerin ümidine güç bela inandırdığı kişiye karşı sadakati elden bırakır. Borcunu ödeme zamanı geldiğinde, kendi içinde başka bir hükümdar ve yol göstericiye dönüşür, aşkın ve deliliğinin yerini akıl ve ölçülülük alır. Sevdiği onun böyle başkalaşmasının farkına bile varmaz; aynı kişiyle konuşuyormuş gibi, yaptıklarını ve söylediklerini hatırlatarak ondan daha önceki iyiliklerinin hesabını ister. O ise utancından ne artık başka biri olduğunu ne de daha önceki aklıyla verdiği sözleri ve yeminleri tutamayaca- [241b] ğını söylemeye cesaret edebilir; şimdi aklı başına gelmiş ve ölçülülüğünü yeniden kazanmış olduğu için, önceden yaptıklarını yapmaktan ve öncekiyle aynı kişi olmaktan kaçırur. Bütün bunlardan kaçtıkça ve zorunlu olarak eski aşığını kandırdıkça, attığı kabuğun tersi gelir¹³ ve sürekli değişerek kaçmaya çalışır. Beriki ise zorunlu olarak onun peşinden gitmekte, daha yolun başındayken aşık ve hâliyle akıldan yoksun birine değil de aşık olmayan ve akıl sahibi birine bağ- [241c] lanması gerektiğini düşünemediği için tanrılardan yardım dilemektedir. Çünkü bunu yapmayarak güvenilmez, geçimsiz, kıskanç, sevimsiz, hem servetine hem de bedenine zararlı, ama en çok da, tanrıların ve insanların gözünde gerçekten kendisinden daha değerli hiçbir şeyin olmadığı ve olmayacağı ruhuna zararlı bir adamın ellerine kendisini teslim etmiştir. İşte bunlardır aklında tutman gerekenler, oğlum, ve bilmen gerekir ki aşık olanın dostluğu iyi niyetten değil, doyurmak istediği iştahundan doğar. Kurtlar kuzuları [241d]

¹³ ὄστρακον, istiridye, kaplumbağa, yumurta vs. kabuğu. Platon'un *Devlet*'te sözünü ettiğine göre, havaya atılan bir kabuk yere düşüncce hangi tarafının üste geleceği üzerine oynanan bir çocuk oyunu. (bkz. *Devlet*, 521c)

nasıl seviyorsa, aşıklar da sevgililerini öyle severler.

Hepsi bu kadar, Phaidros. Bundan böyle söylediklerimi dinlemeyebilirsin, bırak da söyleyim burada son bulsun.

PHAIDROS: Doğrusu, henüz ortalarında olduğunu ve aşık olan hakkında konuştuğun kadar aşık olmayan hakkında da konuşacağını, böylece onun da bütün iyi yanlarını söyleyeceğini düşünmüştüm. Ne diye tam burada bitiriyor-sun Sokrates?

- [241e] SOKRATES: Yoksa, kutlu dostum, artık dithyramboslara değil de destanlara yaraşır konuştuğumun farkında olmadığın için mi suçluyorsun beni? Eğer ötekini övmeye girişsem, nasıl konuşacağım sence? Beni göz göre göre ellerine bıraktığın Nymphe'lerin esini altında olduğumu göremiyor musun? Bir sözle söylemek gerekirse, biri için söylediğimiz ne kadar kötü şey varsa, bunların karşıtı olan iyi şeyler de diğeri içindir. Böyleyken, fazla söze ne gerek var? Her ikisi üzerine de yeterince konuştum. Böylelikle de bu öykü, ge-
- [242a] rektiği şekilde yerine ulaşmış oldu. Şimdi sen sırtıma daha ağır bir iş yüklemeyen, suyun ötesine geçip de yoluma gideyim diyorum.

PHAIDROS: Şimdi değil, Sokrates, bu kavurucu sıcak dinmeden gitme. Görmüyor musun, güneşe çakılmış¹⁴ dedikleri öğlen vakti gelip çattı. Burada kalıp söylediklerimiz üzerine tartışmak daha iyi olacak; daha sonra serinlik de çökünce hızlıca gideriz.

- SOKRATES: Söylev söz konusu olduğunda tanrısal birine dönüyorsun Phaidros, tek kelimeyle hayranlık vericisin. İna-
- [242b] nıyorum ki senin çağındakilerin hiçbiri söylev konusunda senden daha fazlasını yapamadı; ister kendisi konuşmuş, is-

¹⁴ σταθερά μεσημβρία, *çakılı öğlen vakti*, güneşin tam tepede olduğu saat.

ter başkalarını bir şekilde konuşmaya zorlamış olsun. Thebaili Simmias'ı ayrı tutarım ama sen diğerlerinin hepsinden üstünsün ve görünüşe bakılırsa şimdi benim de bir söylev konuşmama sebep olacaksın.

PHAIDROS: Bundan daha iyi bir haber mi olur!¹⁵ Ama nasıl bir şeydir bu söylev, tam olarak hangisinden söz ediyorsun?

SOKRATES: Tam da suyun öte yanına geçecekken, aziz dostum, o tanrısal varlık,¹⁶ artık görmeye alışık olduğum o işaret kendini gösterdi. Beni her zaman bu şekilde, yapacak [242c] olduğum şeylerden alıkoyar. Söylediklerimi aklamadan buradan gitmememi buyuran bir ses işitmiş gibi oldum, bunu yapmak sanki tanrıya karşı işlenmiş bir suç olacaktı. Şu hâlde bir kâhinim ben, belki en hızlılarından değil ama tıpkı sıradan yazılar gibi, sırf kendine yetecek kadarını bilen cinsten. Böylelikle de yaptığım yanlışı apaçık görüyorum. Demem o ki, dostum, ruh ne kadar da kâhince bir şey: doğrusu ta başından bu yana, kendi söylevimi konuşuyorken beni rahatsız eden bir şey vardı ve nasıl da utanıyordum; tıpkı İbikos'un dediği gibi, tanrılara karşı suç işlemek karşılığında [242d] insanların saygısını kazanmak korkutuyordu beni. Hatamı şimdi anlıyorum.

PHAIDROS: Tam olarak nedir bu söylediğin?

SOKRATES: Hem yanında getirdiğin hem de bana koşturduğun şu söylevler, korkunçtu Phaidros, korkunç.

PHAIDROS: Nasıl olur?

SOKRATES: Ahmakçaydılar ve hem de dine saygısız; bundan daha korkunç ne olabilir?

¹⁵ οὐ πόλεμόν γε ἀγγέλλεις, birebir çeviriyle *savaşı haber vermiyorsun ya!*; dönemin Yunancasında iyi haberleri karşılamak için kullanılan bir kalıp.

¹⁶ τὸ δαιμόνιον.

PHAIDROS: Eğer söylediklerin doğruysa, hiçbir şey.

SOKRATES: Ne şimdi? Eros'un Afrodithe'den doğma bir tanrı olduğuna inanmıyor musun yoksa?

PHAIDROS: Öyle olduğu söylenir.

SOKRATES: Ama ne Lysias'ın söylevinde, ne de senin büyüleyerek benim ağzımdan söylettiğin söylevinde dile geliyor bu. Eğer Eros bir tanrı ya da tanrısal varlık ise, ki gerçekten de öyledir, hiçbir şekilde kötü olamaz. Fakat az önce onun hakkında konuşulan her iki söylev de kötü olduğunu söylüyordu. Böylece Eros'a karşı günaha girmiş oldular. Öte yandan bunların ahmaklığı da epeyi gülünçtü çünkü sağlıklı [242e] ya da doğru hiçbir şey söylemiyor olmalarına rağmen, bir konuya dairmiş gibi havalardaydılar. Yine de bir iki insanı-ğın aklını çeldiler mi belki onlar arasında saygınlık kazanacaklar. Şu hâlde, sevgili dostum, benim bu günaha-ktan mut-laka arınmam gerekiyor. Söylenler konusunda günaha gir-miş olanlar için, Homeros'un değil ama Stesikhoros'un bil-diği, eskilerden kalma bir arınma yolu var. Hellen hakkında kötü söz söyleyip de gözlerinden edilen Stesikhoros, Home-ros gibi bilgisiz değildi. Aksine, bu olayın sebepleri kendi-sine ilham edilmiş ve o da şiirinde bunu dosdoğru yazmıştı:

Hayır, o sözlerim doğru değil,

Sen ne iyi kürekli gemiler üstünde geldin,

Ne de adımını attın Troia burçlarına.

[243b] Palinodia¹⁷ adındaki bu şiirini tamamladığı anda gözleri yeniden görür olmuştu. O hâlde, bu konuda benim onlardan

¹⁷ Burada eserin özel adı olarak geçen Παλινωδία sözcüğü, πάλιν (geri, yine, tekrar vs.) ve ὠδή (şarkı, şiir vs.) sözcüklerinden oluşmuş, şairin daha önceki bir şiirinde ifade ettiği düşünceden artık vaz-geçtiğini ya da o düşünceye karşı olduğunu dile getirdiği tekzip şiiri için kullanılan genel bir addır. Sözcük ufak değişikliklerle bazı batı sözlüklerinde de yer bulmuştur. (Alm. ve Fr. *Palinodie*, İng. *Palinode* vs.)

daha bilgece davranmam gerekmez mi: Eros hakkında kötü sözler söylemiş olmaktan henüz bir ceza görmemişken, kendi Palinodia'mı dillendirmeye çalışacağım ve bu defa başım önceki gibi utançtan örtülmüş değil, açık olacak.

PHAIDROS: Bana vereceğin bundan daha güzel bir haber olamazdı, Sokrates.

SOKRATES: Demek sevgili Phaidros, bu iki söylevin, hem [243c] bunun hem de kitaptan okuduğunun nasıl da utanmazca sorgulamalar yaptığını anlıyorsun. Yoksa soylu ve yumuşak huylu, kendisine yaraşır birini seven ya da geçmişte sevmiş bir kimse, "aşıklar küçük meselelerden büyük kavgalar çıkarır ve sevdiklerini kıskanır, ona zarar verirler" diye konuşurken bizi duysa, bunun denizciler arasında büyümüş ve hiç de cömert bir aşk yaşamamış kimselerce söylendiğini düşünüp de Eros'u yermemize göz mü yumar sanıyorsun? [243d]

PHAIDROS: Zeus adına, büyük ihtimalle dediğin gibi olur Sokrates.

SOKRATES: Ben kendi adıma bu tür düşüncelerden utanç duyduğum ve Eros'tan da korktuğum için, sesimdeki acılığı sözün tatlılığıyla yıkamak arzusundayım. Aynı nedenle Lysias'a da önerim, en kısa zamanda aşık olana aşık olmayandan daha fazla iyilik göstermek gerektiğini yazmasıdır.

PHAIDROS: İyi bil ki bu dediğini yapacaktır. Çünkü senin aşık olanın övgüsünü yapman durumunda, ben de Lysias'ı [243e] bu konuda yeni bir söylev yazması için zorlayacağım.

SOKRATES: Böyle olduğun gibi kaldığın sürece, sana güvenim tamdır.

PHAIDROS: O hâlde mertçe konuş.

SOKRATES: Pekâlâ, az evvel kendisiyle konuştuğum delikanlı nerede? Bunları o da işitmeli, aksi hâlde gidip bütün iyiliğini aşık olmayan birine gösterecek.

PHAIDROS: O delikanlı, sen ne zaman istersen o zaman

burada yanıbaşındadır.

- [244a] SOKRATES: O hâlde güzel delikanlı, şunu iyi bil ki bir önceki söylev Myrrinouslu yiğit Pythokles'in oğlu Phaidros'un söyleviydi. Şimdi konuşacak olduğum söylevse, Himeralı Euphemos'un oğlu Stesikhoros'a aittir. Bu nedenle, daha başında, aşık delirmiş ve aşık olmayansa aklı başında olduğu için iyiliği aşıktan çok aşık olmayana göstermek gerektiğini söyleyen sözlerin doğru olmadığını belirtmeli.¹⁸ Deliliğin kötü olduğu doğru olsaydı, bütün bu söylenenler de yerinde olurdu. Oysa gerçekte bize tanrının armağanı olarak verilenler arasında en büyük iyilikler, delilikle gelenlerdir. Hem Del-
- [244b] phoi'deki kadın kâhin hem de Dodone'deki rahibeler Hellen yurdu için kişisel ve kamusal pek çok yararlı işi delirmek yoluyla yapmışken; aklıbaşında olarak yaptıkları yararlı iş ya çok azdır ya da hiç yoktur. Burada, Sibyllalı ve bütün diğerleri gibi tanrısal kehanet yoluyla¹⁹ çoğu kimselere geleceği dosdoğru bildirenler hakkında konuşmaya kalkışsak uzunca bir süre susmamak zorunda kalacağımız besbellidir. Böylelikle, adları bulan eskilerin, deliliğin utanç verici ya da ayıp olduğunu düşünmemelerini örnek göstermek yerindedir; öyle
- [244c] olsa onu gelecekte haber veren en soylu sanatın adıyla birbirine bağlamayacak²⁰ ve delilik²¹ diye adlandırmayacaklardı. Onlar bu güzel varlığı, tanrının parçası olan bu şeyi dü-

¹⁸ Stesikhoros'un yukarıdaki "o sözlerim doğru değil..." diye başlayan Palinodia'sına gönderme. (243a)

¹⁹ İfade, *μαντικός* (kehanet vs.) sözcüğü ile *μαίνομαι*, *μανία* (delirmek, delilik) sözcüklerinin etimolojik ilişkisine dikkat edilerek okunmalıdır. İlerleyen satırlarda Sokrates de bu etimolojik ilişki üzerine duracaktır.

²⁰ Burada partikipi kullanılan fiil *ἐμπλέκω*'dur: örgü örmek, dokumak; diğer bir anlamıyla adları birbiriyle ilişkilendirmek.

²¹ *μανικός*; delilik hakkında, delilikle ilişkili, manik. (Sonraki cümlede, Sokrates'in deyişiyle "ortasına bir t harfini zevksizce koymak yoluyla" oluşacak sözcük *μαντικός*'tur.)

şünerek böyle bir adlandırmayı uygun gördüler ancak şimdilerde ortasına zevksizce bir *t* harfi koyularak *kehanet* biçiminde söylenir oldu. Oysa kuşları ve başka başka işaretleri akıl yoluyla gözlemleyerek gelecekte olacakları araştırma işine, insanın kanuları, aklı ve birikiminden zihin yoluyla devşirildiği için *oionoistike* adını vermişlerdi. Yeniler ise bu söz-[244d] cüğü güçlendirmek için *o* harfini uzun okuyarak *oiônistikos* biçiminde söylüyorlar.²² Demek ki eskiler kâhinliği hem ad hem de iş bakımından falcılıktan daha üstün ve saygın gördükleri kadar, insana tanrıdan gelen deliliği de insanda zaten varolan aklıbaşındalıktan daha iyi buluyorlardı. Üstelik kimi geçmiş günahlar nedeniyle belli ailelerin başına hastalık ve büyük felaketler geldiğinde de delilik ve kehanete başvuruluyor, zor durumdakileri kurtarmanın çaresi bu şekilde [244e] bulunuyordu. Arınmalar ve kutsal törenler yoluyla yapılan dua ve adaklar tanrılardan geri döndüğü zaman, delirmiş olan kişi hem o anda hem de sonraki zamanlarda bu yolla korunuyor ve deliliğin doğru biçimde esinlendiği kişinin hâlihazırdaki kötü durumu için böylelikle çare bulunmuş [245a] oluyordu. Esinlenme ve deliliğin üçüncü bir türü ise Mousa'lerden gelir ve yumuşak, el değmemiş ruhları tutar; her

²² Platon bu satırlarda hayranlık verici bir etimolojik inceleme yapıyor. Buna göre –bütün eski Yunan literatüründe yalnızca burada karşılaştığımız– οἰονοιστική sözcüğünün kökeninde üç ayrı sözcük bulunur; οἶησις (*kani*), νόος (ya da νοῦς, *akıl*) ve son olarak ἰστορία (*birikim, tarih*). Sözcüğün yine Platon tarafından “yenilerin söyleyiş biçimi” olarak nitelendirilen hâli οἰωνοιστικός ise Aristoteles ve başka birkaç Yunan yazarı tarafından kullanılmıştır. Bu, daha Mezopotamya uygarlıklarından itibaren “esinli kehanet”ten, yani μαντικός’tan ayrı ve aşağı tutulmuş olan işaretleri yorumlama etkinliğidir. Buna örnek olarak sakatat falı, taş falı, un veya yağın su üzerinde oluşturduğu şekiller falı vs. gösterilebilir. Metnin buradan sonraki kısmında bu sözcüğü “falcılık” diye çevireceğiz.

birini şarkıların ve başka türlü şiirlerin farkına vardırıp kendinden geçmesini sağlar ve böylelikle eski nesillerin sonsuz sayıda eserler vermesini sağlayarak, sonradan gelenlerin eğitilmesine katkıda bulunur. Böyleyken, şairliğin sanatlar için yeterli olacağına inanıp da delirmeksizin Mousa'ların yaratıcılık kapısına gelen bir kimse hiçbir sonuca varamaz ve delirmiş olanların şairliği aklıbaşında olanlarınkini görünmez hâle getirir.

- [245b] Bunlar tanrılardan gelen deliliğin iyi sonuçları olmakla birlikte, sana daha birçoklarını da söyleyebilirim. Bu nedenle, ne bundan korkuya kapılalım, ne de kimse gelip akıllı dostları cezbeye kapılmış olanlara tercih etmek gerekir diye söylev vererek bizi korkutsun ve rahatsız etsin. Bırakalım, eğer elinden gelirse aşkın seven ve sevilen için yararlı bir şey olarak tanrılardan gönderilmiş olmadığını gösterebilirsin, karşılığını alsın. Bize ise tam tersine, tanrılar tarafından en büyük talih olarak bu türden bir deliliğin verildiğini göstermek düşer. Bu kanıtlama kurnaz kimseler için güvenilirmez, bilgiler içinse güvenilir olacaktır. Bu nedenle ilk olarak, ne etkide bulunduklarını ve nelerden etkilendiklerini gözlemek yoluyla tanrısal ve insansal ruhun gerçek doğasını öğrenmek gerekiyor. Kanıtlamamızın başlangıcı bu olacaktır.
- [245c]

- Her ruh ölümsüzdür. Çünkü daima devinen şeyler ölümsüzdür. Başkasını devindiren ve başkasınca devindirilen şeylere gelince, devinmeye son verdiklerinde yaşamları da son bulur. Bir tek kendiliğinden devinen şeyin, kendisini bırakamayacağından, devinimi hiçbir zaman son bulmaz. Üstelik
- [245d] bu şey, diğer bütün her şeyi devindirmekle, devinimin kaynağı ve ilkesidir. İlke, oluşmamış bir şeydir. Çünkü varolanların hepsi bir ilkeden oluşmak zorundayken; ilke için zorunlu olan hiçbir şeyden oluşmamasıdır. Eğer ilke bir şeyden oluşsa, artık bir ilke olamaz. O oluşmamış bir şey olduğuna

göre, yokluktan da etkilenmemesi zorunludur. Çünkü eğer ilke yok olabilseydi, artık ne başka bir şeyden oluşabilir ne de başka bir şey ondan oluşabilirdi. Çünkü her şeyin bir ilke-den oluşması zorunludur. Bu nedenle, kendiliğinden devinen şey, aynı zamanda devinimin ilkesidir. Ve bu şey ne yok edilebilir ne de oluşabilir; yoksa gökteki ve yerdeki bütün [245e] her şey bire iner, durur ve artık devinimi hiçbir zaman hiçbir şeyden kazanamazdı. Kendiliğinden devinen şeyin ölümsüz olduğu açıklığa kavuştuğuna göre, bunun ruhun özünde ve tanımında bulunduğunu söyleyen bir kimsenin hiç ayıplanmaması gerekir. Çünkü devinmeyi dışarıdan alan her cisim ruhsuzdur; onu kendi içinden alansa ruhlı. Çünkü bu, ruhun doğasında vardır; eğer gerçekten de böyleyse ve kendi- [246a] liğinden devinen şey ruhtan başkası değilse, ruhun oluşmamış ve ölümsüz bir şey olması da zorunludur.

Ruhun ölümsüzlüğüne ilişkin bu kadarı yeterli. Şimdi de onun biçimi üzerine konuşmak gerek. Onun bütününden söz etmek, ancak tanrısal ve uzun konuşmalara özgüdür. Bu konuda insanın elinden gelense daha kısa konuşmaktır ve biz de öyle yapacağız. Ruhu doğuştan bir arada bulunan bir çift kanatlı at ve bir arabacıya benzetelim. Tanrıların hem atları hem de arabacıları bütünüyle iyi olup iyi soydan gelirler; di- [246b] ğerlerinininki ise başka başka şeylerin karışımıdır. İlkin, ruhumuzdaki arabacı iki atın dizginlerini tutar; ikinci olarak, atlardan biri güzel ve iyi olup iyi bir soydan gelirken, diğeri ise bunların karşıtı olup öyle bir soydan gelir. Bunun zorunlu bir sonucu olarak, dizginleri elde tutmak güç ve sıkıntılı bir iştir. Şimdi de, yaşayan bir varlığa hangi durumlarda ölümlü veya ölümsüz denir, bunu söylemeyi deneyelim. Her ruh bir ruhsuz varlığın sorumluluğunu üstlenmiştir, göğün her yerini dolar ve farklı zamanlarda farklı biçimler alır. Ruh bütünüyle kanatlandırıldığı zaman göğün üstüne yük- [246c] selir ve bütün evreni dolaşır; kanatları döküldüğündeyse ci-

- simsel bir şey yakalayınca ya dek baş aşağı düşer. Toprakta yapılmış o cismi bulduğunda ona yerleşir. O şey, artık içinde ruhun gücü bulunduğundan, kendiliğinden deviniyormuş gibi görünür. Adına canlı denilen ve ruhla cisimden oluşan bu bütün, ölümlü diye bilinir. Onun ölümsüz olduğunu düşündürebilecek hiçbir kanıt yoktur ancak biz her ne kadar tanrılardan birini gözle görüp yeterince kavramamış olsak
- [246d] da zihnimizde hem ruha hem de bedene sahip ve bu ikisini daima kendi içinde taşıyan ölümsüz bir canlı varlık tasarlarız. Ama madem ki tanrıyla bunlar sayesinde dostuz, biz de bunlardan bu şekilde söz edelim. Ama şimdi, ruhun kanatlarını yitirmesinin nedenleri üzerine kafa yoralım. Bu böyle bir şey; ağır olan şeyleri tanrılar soyunun oturduğu gök katına yükseltme olanağı kanadın doğasında vardır; ve tanrılarla
- [246e] ortak yanı bedence olmaktan çok ruhçadır. Tanrısal olansa güzel, bilge, iyi ve bu türden her şey demektir. Ruhun kanatları da en çok bunlarla beslenir ve büyür. Bunların utanç ve kötülük türünden karşıtlarıyla ise çürümeye yüz tutar, küçülür. Gökteki büyük hükümdar Zeus, kanatlı bir araba sürerek en önde gider, her şeyi düzenler ve koruyup kollar.
- [247a] Onun ardından tanrılar ve tanrısal varlıklar²³ ordusu, onbir bölük hâlinde düzenlenmiş olarak gelir. Tanrılar evinde bir tek Hestia²⁴ beklemektedir; yönetici olarak bilinen öteki on bir tanrıdan her biri ise bu orduda kendisine ayrılmış yeri tutar. Gök katında hem çok sayıda kutlu tanıklık hem de geçiş yolu vardır ve iyi kılavuzluk eden tanrı soylarının her biri

²³ δαίμων.

²⁴ Eski Yunan dilinde *yuva, ocak, yemek pişirilen ateş* anlamlarına gelen ἑστία'dan "yuvanın bekçisi olan tanrı" anlamındaki mitolojik figür Ἑστία'ya: Tanrıça, Roma paganizmine de bütün özellikleriyle *Vesta* olarak geçmiştir. Sözcüğün στάσις (*durgunluk, devinimsizlik*) ile olanaklı ilişkisi, bu tanrıçanın evin kalıcılığını "bekleyerek" sağlamakta olduğunu düşündürüyor.

bunlardan kendilerine ayrılmış olanı izleyerek geçip giderler. Arzu eden ve gücü yetenler onların peşi sıra gidebilir, çünkü kıskançlık daima tanrısal koronun dışındadır. Böyleleri onlarla bir şölen ya da ziyafete gidecekleri zaman gök [247b] çemberinin en yüksek ucuna tırmanırlar. Buraya kolaylıkla çıkabilecek olanlar yalnızca uysal atların koşulu olduğu tanrı arabalarıdır; diğerleri ise bunda zorlanırlar. Çünkü kötülükten pay almış olan at iyi eğitilmediğinden, arabacısına ağırlık yapacak ve onu yavaşlatıp yere çekecektir. Burada, ruhu büyük bir zorluk ve sıkıntı bekler. Adına ölümsüz denenler en üst yere vardıkları zaman dışarıya, göğün diğer tarafına çekilip oradaki yerlerini alırlar ve döngü onları çevirirken on- [247c] lar da göğün ötesindeki şeyleri seyre koyulurlar.

Göğün üst yanını buradaki şairlerden hiçbiri şimdiye kadar hakkıyla anlatamadığı gibi, şimdiden sonra da bunu yapamazlar. Ama madem hakikatler dışında hiçbir şey konuşmuyoruz, hiç değilse birimizin hakikatin ne olduğunu söylemesi gerekir. Renksiz, şekilsiz, ele gelmez ve gerçekten var olan, yalnızca ruhun kılavuzluğundaki akılla görülebilen, yalnızca hakikatin bilgisiyle bilinebilen varlıklar tutmaktadır bu [247d] yeri. Tıpkı tanrının akıl ve saf bilgiyle beslenen düşüncesi gibi, kendisine uygun olanı elde eden bütün ruhların düşünceleri de bu döngüyü kat edip tamamlayıncaya kadar geçen süre içinde, var olanı sevgiyle gözlemekten ve hakikatin seyrine dalmaktan beslenir, haz duyarlar. Bu dönüş süresince adaletin, ölçülülüğün, bilginin –fakat bir oluşla meydana gelen ya da şununla bununla birleşip ortaya çıkan ve gerçeklik [247e] diye adlandırdığımız bilginin değil– varolanda bulunan gerçek bilginin seyrine dalarlar. Ruh diğer gerçek varolanları da aynı şekilde seyredip iyice bir öğrendikten sonra yeniden göğün iç yanına düşer ve evine gelir. Ahıra çekilince arabacı atları tanrısal yemlerle doyurur ve içmeleri için onlara nektar verir.

- [248a] İşte tanrıların yaşamı budur. Öteki ruhlara gelince, bunlardan bazıları tanrıyı en iyi biçimde izleyip ona benzerken, arabanın başını en doruğa çevirip döngüye katılır ama atlarıyla sıkıntı yaşadıkları için gerçeklikleri görmekte zorluk çekerler. Kâh yükselip kâh iner, fakat atlara söz geçiremediklerinden kimi gerçeklikleri görür, kimilerini göremezler. Bunlardan başka ruhlar ise yukarıya tırmanmak için var güçleriyle çabaladıkları hâlde bunu başaramaz, itişe kakışa birbirlerinin önüne geçmeye çalışarak beraber baş aşağı düşer-
- [248b] ler. Bu nedenle bir yaygara kopar, üstünlük kavgası ortaya çıkar ve epeyi ter dökülür, arabacıların çoğu kötü derecede sakatlanırken nice kanatlar kırılıp düşer. Bunca zorluğun sonrasında hepsi de gerçeklikleri seyredermeden geri döner ve sanılarıyla beslenmek zorunda kalırlar. Hakikatin çayırılığını görmek uğruna verilen bunca çabanın nedeni, ruhun en
- [248c] iyi parçasını besleyen yemin orada olmasıdır; ruhu hafifleten kanat oradan beslenir. Bu Adrasteia'nın²⁵ buyruğudur ve bu sayede tanrıyla yürüyerek hakikatlerin bilgisine erişen ruh, bir sonraki döngüsüne değin sağ salim kalır; buyruğu tutabildiği sürece bir zarar görmez. Fakat gözleri görmez olup da buyruğu tutamadığı zaman, talih tersine işleyip onu unutkanlık ve kötülükle kuşatarak ağırlaştırır. Ağırlaşınca kanat-
- [248d] larını yitirir ve yere düşer. Yasa bu ruhu ilk doğuşunda hiçbir hayvanın doğasıyla dünyaya getirmez; çok görmüş ruhları ise filozof, güzellik ve müzik düşkünü ya da aşk merak-

²⁵ Yunan mitolojisinde bebek Zeus'u Kronos'tan sakınarak besleyip büyütmeyle görevlendirilmiş peri kızı. Sözcüğün, Yunancadaki *διδοῖσκω* (*sakınmak, uzak durmak*) fiilinden hareketle, *kaçınılmaz olan* şeklinde bir karşılığına varmak mümkündür. Öte yandan Platon'un, Atina değil de Frigya Hellenizminde boy gösteren bu periyi tam da *ruhu besleme* etkinliğinden uzun uzun bahsettikten sonra anması, söz sanatı bakımından değerlidir.

lısı olarak doğurtur. İkinciye yasaya saygılı bir kral ya da savaşkan ve cesur bir komutan; üçüncüyü devlet adamı, iyi bir aile reisi ya da iyi bir tüccar; dördüncüyü sıkı çalışan bir be- den eğitimsi ya da bedenini iyileşmesi için gayret eden biri olarak doğurtur. Beşincisi bir kâhin yaşamına doğar ya da gizem peşinde koşan biri olur; altıncıya şair ya da öykünme [248e] türünden başka bir sanatçı, yedinciye zanaatkâr ya da çiftçi, sekizinciye sofist ya da halkavcısı, dokuzuncuya ise bir tiran yaşamı denk düşer.

Bütün bunlar içinde, yaşamını adaletle geçirenler iyi; ada- letsizce geçirenlerse kötü bir yazgıdan pay alır. Çünkü her bir ruh ayrıldığı yere on bin yıldan önce geri dönemez; çün- [249a] kü kötü niyetli olmayan filozoflar ve gençlere felsefe uğruna tutkun kimseler dışında hiç kimsenin ruhu kanatlarını bu sü- reden önce geri kazanamaz. Bu ruhlar üç kere bin yıllık dö- nemi tamamladıktan sonra eğer üç kez ardarda böyle bir ya-şamı seçebilmişlerse, üçüncü bin yılın sonunda yeniden ka- natlanır ve uçup giderler. Ötekilerse, ilk yaşamlarını bitir- dikten sonra yargılanırlar ve bunun ardından kimileri yerin altındaki zindana giderek cezalarını çeker, kimileri ise ada- letle hafifleyerek göğün bir yerine yükseltilir ve orada layık oldukları gibi insan biçiminde yaşamaya devam eder. Bininci [249b] yıl geldiğinde, kura çekmek ve ikinci yaşamlarını seçmek üzere ikisi de geri gelir ve her biri kendisi için kendi ya-şamını seçer. Böylelikle, kimileyin bir insanın ruhu hayvan ya-şamına varırken, kimileyin de öncesinde insan olmuş bir ruh hayvandan çıkarak yeniden insana varır. Kuşkusuz, hakikati hiç görmemiş olan bir ruh insan biçimini alamaz. Çünkü in- sanın, duyular çokluğundan akıl yoluyla bire indirilmiş *idea*²⁶ [249c] adı verilen şeye göre görmesi zorunludur. Bu ise, bir za-

²⁶ εἶδος.

manlar bir tanrının ardında yürümüş ve bakışını şimdi var olduğunu söylediğimiz şeylerin üstüne çıkarmış, gerçek anlamda varolana yükselmiş olan ruhumuzda zaten bulunan şeylerin anımsanmasıdır. Bu nedenle, yalnızca filozofun düşüncesinin kanatlarla donatılması yerinde bir iştir; çünkü o, tanrıyı tanrısal yapan şeyleri gücü yettiği sürece daima anımsar. O hâlde, bütün bu anımsamaları doğru şekilde kullanabilen birisi her zaman en mükemmel sırlara erişir ve ancak o

[249d] gerçek anlamda mükemmel olabilir. Öte yandan kendisini insan işlerinden alıkoyup da yüzünü tanrıya çevirmiş olduğu için çoğu kimselerce çıldırdığı düşünülür; birçokları onun kendinden geçmiş olduğunu görmezler.

Söylevin şimdiye kadarki kısmı deliliğin dördüncü türü üzerineydi. Buna kapılan kişi güzeli görünce hakiki olanı anımsadığı için kanatlarının büyüdüğünü hissedip de uçmaya atılır, başaramayınca gözlerini bir kuş gibi yukarılara diker ve aşağıda bulunan şeyleri görmezden gelir; deli sayılmasının nedeni de budur. Bu delilik, sahibi olan ve ondan pay alan kişi için, bütün kendinden geçmeler içinde en iyisi ve en yüce soylusudur. Bu delilikten pay alarak güzele aşık olan kişi de aşık diye adlandırılır. Çünkü daha önce de söylendiği gibi, her insan ruhu doğası gereği gerçekliklerin seline dalmıştır; öyle olmasa dünyaya yeniden bu hayvan olarak²⁷ gelemezdi. Ancak buradaki şeylerden yola çıkarak oradakileri anımsamak her ruh için kolay değildir; hem hakikatleri geçmişte üstünkörü görmüş olanlar için, hem de buraya talihsiz biçimde düşerek adaletsizliklere ortak olup da bir zamanlar görmüş olduğu kutsal şeyleri unutanlar için zordur. Bu nedenle, bunlardan arta kalan ve kendisi için anımsamanın yeterli olacağı ruh sayısı azdır. Ancak bunlar da

[249e]

[250a]

²⁷ εἷς τόδε τὸ ζῷον; *bu hayvan olarak* (akk.), yani insan olarak.

yukarıdakilerin benzerlerini burada gördüklerinde şaşkınlığa kapılıp bir daha kendilerine gelemesler; artık algıları yeterli olmadığı için kendi hâllerinden habersiz kalırlar. Çünkü [250b] adaletin, ölçülülüğün ve değerli olan diğer şeylerin buradaki benzerlerinde ruh için hiçbir parlaklık yoktur. Organlar da görünüşleri bulanıklaştırdığı için, bu görünüşlerin benzeştiği şeylerin cinsini, ruhların pek azı, güçlkle ayırt edebilir. Fakat eski zamanlarda güzellik, mutlular topluluğu içinde kutlu bir görünüş ve bakışla, parıltılı görünüyordu; biz Zeus'un ve başkaları da başka tanrıların ardında yürürken, adına haklı olarak "en kutlu" denilen sırra ulaşmıştılar; bu bizim kusur- [250c] suz diye övdüğümüz şeydi, bizi bekleyen kötülüklerden henüz etkilenmiş değildik, kusursuz, yalın, kalıcı ve mutlu görünüşlere tanıklık etmemize izin veriliyor ve biz de onları saf bir ışıktaki izliyorduk; biz de arınmıştık ve yanımızda taşıdığımız, adına beden dediğimiz, içine bir istiridye kabuğu gibi zincirlenmiş olduğumuz bu şeyle mühürlü değildik.

Anımsama meselesi sayesinde, eski zamanlardaki şeylerden epeyi söz etmiş olduk. Güzellik ise, öncesinde söylediğim gibi, ötekilerin arasında parıldıyordu; buraya geldiği- [250d] mizde de onu duyularımızın en açık olanıyla, parıltılar içinde bulduk. Çünkü görme, nesnel duyularımız içinde en keskin olanıdır ve bir tek aklıbaşındalık onunla görülmez, çünkü onun görünür bir imgesi görme yetisine verili olsaydı, bundan kötü bir aşk doğururdu. Bu diğer sevgi varlıkları için de böyledir. En görünür ve en fazla sevilen olma payını güzellik almıştır. Şu hâlde, sırlara epeyi eskiden tanıklık et- [250e] miş ya da artık yoldan çıkmış birisi, buradaki eşadlısını gördüğü zaman oraya, kendinde güzel olana hızlıca yükselemez ve yukarıya bakınca da içinde saygı hissi uyanmaz. Bunun yerine, kendisini dört ayaklı bir hayvan gibi hazza ve çoğalmaya bırakır; doğasına karşı gelerek hazza koşmaktan ne [251a]

korkuya kapılır ne de utanç duyar. Sırlara yakın zamanda tanıklık etmiş olansa, bu gerçekliklerin birçoğunu deneyimlemiş olarak, güzele fazlaca benzeyen tanrısal bir çehre ya da bir nesnenin biçimini gördüğünde ilkin ürperir, üzerine eski korkulardan biri gelip çöker. Ardından, onu seyre dalar ve ona tanrıymışçasına saygı duyar; hatta zırdelinin biri sanılmaktan çekinmese, bu sevdiğine de tıpkı tanrıya sunduğu

[251b] gibi kurbanlar sunar. Ona bakarken bedenini bir titreme alır, her yerini hiç alışık olmadığı bir ter ve sıcaklık kaplar. Çünkü güzelliğin taşmasını gözlerinden bedenine alırken ısınmakta ve kanat tüylerinin kökü ıslanmaktadır; eskiden sert ve sıkı olduğu için çırpıma engel olan kanat kökleri böylece erir ve bu besleyici gıda üzerine dağıldıkça kanatları kabarır, diplerinden itibaren büyümeye başlar ve en sonunda ruhunun her yanını kuşatır. Çünkü eskiden de böyle, baştan sona

[251c] tüylüydü. Ruh bu sırada köpürür ve her yanı fışkırır; tıpkı diş çıkaranların diş etlerinde kaşıntı ve ağrı olması gibi, ruh da kanat çıkarmaya başladığında aynı sıkıntıları hisseder; kanatlar çıkmaya başlarken köpürür, şiddetli ağrılar duyar ve kaşınır. Demek ki ruh, delikanlının güzelliğine bakıp da ondan kendisine doğru akmakta olan parçaları aldığı sırada –zaten bu nedenle buna tutku deniyor–²⁸ bedeni tutkuyla terler, sıcaklığı artar. Fakat yine de bütün acısını görmezden ge-

[251d] lir ve neşeyle dolar. Ondan ayrı düşüp susuz kaldığında ise, büyümeye başladıkları yer olan çıkış ağızları kuruyup daraldığı için kanadın tüy tomurcukları kapanır; kendisi de tut-

²⁸ Bu cümleden, Platon'un *parça* anlamına gelen μέρος ile *tutku* anlamına gelen ἰμερος sözcükleri arasında etimolojik bir ilişki bulunduğu anlaşıyor. (Fowler ve Jowett bunu Platon'un yapmaktan çok hoşlandığı sözcük oyunlarından biri olarak görmüş; hatta Jowett daha da ileri giderek bu oyunu İngilizceye zorlama biçimde “motion particles” ve “emotion” sözcükleriyle aktarmaya çalışmıştır.)

kuyla oraya kapanır, birlikte nabız gibi atarak her bir filiz kendi çıkış yolunu açar ve bu şekilde her yanında delikler açılan ruh acı içinde kıvrılır. Yine de, içinde taşıdığı güzelin anısı onu neşelendirmektedir. Ruh, birbirine karışan bu iki hissin pençesinde hayli garip bir sıkıntıya düşer ve öfkeye kapılır, bu hâldeyken ne gece ne gündüz uyuyabilmesi [251e] mümkündür, ne de bir yerde sabit durabilmesi. Artık nerede olursa olsun, içinden güzeli görme beklentisi taşmaktadır. Sonunda onu görüp de tutkuyla yıkandığında bütün bağlarından kurtulur; iğnelerini ve sancılarını üzerinden atar, bu [252a] tatlı hazzın meyvelerini toplamaya koyulur. Üstelik güzeli hiçbir zaman isteyerek bırakmaz ve hiçbir şeyi ondan daha üstün görmez; annesinden, kardeşlerinden ve bütün arkadaşlarından vazgeçer; gözü zenginliği görmez ve onu kaybetmekten hiç korkmaz. Daha öncesinde değer verdiği bütün gelenekleri ve saygınlıkları küçümser, o zamanlar hor gördüğü köleliğe ve sevgilisine yakın olduktan sonra neresi gösterilirse orada uyumaya hazır hâle gelir. Çünkü güzelliğin sahibine yalnızca saygı duymakla kalmaz, aynı zamanda [252b] onu en büyük sıkıntıların iyileştiricisi olarak da görür. Söyleyimde anlattığım bu çileyi, ey güzel delikanlı, insanlar Eros diye adlandırıyorlar; ama belki de genç yaşından ötürü, tanrıların bunu neyle adlandırdığını işitince gülersin. Ben Homeros oğullarının Eros üstüne söylediği ve sonradan uyduurulmuş iki dizeden birinin hayli çirkin olduğunu ve ölçüyü aştığını düşünüyorum. Şiiri şu şekilde okuyorlar:

Ölümlüler Eros diye adlandırır bu kanatlıyı

ölümsüzlerse Pteros, çünkü zorunludur kanatlandırması.

Bunlara inanıp inanmamak senin elinde. İşte, aşık olanları [252c] bu hâle getiren nedenler ve başlarına gelenler tam olarak böyledir.

Öte yandan kendisini Zeus'a adanmış kimseler, bu kanatlı tanrıya kapıldıkları zaman onun çok daha ağır yüklerini de kaldırabilecek bir güce erişirler. Ares'in hizmetinde olup onun etrafında dönenlere gelince, Eros tarafından esir alınıp da sevdiklerinin kendilerine haksızlık ettiğini düşündükleri için gözleri döner, hem kendilerini hem de sevdiklerini kur-

[252d] ban etmeye hazır hâle gelirler. Bu, öteki tanrıların ardından gidenlerin her biri için de böyledir. Ruh, gücü yettiğinde tanrısını onurlandırıp ona benzemeye çalışarak yaşar, buradaki ilk yaşamı boyunca yoldan çıkarılmadığı sürece böyle devam eder ve bu yolla kendisini sevdiğine ve bütün öteki tanrılara bağlamış olur. Böylece her biri güzeller arasından kendisine uygun olan aşkı seçer, onu tanrıymışçasına onurlandırıp kut-

[252e] sayarak bir heykel gibi süsleyip düzenler. Zeus'a bağlı olanlar, ruhu Zeus'a öykünen kimselerin peşine düşerler. Bu nedenle, doğasında filozofluk ve hükmetme yetisi olanları ararlar ve böylesini bulup aşık oldukları zaman da ona daha fazla benzemeleri için ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Eğer daha öncesinde deneyim kazanmış değillerse, bunu bilen kimselerin arasına girip onlara teslim olur ve bilmedikleri şeyi bu yolla öğrenirler. Kendi tanrıların doğasını arayıp da

[253a] bulurlarsa, ona eksiksiz bir uyumla gözlerini dikip baktıkları için işleri yolunda gider. Anıları sayesinde ona ulaşmış da bağlandıkları zaman, tanrıların insanlarla paylaşması olanaklı her ne varsa onu, esinlenme yoluyla o tanrıdan alırlar. Bütün bunlara vesile olan sevgiliyi artık eskide olduğundan çok daha fazla severler; bir de Bakheler gibi Zeus'un esin pınarından içebilirlerse, bunu sevgilinin ruhu üzerine boca ede-

[253b] rek onu elden geldiğince kendi tanrılarıyla bir tutarlar. Hera'nın ardından gidenlerse, hükümran huylu olanı arar ve bulduklarında da her bakımdan ona uygun davranmayı amaç edinirler. Apollon'un ve öteki her bir tanrının ardından gi-

denler de söz konusu tanrıya yaraşır biçimde davranarak, her biri onun doğasına uygun olan sevdiğini bulmaya çalışır; bulduklarında da o tanrılara benzemeye çalışarak ve sevdiklerini ikna edip eğiterek türce o tanrıyla örtüşmelerine çaba gösterirler. Bunu başarabildikten sonra hiçbiri de sevdiğine karşı kıskançlık ya da art niyetli bir haset beslemez; aksine hepsi birden, sevdiklerinin kendi onurlandırdıkları tanrıya [253c] her bakımdan benzer olması için var güçleriyle çalışır ve bunun türlü yollarını ararlar. Benim söylediğim yolla arzulamayı başarabildikten sonra, hakikatli her aşığın arzusu ve kutsal görev bildiği şey işte budur. Böylelikle, tutulmuş ve aşktan delirmiş olan kişiden sevdiğine gelen şey güzellik ve mutluluk olur; fakat tutulan kişi sevdiğine şu şekilde esir olmuştur:

Öykünün başında ruhların her birini üç kısma ayırmıştım; bunlardan ikisi at biçimindeyken, üçüncüsü arabacı biçimindeydi. Şimdi, bunlar gözümüzün önünde dursun. Atlardan [253d] birinin iyi olduğunu, diğerininse iyi olmadığını söylemiş fakat iyi olanın erdeminin ve kötü olanın kötülüğünün ne olduğu üzerinde yeterince durmamıştık; şimdi bunu konuşmamız gerekiyor. Atlardan iyi olan doğru biçimli ve endamlıdır, boynunu dik tutar, kemer burunlu, beyaz renkli ve kara gözlüdür. Ölçülü ve saygın olmak kaydıyla onurlandırılmayı pek sevdiği ve gerçek şöhrete de dost olduğu için gemsizdir; ama verilen buyruğu tek bir sözle anlayıp kolayca sürülebilir. Öteki at ise bükük belli ve ağırdır, toparlanması güçtür. Boynu kalınlaşıp kısalmış, burnu düzleşmiş, rengi yanıklaşmış, gözleri grileşip kan çanağına dönmüştür. Aşırılık ve düzenbazlığa dosttur, kulakları titrek ve sağır olup mahmuz ve kamçıya güç bela boyun eğer. Böyleyken, ne zaman aşk dolu bir çehre görse ruhunun her yanının kaynadığını, gıdıklanma ve tutku iğnelenmeleriyle dolduğunu hisseder. Araba-

cıya itaat eden at ise her zaman olduğu gibi yine saygıyla dizginlendiği için, sevgiliye doğru atılmaktan kendini alıko-
yar. Diğer, arabacının ne mahmuzlarına ne de kamçısına kulak asıyordur; şiddetle öne atılır, eşine ve arabacıya her türlü sıkıntıyı yaşatarak onları sevgilinin yanına yakın gitmeye zorlar, çiftleşme keyfini yaşamayı umar. Arabacı ve di-
[254b] ğer at, başlangıçta onu güç bela geri çekmeye, kötü ve aykırı işler yapmaktan geri tutmaya çalışırlar; fakat bu sıkıntının bir türlü sonu gelmediğinden, nihayet buyruklarına boyun eğip rıza göstererek onun peşinde sürüklenirler. Birlikte sevgilinin huzuruna çıkar, onun ışıltısını izlemeye koyulurlar. Arabacı ona baktığı sırada güzelliğin anısı yeniden canlanır ve onu bir defa daha, bir saflık sunağında ölçülülük içinde duruyorken görür. Görünce de korkuya kapılır ve saygı için-
[254c] de gerisingeri düşer, aynı zamanda dizginleri de her iki atı sağrıları üstüne oturtacakmışçasına geri çekmek zorunda kalır; birisi karşı gelmediği için bunu seve seve yaparken, aşırılığa kapılmış olansa fevkalade isteksizce yapar. Atların her ikisi de oradan uzaklaşınca, biri utanç ve şaşkınlıkla ruhu ter içinde sınılsıklam bırakır; öteki ise dizginlerden ve düşmeden ileri gelen acıları azalır azalmaz, henüz zorlukla nefes alabiliyorken öfke içinde küfür eder, hem arabacıya hem de eşine
[254d] görevlerini terk edip sözlerinde durmadıkları için, sözde korkaklıklarını ve yiğitlikten yoksun olmalarını gerekçe gösterecek, bir dolusu kötü sözler savurur. Ne kadar isteksiz olsalar da onları bir kez daha aynı yere gitmeye zorlayarak çekiştirir. Nihayet, bu meseleyi başka bir zamana ertelemesi için yalvar yakar olmalarına güç bela kulak verir. Üzerine anlaşıtlıkları zaman gelip çatığında ise, ikisi bunu hatırlamıyormuş gibi davranır ancak beriki onlara hatırlatır, zorbalık ederek, kişneyerek, onları çekiştirerek, bir kez daha aynı hesapla, sevgilinin yanına gitmek için onları zorlar. Oraya vardıkla-

rındaysa başını öne eğerek, kuyruğunu kaldırarak dizginini dişlerinin arasına alır ve utanmazca çekiştirir. Arabacıya ge- [254e] lince, bir öncekiyle aynı hâldedir fakat bu defa çok daha şiddetlidir: aşırılığa kapılmış olan atı, tıpkı bir yarışta engele çarpmaktan sakınır gibi, diş geminden geriye doğru çok daha hızlı çeker, kötü konuşan dilini ve çenesini kanını dökmek pahasına tutar, sağrısını yere kapaklandırarak ona büyük bir acı yaşatır. Kötü at bu sıkıntılı durumu çok defalar yaşadıktan sonradır ki aşırılığı azalır, gururu yumuşar ve böylece arabacının öngörüsüne kulak vermeye başlar; artık güzeli gördüğü zaman korkuyla titrer. Aşığın ruhunun sevdiğinin ruhunu saygı ve korku içinde izlemesi ancak bu şekilde olanaklıdır.

Aşık olan sevdiğine bir tanrıymış gibi hizmet ettikçe ve [255a] bütün bunları yapmacık bir şekilde değil de içtenlikle yaptıkça; sevilen de doğasının bir gereği olarak kendisine hizmet edene dostluk besledikçe, eskiden aşıklarla düşüp kalkmanın utanç verici olduğunu söyleyen okul arkadaşları ya da başka kimselerce kandırılmış ve aşığından uzak durmuş bile olsa, zamanla gençlik ve yazgı onun bu birlikteliği kabul etmesine [255b] yol verir. Çünkü ne kötünün kötüyle hep dost olacağı, ne de iyinin iyiyle hiç dost olmayacağı yazgıyla belirlenmiştir. Sevilen bu söze uyup da birlikteliğe izin verince ve birliktelikle yakınlığın ayrıcalığı da aşığa verilince, bu yakınlıkta kendisini ortaya çıkaran iyi niyet sevileni hayrete düşürür; çünkü hiçbir arkadaşı ya da akrabasının kendisine gösterdiği dostluğun, tanrıyla bütünleşmiş olan bu dostunkiyle karşılaştırmayacağını anlar. Bir de bu yakınlık zamana yayılır ve aşık hem beden eğitiminde hem de öteki birlikteliklerde sevdiğine yaklaşıp dokunursa, Zeus'un Ganymedes'e aşık iken "tut- [255c] ku" adını verdiği o pınar fışkırmaya başlar ve bütün suyunu aşığın üzerine boca eder; bir kısmı aşığın içine akarken, bir

- kısmı da artık dolmuş olduğundan dışına taşar. Bir rüzgârın ya da sesin düz ve sıkı yüzeylere çarpıp da geldiği yere geri dönmesi gibi, güzelliğin akışı da bakan göze çarpıp güzele geri döner. O zaman ruhunun kanat tüylerinin canlan-
- [255d] dığı kökleri yeniden sular, tüyleri büyütür ve sevgilinin ruhunu aşkla doldurur. Sevmektedir sevmesine de, kimi sevdiğinden emin olamaz. Ne hâlde olduğunu anlayıp açıklamak elinden gelmez. Gözü hasta birine bakıp da o hastalığı kapamıyorsa gibi, içinde olduğu durumun nedenini söyleyemez. Aşıkta kendisini aynada görür gibi görür de olan bitenin farkına varamaz. Aşkın varlığında, tıpkı onda da olduğu gibi, acılarından kurtulur. Yokluğunda ise yine onun
- [255e] gibi özler ve özlenir, aşkın hayali onun aşkına karşılık verir ve yanında kalır. Bunun üzerine, yaşadığı şeyin aşk değil de dostluk olduğunu düşünür ve öyle adlandırır. Aşkı görmeyi, okşamayı, öpmeyi ve onunla yatmayı, ondan hiç de az değil ve hatta çok daha fazla arzular; hâliyle bunların hepsi kısa zamanda gerçekleşir. Bir arada yattıklarında, aşkın söz dinlemez atının arabacısına söyleyecek bir çift sözü vardır:
- [256a] Çekilen bunca çileye karşılık olarak, küçük bir hazzı hak ettiğini düşünmektedir. Sevgilinin ise söyleyecek bir sözü yoktur, yalnızca dolup taşmış bir hâlde aşkını kucaklar ve öper, ona en yakını olarak iltifatlar eder. Yattıkları sırada, aşık her ne isterse istesin, onu hoşnut etmekten hiçbir şekilde geri durmayacaktır. Ancak diğer kısrağın, arabacıyla birlikte, utanma hissi ve akılla bu isteklere karşı durur. Düşüncenin en iyi kısımları olan ve iyi bir hayata, felsefeye götüren parçalar bu
- [256b] mücadelede üstün geldiği takdirde, kendilerine hâkim olarak ve düzen içinde, ruhu kötülüğe götüren şeyleri esir edip erdeme götürenleri ise özgürleştirirler. Böylece ruh bu dünyada kutlu ve uyumlu bir ömür sürer. Bu ömür sona erdiğinde ise, gerçek Olimpia güreşlerinden hiç farkı olmayan bu

üç yarışmanın ilkinde zafer kazanmış olarak kanatlanır ve hafifler. Ne insanca ölçülülük ne de tanrısal delilik, insan için bundan daha büyük bir iyilik olamaz.

Öte yandan hayatlarını daha ucuz bir şekilde, bilgelik sevgisi yerine onurlandırılma sevgisi güderek yaşayacak olurlarsa, fazla içtiklerinde ya da başka bir dikkatsiz anlarında söz [256c] dinlemez iki atın ruhlarını hazırlıksız yakalaması, her ikisini birden çoğunluğun talih saydığı ve kendilerinin en fazla arzuladığı şeylere sürüklemesi kaçınılmazdır. Bunu bir kere tatmış olduktan sonra tekrar tekrar tadacaklardır fakat seyrek olarak; çünkü düşüncenin bütünü bunu henüz kabul etmemiştir. İkisi birbirine yine dosttur ancak aşık oldukları [256d] zamanda da aşkları bittikten sonra da, hiçbir zaman diğerleri kadar dost olamazlar. Çünkü birbirlerine karşılıklı olarak en büyük güveni vermiş olduklarını ve hiçbir zaman bu duyguları yok ederek düşman olamayacaklarını düşünürler. En sonunda kanatsız, daha doğrusu kanatları henüz büyümeye başlamış bir hâlde bedenlerinin dışına çıkarlar; böylece, delilikle gelen aşkın onlara taşıdığı ödül hiç de küçük olmaz. Çünkü yasanın gerektirdiği şey, göğün alt yanında bir kez olsun uçmaya başlamış olanların bu yolculuğun başladığı yere, yerin altındaki karanlığa geri dönmeleri değil; ışıklı bir ömür sürmeleri, yanyana uçarak mutlu olmaları ve kanatla- [256e] rını yeniden kazandıklarında aşkın hoşnutluğu içinde, tıpatıp tüylere sahip olmalarıdır.

İşte bunlardır, ey delikanlı, aşğın tanrısal dostluğunu sana kazandıracığı şeyler. Aşık olmayarın geçici bir ölçülülüğe dayanan ve gündelik hesaplarla düzenlenmiş bağlılığına gelince, sevgilinin ruhunda, çoğu kimselerin erdem diye övdüğü daralmalar doğurur ve bu da onun, yer üzerinde ge- [257a] çen dokuz bin yılın sonrasında aklını yitirmiş olarak yer altına yuvarlanmasına neden olur. Ey sevgili Eros, sana bor-

cum olan ve –Phaidros’un beni kullanmaya zorladığı sözcük kullanımı üzerine– elimizden gelen en güzel ve en iyi Palinodia işte budur. Önceki bütün sözlerimi geri alarak, bunları seve seve kabul ediyorum. Bana karşı şefkatli ve bağışlayıcı ol; vermiş olduğun aşk sanatını öfkeye kapılıp da bozma ve benden geri alma; bana, güzele karşı şimdi olduğundan [257b] daha onurlandırıcı olmayı lütfet. Phaidros ve ben, bir önceki söylevimizde sana karşı yakışksız sözler söylemişsek, o söylevin babası Lysias’ı bundan sorumlu tut ve bu tür söylevler vermekten alıkoy; kardeşi Polemarkhos nasıl felsefeye döndüyse onu da öyle döndür; döndür ki aşığı Phaidros şimdi olduğu gibi ikircikli kalmasın, yaşamını bütün yalınlığı içinde Eros’a ve felsefe söylevlerine adasın.

PHAIDROS: Bizim için daha iyi olanı buysa, duana ben [257c] de katılırim Sokrates. Fakat en fazla şaşırdığım şey, bu söylevi öncekinden daha güzel konuşman oldu. Böyleyken, Lysias bununla ölçüşmeyi göze alsa bile korkarım pek başarılı olmayacak. Doğrusunu istersen, ey şaşırtıcı adam, şu son günlerde devlet adamlarından biri onu tam da bu konuda azarlamış ve ileri geri konuşmaları yüzünden ona “söylev yazarı” adını yakıştırmıştı. Bunu gurur meselesi yapar da yakın zamanda söylev yazmayı bırakır gibime geliyor.

SOKRATES: Bu söylediklerin çok şaşırtıcı, ey delikanlı. [257d] Ama eğer dostunun gürültüye pabuç bırakacağını sanıyorsan, hakkında fazlaca yanılıyorsun demektir. Hatta belki de onu suçlayanın içtenlikli olduğunu bile düşünüyorsundur?

PHAIDROS: Gerçekten de öyle görünüyordu, Sokrates. Sen de iyi bilirsin ki, şehirlerimizdeki en yetenekli ve en saygıdeğer kişiler kendilerinden sonraki zamanlarda sofist diye adlandırılmak korkusuyla, söylev yazmaktan ve terekelerinde yazı bırakmaktan çekinirler.

SOKRATES: Görünen o ki Phaidros, “tatlı büküm”ün ger-

çekten de Nil'in en büyük bükümlerinden birinin adı olduğu gözünden kaçmış.²⁹ Ve yine gözünden kaçmış ki, söylev ya- [257e] zarı olmak ve terekesinde yazı bırakmak için en fazla can atan kişiler, en akıllı devlet adamlarımızdır. Hatta bunlar övölmekten o derece hoşlanırlar ki, bir söylev yazdıkları zaman, kendilerini övecek kimselerin adlarını söylevin en başına yazarlar.

PHAIDROS: Bununla ne demek istiyorsun? Gerçekten [258a] anlamıyorum.

SOKRATES: Anlamadığın şey, devlet adamlarının yazılarnın başında her şeyden önce kendilerini övecek kişinin adının yazılmış olmasıdır.

PHAIDROS: Nasıl oluyor bu?

SOKRATES: Yazar, "senatonun" veya "halkın" veya "her ikisinin verdiği yetkiyle böyle düşünüyorum," der. Bunun sonrasında da kendi adından büyük bir saygı ve övgüyle söz eder; övgücülerine bilgeliğini göstererek ve yazıyı yer yer fazlaca uzatarak konuşmasını sürdürür. Yoksa sen bunu ya- [258b] zılı metinden başka bir şey gibi mi görüyorsun?

PHAIDROS: Kendi adıma, hayır.

SOKRATES: Şu hâlde söylev beğenilirse, yazar kürsüden

²⁹ γλυκὺς ἀγκών, tatlı büküm, kıvrım ya da vadi. Nil'in en zorlu bükümlerinden birine güzel adlandırma yoluyla verilen bu ad, görünüşe bakılırsa eski Yunancaya, ulaşamayan iyi şeylerin kötülenmesini anlatan bir deyim olarak yerleşmiş. Öte yandan cümlede geçen "...gerçekten de Nil'in en büyük bükümlerinden birinin adı olduğu..." ifadesini Schanz ve Burnet kuşkuyla bularak parantez içine almıştır; Loeb edisyonunda ise bu kısım tamamen çıkarılmıştır. Bu deyim için Schanz'ın Hermias'tan aktardığı hayli açıklayıcı bir not ise şu şekilde: "[Sokrates'in] burada kastettiği, [Phaidros'un] 'tatlı büküm' adının çetin ve geçilmesi güç bir yerden geldiğini gözden kaçırdığı; diğer bir deyişle, insanların söylev yazarlığını utanç verici diye adlandırmakla aslında onu iyi bir şey olarak yücelttiklerini gözden kaçırdığıdır."

hoşnut olmuş bir şekilde iner. Fakat ilgi görmeyip de söylev yazarlığından pay alamaz ve değerli bir yazar sayılmazsa, bu durum hem kendisini hem de arkadaşlarını fazlasıyla üzer.

PHAIDROS: Elbette öyle.

SOKRATES: Bu işi değersiz bulduklarından değil de ona hayranlık duyduklarından böyle olduğu, yeterince açık.

PHAIDROS: Kuşkusuz.

[258c] SOKRATES: O hâlde ne demek oluyor bu? Bir rhetor ya da bir hükümdar, şehirde Lykourgos'un, Solon'un ya da Dareios'un büyüklüğüne erişmiş bir söylev yazarı olursa, daha yaşadığı sırada kendisini tanrılara eşit görmez mi? Üstelik ardından gelenler de onun yazılarını gördüklerinde aynı şeyi düşünmezler mi?

PHAIDROS: Çok doğru.

SOKRATES: Öyleyse bunlardan birinin, Lysias'a ne kadar düşman olursa olsun, sırf yazdığı için onu ayıplayacağını düşünür müsün?

PHAIDROS: Söylediklerinden çıkana göre bu olanaksız; çünkü böylelikle kendi arzu ettiği şeyi ayıplamış olurdu.

[258d] SOKRATES: O hâlde söylev yazmanın ayıplanacak bir iş olmadığı apaçık bellidir.

PHAIDROS: Gerçekten de öyle.

SOKRATES: Ama bence ayıplanacak şey iyi söylemek ve yazmak değil, utanç verici ve kötü söyleyip yazmaktır.

PHAIDROS: Elbette.

SOKRATES: Pekâlâ, ama iyi yazmakla kötü yazmak nasıl oluyor? Yoksa bunu, ey Phaidros, Lysias'a ya da onun gibi, devlet işleri ya da özel meseleler hakkında, ölçülü ya da düz yazan veya yazacak kimselere mi sormamız gerekir?

[258e] PHAIDROS: Buna ihtiyacımız olup olmadığını mı soruyorsun? Kabaca söylemem gerekirse, böyle hazlar için yaşamıyorsak ne için yaşıyoruz? Çünkü bu hazlar tadını almadan

önce acısı çekilmesi gerekenlerden değil; ve böylelerinin tümü de beden hazları olup bu nedenle haklı olarak kölelik diye adlandırılıyorlar.

SOKRATES: Görünüşe bakılırsa epeyi boş zamanımız var. Bir yandan da ağustosböcekleri, bu sıcak havada başımızın üstünde ötüşüp birbirleriyle konuşarak bize bakıyorlar. Şu [259a] öğlen vaktinde bizi böyle söyleşirken değil de başka birçokları gibi onların şarkılarına dalıp düşünce tembelliğiyle uyuşmuş hâlde uyuklarken görselerdi, haklı olarak, iki kölenin dinlenme yeri diye suyun başına geldiğini ve öğlen koyunlarının yaptığı gibi pineklemeye koyulduğunu düşünür, bize gülerlerdi. Belki de söyleştığımızı ve kendilerini sesleri büyümlü Sirenler gibi görmezden gelerek suya açıldığımızı görürler de bize hayranlık duyarlar ve insanlara vermek üzere [259b] tanrılardan aldıkları ödüllerden bize de sunarlar.

PHAIDROS: Nedir o tanrılardan aldıkları? Sanırım bunu daha önce hiç duymadım.

SOKRATES: Bu türden şeyleri işitmemiş olmak, Mousalara aşık bir yiğide hiç yakışmaz. Bu ağustosböceklerinin, Mousalar doğmadan önceki zamanlarda insan oldukları söylenir. Mousalar doğup da şarkı ortaya çıkınca, bunlardan [259c] kimileri şarkı söylemenin hazzına kapılıp yemeyi içmeyi bırakmış ve öylece ölmüşler. Sonrasında da bu ölenlerden ağustosböceği soyu ortaya çıkmış. Bunların Mousalardan aldıkları ödül ise şu imiş: Dünyaya geldikleri andan itibaren beslenmeye hiç ihtiyaç duymadan, yemeden ve içmeden durmaksızın şarkı söyler olmuşlar; ta ki ölünceye kadar. Öldüklerinde ise Mousaların yaruna gidip, kendilerini bu dünyada onurlandıran kimseleri haber verirlermiş. Terpsikhore'ye onu danslarıyla onurlandıranları, Erato'ya ise onu aşk şiirleriyle [259d] onurlandıranları haber verip bu tanrıçaları daha çok sevdirebilirlermiş. Diğerlerinin her birine de aynı şekilde, kendi onur-

larına yaraşır biçimde habercilik ederlermiş. Mousaların en yaşlısı Kalliope'ye ve ondan sonra gelen Ourania'ya ise, ömrünü felsefeyle geçirenleri ve onların sanatını onurlandıranları haber verirlermiş; ki bunlar bütün Mousalar içinde gökle, tanrısal ve insanca sözlerle en çok ilgilenenler olup, sesleri de en güzel olan iki Mousadır. Bu türden birçok nedenden ötürü bu öğlen vaktinde uyumamamız, çokça konuşmamız gerekiyor.

PHAIDROS: O hâlde konuşalım.

[259e] SOKRATES: Öyleyse, baştan beri amaçladığımız gibi, konuşmak ve yazmak hangi yolla iyi ya da kötü olur, bunu düşünelim.

PHAIDROS: Evet.

SOKRATES: Pekâlâ, öncelikle iyi ve güzel konuşacak kişilerin, konuşacak oldukları şeylerin hakikatini enine boyuna bilip hazırlıklı olmaları gerekmez mi?

[260a] PHAIDROS: Bu konu hakkında benim duyduğuma göre, sevgili Sokrates, retorikçi olmaya hazırlanan kişilerin şeylerin gerçekte ne olduklarını değil de yargıyı veren çoğunluğun gözündeki nasıl göründüklerini bilmeleri gerekir. Aynı şekilde, iyi ve güzel olan şeyleri değil, öyleymiş gibi görünenleri bilmelidirler. Çünkü inandırmak hakikatle değil, bunlarla olanaklıymış.

SOKRATES: Gerçekten de bilgelerin sözlerini hiçe saymamak gerek³⁰ Phaidros, fakat ne dediklerine baktıktan sonra: bu sözü böyle üstünkörü geçmeyelim.

PHAIDROS: Doğru söylüyorsun.

³⁰ Homeros'un *İlyada* II. 361'deki dizesi değişik bir kurguyla alıntılanıyor. Dizenin orijinali şu şekilde: οὐ τοι ἀπόβλητον ἔπος ἔσσεται ὅττι κεν εἶπω... (hiçe saymamalısın söylediğim sözü...) Platon, bu dizenin ilk yarısını alıp ὁ ἄν εἴπωσι σοφοί... (bilgelerin söylediği...) diye bitiriyor.

SOKRATES: Gel öyleyse, bunu şu yolla araştıralım.

PHAIDROS: Hangi yolla?

SOKRATES: Seni bir at satın alıp da düşmana karşı sa- [260b]
vaşmaya ikna edecek olsam ve ama ikimiz de atın ne oldu-
ğunu bilmesek; bununla birlikte ben senin bu konuda ne dü-
şündüğünü bilsem; yani bilsem ki Phaidros, atın evcil hay-
vanlardan en uzun kulaklısı olduğunu düşünmektedir.

PHAIDROS: Bu ahmakça bir şey olurdu, Sokrates.

SOKRATES: Henüz tam değil: böyleyken seni iyice inan-
dırmak için kalkıp da içinde at diye tarif ettiğim eşiği öven
bir söylev okusam ve onun hem ev işlerinde hem de orduda
en değerli hayvan olduğunu; istersen savaşta bineğin olaca-
ğını ve istersen evinde yükünü taşıyacağını, başka birçok ya- [260c]
rarlar sağlayacağını söylesem...

PHAIDROS: Artık baştan sona ahmakça oldu.

SOKRATES: Ama ahmak bir dost olmak, zeki ve fakat za-
rarlı bir dost olmaktan daha iyi değil midir?

PHAIDROS: Öyle görünüyor.

SOKRATES: O hâlde iyiyi ve kötüyü hiç bilmeyen bir ha-
tibin, kendisi kadar bilgisiz bir şehri kandırarak, bir eşiğin
gölgesini at diye övmekle değil ama kötü olanı iyi diye öv-
mekle ve çoğu kimsenin aklını da iyiyi değil kötüyü yapma-
ya çelmekle ektiği tohumdan ne biçeceğini düşünürsün? [260d]

PHAIDROS: Hiç de yararlı olmayan bir ekindir biçeceği.

SOKRATES: Ama ne dersin iyi dostum, söz sanatını gere-
kenden daha kaba bir şekilde ayıplamış olmadık mı? Bu sa-
nat belki de bize şöyle diyecektir: "Ne diye böyle saçmalı-
yorsunuz, ey tuhaf adamlar? Ben hiç kimseyi, hakikati bil-
meden konuşma öğrenmeye zorlamıyorum; hatta eğer öğü-
düm para ediyorsa, beni ancak onu kazandıktan sonra elde
edersiniz. Size en büyük sözüm şudur: Hakikatin bilgisi, be-
nim olmadığım hiçbir yerde ikna etme sanatını sağlamaz." [260e]

PHAIDROS: Pekâlâ, bunları konuşmakta haklı mıdır?

SOKRATES: Eğer hakkında söylenen sözler onun bir sanat olduğuna tanıklık ederse, haklıdır derim. Ne ki, bu sözlerin hemen arkasından, onun yalan söylediğine ve bir sanat değil de sanattan yoksun bir uğraşı olduğuna tanıklık eden kimi sesler işitiyor gibiyim. Hakikate dokunmayan gerçek bir söz söyleme sanatı yoktur, der Lakonyalılar, ve hiçbir zaman da olmayacaktır.

[261a] PHAIDROS: Böyle sözlere ihtiyacımız var Sokrates. Hepsi buraya toplanan da neyi nasıl söylediklerini iyice bir yoklasan, diyorum.

SOKRATES: O hâlde soylu yaratıklar, buraya toplanın ve güzel delikanlı Phaidros'u, hakkıyla felsefe yapmadığı takdirde hiçbir konuda hiçbir zaman hakkını vererek konuşmayacağına inandırın. Şimdi, Phaidros cevaplasın bakalım.

PHAIDROS: Sor öyleyse.

SOKRATES: Sırf mahkemelerde ve diğer halk toplantılarında değil, aynı zamanda kişisel birlikteliklerde de ruhu sözlerle önüne katıp sürükleyen; ister küçük meselelerde olsun [261b] ister büyük, ciddi konuları hiçbir zaman ucuzlarından daha fazla önemsemeyen sanat, baştan sona retorik değil midir? Yoksa bu konuda senin işittiklerin bunlar değil miydi?

PHAIDROS: Hayır, Zeus adına, hiç böyle işitmedim. Konuşma ve yazma sanatının daha çok hukuk meselelerinde kullanıldığı söylenir; ve bir de halk toplantılarında. Bundan daha fazlasını işitmiş değilim.

SOKRATES: O hâlde sen, söz sanatı üzerine yalnızca Nestor ve Odysseus'un İlios'ta boş zamanları çok olduğu için oturup yazdığı şeyleri işitmişsin, demek ki. Palamedes'in kileri hiç duymadın mı yoksa?

[261c] PHAIDROS: Hayır, Zeus adına, Nestor'unkini de işitmiş değilim; tabii eğer Nestor diye Gorgias'ı ve Odysseus diye

de Thrasymakhos ve Theodoros'u kastetmiyorsan.

SOKRATES: Belki de. Ama şimdi bunları bir yana bırakalım da bana şunu söyle: Mahkemelerde taraflar ne yaparlar, birbirlerine karşı konuşmazlar mı? Yoksa başka bir şey mi yaptıklarını söyleyeceğiz?

PHAIDROS: Tam olarak dediğin şeyi yaparlar.

SOKRATES: Adalet ve adaletsizlik üzerine mi konuşurlar?

PHAIDROS: Evet.

SOKRATES: O hâlde bu sanatla konuşmaya çalışan kimse, aynı şeyi aynı kişilerin gözüne kimi zaman adil ve kimi [261d] zaman da, eğer isterse, adaletsiz gösterecektir.

PHAIDROS: Ne demek bu?

SOKRATES: Yoksa halk önünde, aynı şeyleri kimi zaman iyi olarak ve kimi zamansa bunun karşıtı olarak göstermez mi?

PHAIDROS: Öyle yapar.

SOKRATES: Öte yandan aynı sanatla konuşan Elea Palamedes'inin,³¹ dinleyicilerine şeyleri aynı anda hem benzer hem benzemez, hem bir hem çok, hem durgun hem de devinir gösterdiğini bilmez miyiz?

PHAIDROS: Elbette biliriz.

SOKRATES: Demek ki, çelişkili akıl yürütme sırf mahkemelere ve halk toplantılarına özgü değil. Aksine, öyle görünüyor ki, eğer gerçekten de böyle bir sanat varsa, kişiye bütün konuşma türlerinde birbirine benzemesi olanaklı her şeyi her şeye benzetme ve başkaları tarafından yaratılmış ya da üzeri örtülmüş bütün benzerlikleri de ortaya çıkarma yetisini kazandırıyor.

PHAIDROS: Bununla ne anlatmak istiyorsun?

SOKRATES: Şu şekilde söylersem, araştırdığım şeyleri açık-

³¹ Bu benzetmeyle kastedilen kişi Elealı Zenon'dur (H. N. Fowler).

lığa kavuşturacağım gibime geliyor: Yanılgı çok farklı şeyler arasında mı yoksa pek farklı olmayan şeyler arasında mı olur?

[262a] PHAIDROS: Pek farklı olmayan şeyler arasında.

SOKRATES: Ve bir yerden bir yere yürürken küçük adımlarla gidersen, büyük adımlarla gittiğinden daha az fark edersin.

PHAIDROS: Elbette.

SOKRATES: O hâlde birini aldatmayı tasarlayan ve bunu yaparken kendisi de aldanmaktan kaçınan bir kimsenin, şeyler arasındaki benzerlik ve benzemezlikleri kesin biçimde bilmesi gerekir.

PHAIDROS: Evet, bu zorunludur.

[262b] SOKRATES: O hâlde bir adam, daha, tek tek şeylerin hakikatini bilmiyorken, bilmediği bir şeyle başka bir şey arasındaki benzerliğin küçük mü yoksa büyük mü olduğunu bilebilir mi?

PHAIDROS: Bu olanaksızdır.

SOKRATES: Öyleyse gerçeklere aykırı düşünerek yanılan kimselerin, şeyler arasındaki bu benzerliğin etkisiyle kayıp düştükleri besbelli.

PHAIDROS: Evet, öyle.

SOKRATES: Böyleyken, tek tek varolanların ne olduğunu bilmeyen birinin, her bir ayrı durumda, doğru olandan onun karıştına küçük benzerlikler yardımıyla geçiş yapma sanatını öğretebilmesi ya da bu hatadan nasıl kaçınacağını bilmesi olanaklı mıdır?

PHAIDROS: Hiçbir zaman.

[262c] SOKRATES: O hâlde dostum, hakikatleri bilmeyip de sınırları avlamaya çalışan kişinin yapacağı şey, görünüşe bakılırsa ahmakça ve aslında sanattan yoksun bir söz sanatıdır.

PHAIDROS: Öyle olmalı.

SOKRATES: Lysias'ın şu yanında taşıdığın söylevinde ve

benim az önce konuştuğum söylevde, sanattan yoksun ve sanata uygun olduğunu düşündüğümüz şeyler arayalım ister misin?

PHAIDROS: Hem de nasıl. Baksana, elimizde yeterli örnek olmadığı için konuştuklarımız da havada kalıyor.

SOKRATES: Şansımız öylesine yolunda gitmiş ki, görünüşe bakılırsa konuşulan iki söylevde de, hakikati bilen birinin söz oyunları ile dinleyicilerinin aklını nasıl çelebileceğine ilişkin güzel bir örnek var. Ve bana sorarsan Phaidros, bunun sebebi buranın tanrılarıdır. Hatta belki de bu rahatlığı, şu başımızın üzerinde şakıyıp duran Mousa habercileri bize esin yoluyla sundular. Çünkü kendi adıma, benim söz sanatından hiç pay almışlığım yok.

PHAIDROS: Nasıl istersen öyle olsun, yeter ki biraz daha açık konuş.

SOKRATES: Bana, Lysias'ın o çok iyi bildiğin şu söylevinin başlangıcını oku.

PHAIDROS: "İçinde bulunduğum koşulları biliyorsun ve bunların bize yarar sağlayacağı yönündeki düşüncemi de duydun. Sırf sana aşık olmadığım için bütün bunları geri çevirmemen gerekir, diye düşünüyorum. Çünkü aşıklar..."³²

SOKRATES: Bekle. Burada neyin yanlış ve sanattan yoksun olduğunu açıklamamız gerekiyor, öyle değil mi?

PHAIDROS: Evet.

SOKRATES: Böylesi konulardan bazıları üzerinde anlamaya varırken, bazısında ise anlaşmazlığa düştüğümüz herkesçe bilinen bir şey değil midir?

PHAIDROS: Söylediğin şeyi galiba anladım, ama yine de

³² Sokrates'in daha başındayken susturduğu cümle, ὥς ἐκεῖνοις μὲν τότε μεταμέλει... (çünkü onlar şu zamanda pişman olurlar ki...) şeklinde olup dillerin yapı farkından dolayı bu hâliyle çevrilmesi olanaksızdır.

daha açık konuş.

SOKRATES: Birisi demirin ya da altının adını söylediğinde, hepimiz aynı şeyi anlamaz mıyız?

PHAIDROS: Elbette.

SOKRATES: Pekâlâ, adaletli ya da iyi dediğinde ne olur? Her birimiz ayrı taraflara çekilip, başkalarıyla ve kendimizle çatışmaya koyulmaz mıyız?

PHAIDROS: Tam olarak öyle yaparız.

[263b] SOKRATES: Demek bazı konularda uyum sağlayabiliyor-ken bazılarında bunu yapamıyoruz.

PHAIDROS: Öyle.

SOKRATES: Bunların hangisinde kandırmak daha kolay ve retoriğin gücü daha büyük olur?

PHAIDROS: Elbette kafa karışıklığına düştüklerimizde.

SOKRATES: O hâlde, söylev sanatını öğrenmek isteyen biri ilk olarak bu ikisini birbirinden ayırma yolunu izlemeli, bu iki türün her birinin özelliklerini iyice kavramalı, çoğu kimsenin kafasının hangisinde karışacağını ve hangisinde karışmayacağını bilmelidir.

[263c] PHAIDROS: Bu türleri iyice anlayan biri iyi bir yol tutmuş demektir, Sokrates.

SOKRATES: Öyle sanıyorum ki bunu yaptıktan sonra, konuşacak olduğu her bir konunun bu iki cinsten hangisine ait olduğu artık hiç gözünden kaçmayacak, çünkü bunu kesin biçimde görebilecektir.

PHAIDROS: Elbette.

SOKRATES: Pekâlâ, Eros'un bu iki türden hangisinde olduğunu söyleyeceğiz; tartışmalı olanda mı yoksa ötekinde mi?

[263d] PHAIDROS: Hiç kuşku yok ki, tartışmalı olan türde. Eğer öyle olmasa, az önce onun sevilene ve sevene zararlı olduğunu ve hemen sonrasında ise iyiler içinde en iyi olduğunu söylemene izin verir miydi sanıyorsun?

SOKRATES: Fevkalade. Ama şimdi bana şunu söyler misin; konuşmama başlarken aşkı tanımladım mı, yoksa tanımlamadım mı? Öylesine kendimden geçmişim ki, bunu hiç hatırlamıyorum.

PHAIDROS: Zeus adına, hem de ne güzel tanımladın.

SOKRATES: Tüh! Meğer Akheloios'un kızları Nymphetler ve Hermes'in oğlu Pan, söz sanatlarında Kephalos'un oğlu Lysias'tan ne kadar da öndelermiş. Yoksa yanlış mı söylüyorum? Lysias da mı aşk hakkındaki söylevinin başında, Eros'u kendi istediği biçimde düşünmeye bizi zorlamış ve [263e] söylevin bitişini de bu düşünceye uygun şekilde toparlayarak bir sonuca varmıştı? Söylevin başını bir kez daha okuyalım mı, ne dersin?

PHAIDROS: İstediğin gibi olsun. Ama doğrusu, aradığın şey burada değil.

SOKRATES: Oku da bunu kendisinden duyayım.

PHAIDROS: "İçinde bulunduğum koşulları biliyorsun ve bunların bize yarar sağlayacağı yönündeki düşüncemi de duydu. Sırf sana aşık olmadığım için bütün bunları geri çe- [264a] virmemen gerekir, diye düşünüyorum. Çünkü aşıklar, arzuları tükendiği zaman, daha önce yapmış oldukları iyiliklerden ötürü pişmanlık duyarlar..."

SOKRATES: Öyle görünüyor ki bizim aradıklarımızın birçoğunu yapmamış; sanki sırtüstü ve geriye doğru yüzer gibi, söylevin başından değil de sonundan başlamış ve aşığın sevdiğine en sonunda söylemesi gereken sözleri başında söylemiş. Yoksa yanlış mı söyledim, iki gözüm Phaidros?

PHAIDROS: Gerçekten de Sokrates, söylevin sonunu ko- [264b] nuşuyor.

SOKRATES: Ya geri kalanı? Söylevin bütün kısımları rastgele dağıtılmış gibi görünüyor mu? Sana nasıl görünüyor, bir zorunluluk nedeniyle ikinci olarak söylenmesi gereken

şey mi, yoksa söylenenlerden herhangi biri mi ikinci sırada olmalıydı? Hiçbir şey bilmiyor olsam da, kimseyi küçük görmeyerek şunu söylemeliyim ki, yazar aklına nasıl estiyse öyle konuşmuş gibi geliyor bana. Onun, söylev yazarlığının hangi zorunluluğuyla meseleleri böyle bir sıraya koymuş olduğunu biliyor musun yoksa?

PHAIDROS: Onun işlerini böylesine kesin biçimde görebileceğimi düşünerek gururumu okşuyorsun.

SOKRATES: Ama şuna hak verirsin gibime geliyor: Her söylevin tıpkı canlı varlıklar gibi bir bedene sahip olması, başsız ve ayaksız olmaması, bir ortası ve iki ucu bulunması gerekir; ve bunlar hem birbirleriyle hem de söylevin bütünüyle uyumlu olmalıdırlar.

PHAIDROS: Başka türlü mü mümkün mü?

SOKRATES: O hâlde bak bakalım, dostunun söylevi bu [264d] söylediğimiz gibi midir yoksa değil mi. Bunun, Frigyalı Midas'ın mezartasına işlenmiş olduğu söylenen yazıdan hiçbir farkı olmadığını kendin göreceksin.

PHAIDROS: Nasıl bir şeymiş bu, neyi anlatıyor?

SOKRATES: Yazı şu:

Bronz bir bakireyim ben Midas'ın mezarına çakılı

Sular akıp da ağaçlar boy verdiği sürece

Burada onun hüznü mezarında beklediğim sürece

Gelip geçenlere duyuracağım Midas'ın buraya gömüldüğünü.

[264e] Sen de farkına varmış olmalısın ki, bu şiirde neyi başta ya da neyi sonda söylediğin hiç önemli değil.

PHAIDROS: Bizim söylevimizle eğleniyorsun Sokrates.

SOKRATES: Pekâlâ, sen incirime diye, artık bunu bir kenara bırakalım. Ama görünüşe bakılırsa, taklit edilmediği sürece yarar sağlayabilecek daha pek çok örneği bulabilecektik onda. Neyse, şimdi öteki söylevlere bakalım. Çünkü onlarda, söylev üzerine çalışan birinin görmesi gereken pek çok şey [265a]

olduğunu düşünüyorum.

PHAIDROS: Ne demek istiyorsun?

SOKRATES: Her ikisi birbirinin karşıtıydı. Çünkü birisi iyiliklerin aşığı, diğeryse aşık olmayana gösterilmesi gerektiğini söylüyordu.

PHAIDROS: Ve bunu pek yiğitçe yapıyorlardı.

SOKRATES: Bense hakikati söyleyip “delice” diyeceğini düşünmüştüm. Benim arzuladığım tam olarak buydu. Aşkın da bir tür delilik olduğunu söylemiştik, öyle değil mi?

PHAIDROS: Evet.

SOKRATES: Deliliğin ise iki türü vardı; biri insanın hastalıklarından kaynaklanan delilik; diğeryse her zamanki alışkanlıklarımızı tanrısal bir şekilde değiştiren delilik.

PHAIDROS: Tam olarak öyle.

[265b]

SOKRATES: Tanrısal delilik dört ayrı tanrıya³³ karşılık gelecek şekilde, dört türe ayrılıyordu: Apollon’un esinlemesiyle gelen kehanet; Dionysos’tan gelen esriklik; Mousalardan gelen şairlik; ve dördüncü olarak bunların en iyisi olduğunu söylediğimiz, Aphrodite ve Eros’tan gelen aşk deliliği. Sonrasında, nasıl oldu bilmiyorum ama, aşkın etkisini anlatırken, belki yer yer hakikate bağlanıp yer yer başka taraflara sürüklenerek, baştan sona alışılmadık bir söylev düzenledik ve böylece ikimizin de efendisi olan, güzel delikanlıların ko- [265c] ruyucusu Eros için ölçülü ve hoş sesli, destansı bir ilahi söylemiş olduk, Phaidros.

PHAIDROS: Ve bunu dinlemek bana hiç de fena gelmedi.

SOKRATES: O hâlde şimdi bundan yola çıkarak, söylevin nasıl olup da yermekten övmeye doğru evrildiğine bakalım.

³³ 244a ve devamında dört türü açıklanan delilik, o satırlarda dört ayrı tanrıya bağlanmış değildi. Bu nedenle Schanz, kuşkulu bulunduğu τεττάρων θεῶν (dört tanrının...) ifadesini parantez içine almıştır.

PHAIDROS: Bununla ne demek istiyorsun?

[265d] SOKRATES: Bu bana bir oyundan başka hiçbir şey değil-
miş gibi görünüyor. Fakat şans eseri, söylediklerimiz arasın-
da öyle iki ilke var ki, sanat elverir de bunlar öğrenilirse ki-
şiyi hiç de az gönendirmezler.

PHAIDROS: Nedir onlar?

SOKRATES: Bunların birincisi, birbiri içine saçılmış olan
çoklar bir arada görüldüğü zaman bunların tek bir *idea*'da
toplanması ilkesidir; ki böylelikle tanımlanarak açık hâle ge-
tirilip istenildiği zaman öğretilabilir olsun. Tıpkı az öncesin-
de Eros için yaptığımız tanımlama gibi: onun iyi mi yoksa
kötü mü olduğu söylendikten sonra söylev açıklık ve kendi
içinde tutarlık kazanmıştı.

PHAIDROS: Sözünü ettiğin diğer ilke hangisidir, Sok-
rates?

[265e] SOKRATES: Bu ise, toplanan bu şeyi, kötü kasapların yap-
tığı gibi hiçbir parçasını gelişigüzel kırmadan, doğal birleşme
yerlerinden türlerine ayırabilmektir. Bizim iki söylevimize
gelince, bunlarda düşüncenin akıldan yoksun oluşu bir ortak
[266a] türe bağlanmıştı; tıpkı kendisi bir olan bedenin, doğal olarak,
sol ve sağ diye, eşadlı parçalardan oluşan iki kısma ayrıla-
bilmesi gibi. Aynı şekilde, her iki söylev de akıl hastalığının
doğal olarak bizim içimizdeki tek türe bağlı olduğunu var-
sayıyordu. Söylevlerden biri solda kalan kısmı kesip alarak,
parçaları arasında sola düşen aşkı buluncaya kadar bunu
tekrar tekrar bölmeye devam etmek yoluyla onu dosdoğru
aşağılarken; diğeri ise bizi sağ tarafta kalan aşka götürdü,
diğeriyle aynı adı taşıyan ama tanrısal olan aşkla buluşturdu
[266b] ve onu en büyük iyiliklerin nedeni olarak övdü.

PHAIDROS: Çok doğru söylüyorsun.

SOKRATES: Ben de kendi adıma, Phaidros, bu ayırma ve
bir yere toplama işine aşığım, çünkü konuşmak ve düşün-

mek bunlarla olanaklıdır. Şeylerin doğaları gereği birliğe toplandığını ve çokluğa bölündüğünü görebilen birinin yanında, bir tanrının ayak izlerini takip eder gibi³⁴ yürüyebilirim. Bunu yapabilenlere benim verdiğim ad doğru mu yoksa değil mi, bunu tanı bilir; ama ben onlara diyalektikçi diyorum. [266c] Pekâlâ, şimdi senin ve Lysias'ın ders verdiğiniz kişilere ne ad vermeli? Yoksa, sayesinde Thrasyamakhos ve ötekilerin kendi kendilerine söz bilgesi oldukları ve hükümdarların lütufta bulunması gibi başkalarına da sundukları söz sanatı bu olmasın?

PHAIDROS: Gerçekten de onlar hükümdar soylu erlerdir; fakat senin sorduğun konularda deneyim sahibi değildirler. Bana öyle geliyor ki, bu türe diyalektikçi gibi güzel bir ad vermekle doğru yaptın. Fakat retoriğin ne olduğunu hâlâ ya- [266d] kalamayamışız gibime geliyor.

SOKRATES: Ne demek istiyorsun? Yoksa bu başlık altına girip de sanat diye anılabilecek iyi şeyler var da biz görmedik mi? İkimiz de bunları hiçbir şekilde önemsiz görmemeliyiz. Şimdi retoriğin unuttuğumuz neleri varsa onları konuşalım.

PHAIDROS: Bunlar hayli fazla, Sokrates, ve hepsi de söylev sanatı üzerine yazılmış kitaplarda var.

SOKRATES: İyi ki hatırlattın. Öyle sanıyorum ki söylevin başında, her şeyden önce bir giriş konuşması yapmak gerekiyor ve sen de sanatın incelikleri diye bunlardan söz ediyorsun, öyle değil mi?

PHAIDROS: Evet.

[266e]

SOKRATES: İkinci olarak anlatı ve onun hakkındaki tanıklıklar; üçüncü olarak kanıtlamalar ve dördüncü olarak da

³⁴ Platon bir kez daha Homeros'a gönderme yapıyor. (bkz. *Odyseia* V. 193: ὁ δ' ἐπειτα μετ' ἵχνια βαῖνε θεοῖο... sonra o da tanrının ayak izinden yürüdü...)

olasılıklar gelse gerektir. Onaylama ve ardıl onaylamalara gelince, öyle sanıyorum ki bu, söz süsleme sanatının en iyi ustaları olan Bizans erlerinin işi.

PHAIDROS: Saygıdeğer Theodoros'tan mı söz ediyorsun?

[267a] SOKRATES: Elbette. Suçlama ve savunmalarda, hem çürütmenin hem de ek çürütmenin nasıl yapılacağını ilk söyleyen odur. Hem sonra, örtük anma ve örtük övgüyü ilk kullanan kişi, güzeller güzeli Paroslu Euenos'u bu konuşmada anmayacak mıyız? Örtük suçlamalarını, kolay anımsanabilsin diye ölçülü şiirler olarak söyleyen de oydu, çünkü bilge bir adamdı. Peki ya, olasılıkları hakikatlerden üstün gören ve sözün gücüne yaslanarak küçüğü büyük, büyüğü de küçük, [267b] yeniyi eski ve eskiyi de yeni gibi gösteren; her şey hakkında ya çok kısa ya da sonsuz uzunlukta sözler söylemeyi ilk keşfeden Teisias ve Gorgias'ı hiç anmayıp öylece uykuda mı bırakacağız? Prodikos bir keresinde bunları benden duyunca gülmüş ve sanatlı söylev konuşmayı yalnız kendisinin bildiğini söylemişti; ona göre söylev ne uzun ne de kısa olmalı, bu ikisi arasında bir ölçü tutturmalıydı.

PHAIDROS: Bilgeler bilgisi Prodikos!

SOKRATES: Yoksa Hippias'tan söz etmeyecek miyiz? Çünkü bu Helis'li konuğumuzun da Prodikos'la hemfikir olacağını düşünüyorum.

PHAIDROS: Nasıl olmaz!

[267c] SOKRATES: Pekâlâ, Polos ve onun Mousalara yaraşır sözlerini nasıl anlatabiliriz? Öyle güzel yinelemeleri, özlü ifadeleri ve benzetmeleri var ki! Ya Likymnios'un ona hoş sözlülüğüne yaraşır biçimde verdiği adlara ne demeli?

PHAIDROS: Protagoras'ın da bu türden eserleri yok muydu, Sokrates?

SOKRATES: Evet, delikanlı, doğru konuşma ve bunun gibi daha pek çok konu üzerine eserleri vardı. Ama bana öyle

geliyor ki, yaşlılık ve yoksulluk üzerine acıklı sözler söyleme sanatında kimse Khalkedonlu'nun³⁵ eline su dökemez. Büyü-k kalabalıkları sözleriyle büyüleyip kışkırtmak ve öfkeye [267d] kapılmış olanları ise yatıştırmakta, kendisinin de söylediği gibi, epeyi hünerli bir adamdı. Birine suç atmakta ve üzerine atılan suçtan sıyrılmakta da pek yetenekliydi. Sonuç olarak, kimileri özetleme, kimileri başka bir ad veriyor, ancak görünen o ki söylevin sonunun nasıl olacağı konusunda herkes aynı şeyi düşünüyor.

PHAIDROS: Her bir söylevin sonunda, söylenenleri din- [267e] leyicilere bir kez daha anımsatmayı mı kastediyorsun?

SOKRATES: Evet, söylemek istediğim odur. Söz sanatı üzerine söylenebilecek senin de başka bir sözün varsa, söyle.

PHAIDROS: Var ama önemsiz, söylemeye bile değmez.

SOKRATES: Önemsizleri bir yana bırakalım. Şimdi bütün [268a] bunları daha açık biçimde görebilmek için, söz sanatının hangi güçlerine ve ne zaman sahip olduklarına bakmak gerekiyor.

PHAIDROS: Pek çoğuna sahiptirler Sokrates, hiç değilse kalabalık toplantılarda.

SOKRATES: Gerçekten de öyle. Ama tanrısal dostum, bak bakalım, acaba bunun bezi benim gibi sana da biraz seyrek dokunmuş görünüyor mu?

PHAIDROS: Hele bir örnek ver.

SOKRATES: Söyle bakalım: Biri senin dostun Eryksimak-hos'a ya da onun babası Akoumenos'a gitse ve şunu söylese: [268b] "Bedeni istediğim zaman terletmek, üşütme, istersem kusturmak, diyareye uğratmak ve bunun gibi pek çok başka şeyi yaptırmak için ona ne vermem gerektiğini biliyorum. Bütün bunları bildiğim için bir hekim olduğumu ve bunları öğrettiğim kişinin de bir hekim olacağını düşünüyorum," karşılık

³⁵ Bu sözle, muhtemelen Thrasyimakhos kastedilmektedir.

olarak ona ne söyleyeceklerini düşünürsün?

PHAIDROS: Soracakları şey bunlardan hangilerini, kime, ne miktarda vermesi gerektiğini bilip bilmediğinden başka ne olabilir?

[268c] SOKRATES: Pekâlâ, bu soruya “Bunu hiç bilmiyorum; ama bunları benden öğrenen birinin bu sorduğunuz soruyu cevaplayabileceğini düşünüyorum,” diye cevap verse?

PHAIDROS: Galiba ona bir deli olduğunu söylerler; çünkü bu sanatı hiç bilmediği hâlde, birkaç ilacın ne idüğünü bir kitaptan okuduğu ya da şans eseri bulduğu için hekim olduğuna inanmaktadır.

[268d] SOKRATES: Pekâlâ, başka biri de gidip Sophokles’e ya da Euripides’e önemsiz meseleler hakkında epeyi uzun, önemli meseleler hakkında ise pek kısa konuşmalar yapabildiğini; ve isterse acındırıcı, isterse korkutucu ve yıldırıcı ya da başka türden yazılar yazabildiğini ve bunları öğrettiği herkesin de artık tragedyaya yazabileceğini söylese?

PHAIDROS: Eğer tragedyanın bütün parçaları doğru bir şekilde bir yere toplayıp birbirleriyle ve bütünle uyumlu hâle getirmekten başka bir şey olduğunu düşünüyorsa, öyle sanıyorum ki bu adamı alaya alırlar, Sokrates.

[268e] SOKRATES: Ama yine de onu kaba bir tavırla azarlayacaklarını sanmıyorum. Bunun yerine, sırf tellerden en yüksek ve en alçak notaları çıkaracağını bildiği için kendisini müzikte usta sanan kişilere bir müzisyen nasıl davranırsa, onlar da ona öyle davranırlar. Ona kaba bir tavırla “aşağılık, deli adam,” demezler. Müzisyen, öyle birine yumuşak bir sesle şöyle der: “Dostum, müzikte usta olmak isteyen birinin bunları öğrenmesi elbette zorunludur. Ama senin sahip olduğun kadar az bilgiye sahip olan birinin, müzik konusunda büsbütün bilgisiz olmasına engel olabilecek hiçbir şey de yok. Sen müzik için zorunlu olan temel bilgileri biliyorsun, müzi-

ğın kendisini değil.”

PHAIDROS: Çok doğru.

SOKRATES: Sophokles de ona tragedyanın kendisini de- [269a]
ğil de yalnız başlangıcını bildiğini; Akoumenos da aynı şe-
kilde, hekimliğin kendisini değil yalnız başlangıcını bildiğini
söyleyecektir.

PHAIDROS: Tam olarak öyle.

SOKRATES: Daha açık biçimde görebilelim diye bu sa-
natlar, yani özlü konuşma, benzetme ve benzerleri hakkında
söylediklerimizi güzel sesli Adrastos ya da Perikles duysa, [269b]
onlar da bize, retorik sanatı üzerine yazı yazmış kişiler hak-
kında ikimizin konuştuğu türden ileri geri ve eğitimsizlere
yaraşır şeyler mi söyledir sence? Yoksa, ikimizden de daha
bilge oldukları için, bizi paylamakla yetinip şöyle mi der-
lerdi: “Ey Phaidros ve Sokrates! Diyalektik konusunda eği-
timsiz kimseler retoriğin ne olduğunu bilmeyip de sırf ge-
rekli temel bilgilerine sahip olmakla retoriği keşfettiklerini [269c]
iddia eder ve bu temel bilgileri başkasına aktardıkları zaman
da ona bütün retoriği öğretmiş olduklarına inanırlar; bunları
ikna etme amacıyla kullanmayı ve bütünlüklü bir yazı olu-
şturmayı işten saymayarak, söylevde bunu yapmayı da ders
verdikleri kişilerin kendilerine düşen bir görev olarak düşü-
nürlerse, öfkeye kapılmamak ve onları hoş görmek gerekir.”

PHAIDROS: Ama Sokrates, retorik sanatı üzerine ders ve-
ren ve yazı yazan adamlar hakkında anlattıkların büyük ola-
sılıkla doğrudur. Ben senin doğru söylediğini düşünüyorum. [269d]
Böyleyken gerçek ve güvenilir bir retorik sanatını nasıl ve
nereden edinmeli?

SOKRATES: Bunu edinmek ve böylece mükemmel bir çe-
kişmeci olmak, Phaidros, başka konularda mükemmel ol-
maktan hiç de farklı değildir; hatta belki de bu benzerlik zo-
runludur. Eğer retorikçi olmak doğanda varsa ve eksiklikle-

rini gidermek üzere bu doğaya bilgiyi ve çalışmayı eklersen, saygın bir retor olursun. Fakat bir sanat olarak kaldığı sürece, ona götüren yol Lysias ya da Thrasymakhos'un yanından bile geçmez, diye düşünüyorum.

[269e] PHAIDROS: O hâlde nereden geçecek?

SOKRATES: Belki de, güzel dostum, retorikçiler arasında en yetenekli olan kişi Perikles'tir.

PHAIDROS: Ne demek şimdi bu?

SOKRATES: Bütün büyük sanatlar, doğa hakkında fazlaca konuşmayı ve yukarıdakiler üzerine düşünmeyi³⁶ gerektirir. Görünüşe bakılırsa, akıl yüceliği ve söylev düzenle-

[270a] medeki kusursuzluk da bunlardan gelmektedir. Perikles'in doğuştan gelen yeteneğine ek olarak kazandığı şey de bunlardı. Öyle sanıyorum ki Perikles yukarıdakilerin, aklın ve düşüncenin doğasına bilgisiyle hâkim olan Anaksagoras'la karşılaşınca, ki bunlar Anaksagoras'ın çok sık konuştuğu konulardı, bunları kendisine yarayacak biçimde söz sanatları için kullandı.

PHAIDROS: Bununla ne demek istiyorsun?

[270b] SOKRATES: Demek istediğim, hekimlik sanatıyla retorik sanatının aynı yolu izledikleridir.

PHAIDROS: Nasıl yani?

SOKRATES: Bedene ilaçlar ve beslenme yoluyla sağlık ve kuvvet kazandırmak ya da ruha yararlı söylevler ve çalışma yoluyla istekli bir inanç ve erdem vermek için, sırf uygulama ve deneyle değil aynı zamanda sanatla da yürümek niyetin-

³⁶ Krş. Platon, *Savunma* 18b; Aristophanes, *Bulutlar* 225-228. Bilindiği gibi Sokrates'e yöneltilen suçlamalar arasında, kurgusal bir komedyasıyla belgelenmesi pek "manidar" olmakla birlikte, "havada yürümek" (*Bulutlar*'da ἀεροβατέω) ve "göksel varlıklar üzerine çokça düşünmek" de vardı. Platon burada μετεωρολογία sözcüğüyle, Sokrates'e yöneltilmiş bu haksız suçlamaları araştırıyor.

deysen; her ikisinde ayrı bir doğayı kısımlarına ayırman gerekir. Birinde beden, diğesinde ise ruhun doğasıdır bu.

PHAIDROS: Gerçekten de öyle görünüyor, Sokrates.

SOKRATES: O hâlde, bütünün doğasını anlamamışken ruhun doğasını hakkıyla anlamak sana olanaklı görünüyor mu? [270c]

PHAIDROS: Eğer Askleipios soyundan gelen Hippokrates'e inanmak yerindeyse, bu yolu izlemeyen biri beden, doğasını da anlayamaz.

SOKRATES: Gerçekten de doğru söylüyor, dostum. Fakat Hippokrates'in sırf bu söz, yetinmeyelim; düşüncelerinin bizimle uyumlu olup olmadığını da araştıralım.

PHAIDROS: Ben de öyle düşünüyorum.

SOKRATES: Öyleyse gör bakalım, doğa konusunda Hippokrates ve doğru akıl neler söylüyorlar. Öncelikle, sanatı yapmayı ya da başkalarına yaptırmayı arzuladığımız şeyin yalın mı yoksa birleşik mi olduğuna bakmak gerekir. Sonrasında, eğer yalınsa hangi olanakları bulunduğu ve neler üzerinde etkili olup nelerden etkilendiği araştırılmalıdır. Eğer içinde birçok tür taşıyorsa, bu türler belirlenmeli ve tıpkı bir olanda yapıldığı gibi, bunların da her birinin neler üzerinde etkili olup nelerden etkilendiğine bakılmalıdır, öyle değil mi?

PHAIDROS: Muhtemelen öyle, Sokrates.

SOKRATES: Bunları göz ardı edecek bir yöntem izlemek, tıpkı körlerin yürümesine benzer. Buna karşılık, bu işi sanatla yapan kişi ne körle ne de sağır, kıyaslanabilir. Demek ki, söylevi sanata uygun öğreten kişinin, sözlerini yöneltmekte olduğu varlığın doğasını da bütün kesinliğiyle ortaya koyacağı açık. Bu varlık ise ruhtur.

PHAIDROS: Elbette.

SOKRATES: O hâlde onların bütün çabaları ruha yönelmiş olup, amaçları onda bir inanç yaratmaktır. Öyle değil mi? [271a]

PHAIDROS: Evet.

SOKRATES: Demek şu açık ki, Thrasymakhos'un ve retorik sanatını ciddiyetle öğreten bütün ötekilerin yapması gereken ilk iş, ruhu bütün kesinliğiyle yazmak ve onun doğası gereği bir ve aynı mı yoksa tıpkı beden gibi çok türlü mü olduğunu görünür kılmaktır. Çünkü biz, bir şeyin doğasını göstermek diye buna diyoruz.

PHAIDROS: Tam olarak öyle.

SOKRATES: İkinci olarak, onun neye etkide bulunup neyden etkilendiği geliyor.

PHAIDROS: Elbette.

[271b] SOKRATES: Üçüncü olarak, söz ve ruh türlerini sınıflandırarak bunların etkilerini ve bütün nedenlerini gösterir; her birini karşılıklı olarak diğerlerine uydurur; ardından da hangi ruhun zorunlu olarak hangi söylevle ikna olacağını veya olmayacağını, nedenlerini ortaya koyarak açıklar.

PHAIDROS: Görünüşe bakılırsa bu pek güzel bir iş olurdu.

[271c] SOKRATES: Gerçekten de, sevgili dostum, bu ya da başka bir mesele, bundan başka hiçbir açıklama ya da konuşma sanatıyla ne söylenebilir ne de yazılabilir. Adını duyduğun ve şimdilerde söylev sanatı üzerine yazan kişilerse üçkağıtçılardır ve ruhu çok iyi bildikleri hâlde herkesten gizlerler. Onlar bu yöntemle konuşup yazmadıkça, sanata uygun yazdıklarına ikna olamayız.

PHAIDROS: Hangi yöntemle?

SOKRATES: Bunu sözcüklerle söylemek pek kolay değil. Ama yine de, sanata uygun yazmak isteyen birinin nasıl yazması gerektiğini sana gücüm yettiğince anlatmak niyetindeyim.

PHAIDROS: Anlat o hâlde.

[271d] SOKRATES: Sözün taşıdığı olanak, düşünceleri yönlendirmek olduğuna göre, retorikçi olmak isteyen kişinin, ruhun kaç türlü olduğunu bilmesi zorunludur. Ruh böyle çok türlü olup

hâlden hâle geçtiğinden, insanlar da çok türlü olurlar. Bunları böyle çok türe ayırdığımıza göre, her birine karşılık gelen söylev de başka türlü olmalıdır. Bu nedenle, kimi insanlar belli nedenlerle belli türden bir söyleve kolaylıkla inanırken; kimileri de aynı söyleve başka nedenlerden ötürü inanmaz. Dolayısıyla, retorikçi olmak isteyen kişinin bu türleri yeterince anlaması ve onları işinde ve günlük yaşamında al- [271e] gılarıyla keskin bir şekilde yakalayabilir hâle gelmesi gerekir; aksi hâlde, duymuş olduğu şeylerin ona pek bir yararı olmayacaktır. Ama kimin hangi sözle ikna olacağını yeterince bilir hâle geldiğinde; biriyle karşılaştığı zaman gerekli ayrımı kendi başına yaparak onu belli bir şeye inandırmak ya da [272a] belli bir şeyi ona yaptırmak için gereken sözleri bilip "bu adamın doğasına işte bu sözler uygundur" diyebildiğinde; ne zaman konuşması ve ne zaman susması gerektiğini gördüğünde; sözlerini ne zaman az ve öz, ne zaman acındırıcı ve ne zaman abartılı söylemesi gerektiğini ya da öğrendiği sözler arasından hangilerini kullanması gerektiğini kestirebildiğinde; bunlardan hangisinin yerinde ve hangisinin yersiz olduğunu bildiğinde; işte o zaman onun sanatı iyiye ve mükemmele ulaşmış olur. Ama sanata uygun konuştuğunu [272b] söyleyen biri konuşurken, ders verirken ya da yazarken bunları önemsemezse, ona inanmamak hakçadır. Belki de yazar şimdi şöyle konuşacaktır: "Ne demek, ey Phaidros ve Sokrates, siz böyle mi düşünüyorsunuz? Şu hâlde, söz sanatının bundan başka bir yolla açıklanması gereksiz midir?"

PHAIDROS: Başka türlü sü olanaksız, Sokrates. Fakat bunlar o kadar kolay bir iş gibi de görünüyör.

SOKRATES: Doğru söylüyorsun. Ama yine de bundan [272c] daha kolay ve daha kısa bir yol görür müyüz diye, bütün bu söylenenleri baştan sona gözden geçirmek gerekir ki daha kısa ve rahat olanı dururken boş yere uzun ve çetin bir yoldan

gitmiş olmayalım. Eğer Lysias'tan ya da başka birinden duyduğun, bize yardımı dokunabilecek bir şey varsa anımsamaya çalış da anlat.

PHAIDROS: Keşke iş o dediğine kalsa. Ama şu an için söyleyecek bir şeyim yok.

SOKRATES: Bir zamanlar bu meselelerle uğraşan bazı kimselerden duyduğum bir söylevi anlatmamı ister misin?

PHAIDROS: Elbette.

SOKRATES: Hem denir ya, kurdun bile hakkını savuncak birisi vardır, ey Phaidros.

[272d] PHAIDROS: O hâlde sen de öyle yap.

SOKRATES: Derler ki, bu meseleleri ne bu denli büyütme-ye gerek vardır ne de büyük sözlerle konuşmaya. Çünkü söylenene göre, bizim de ilk söylevde dediğimiz gibi, retorikçi olmak isteyen kişinin adalet ve iyilik konularına dair hakikatleri öğrenmesi ya da bu türden insan niteliklerinin doğuştan mı yoksa sonradan mı olduğunu bilmesi hiç de zorunlu değildir. Zaten bütün mahkemelerde, bu hakikatlerin

[272e] hiçbirine değil de sırf inandırıcılığa bakılır. Hâliyle, akla uygun olan budur ve sanatlı konuşmak isteyen kişinin bunu dikkate alması gerekir. Bazı zamanlarda, gerçekte olanlar akla uygun olmadığı için; ister suçlamada ister savunmada ya da herhangi başka bir konuşmada, gerçekte olanların yerine akla uygun şeyler söylemek ve onları amaçlamak; hakikate
[273a] ise "güle güle" demek gerekir. Çünkü budur, söylevin başından sonuna kadar bağlı kalındığında bize eksiksiz sanatı sağlayacak olan şey.

PHAIDROS: Söylev sanatçısı olmaya özenenlerin sözlerini birebir dillendirdin, hepsi bu Sokrates. Daha öncesinde bu konuya kısaca değindiğimizi anımsadım.³⁷ Hatta bu işle

³⁷ Bkz. 259e

uğraşan kimseler bunu bir hayli önemsiyordu.

SOKRATES: Ama senin pek büyük bir özenle uğraştığın Teisias yok mu? O Teisias şimdi cevap versin bize: çoğunlu- [273b] ğun düşündüğü şeyin akla uygun olduğundan başka ne anlama geliyordu söyledikleri?

PHAIDROS: Tam olarak bu anlama geliyordu.

SOKRATES: İhtimal o ki, bu bilgece ve aynı zamanda sanata uygun keşfi yaptıktan sonra, çelimsiz ve yiğit bir adam kuvvetli ve korkak birine saldırıp da elbiselerini çaldığı için mahkemeye çıkarıldığında ikisinin de hakikati anlatmaması gerektiğini söylemiştir. Buna göre, korkak olan kendisini yiğit olanın tek başına dövmediğini açıklamalı; yiğit olansa orada yalnızca ikisinin bulunduğunu kanıtlamaya çalışarak şöyle demelidir: "Ben nasıl olur da böyle biriyle başedebi- [273c] lirim?" Bunun üzerine diğeri, kendi rezilliğini açığa vurmak yerine başka başka yalanlar uydurarak, davalısının eline kendisini çürütmesi için sürekli yeni kozlar verir. Bu sanatlı konuşmanın içinde bunun gibi daha pek çok olaylar döner. Öyle değil mi Phaidros?

PHAIDROS: Kuşkusuz.

SOKRATES: Ah! Teisias olsun ya da başka biri; bu gizli saklı sanatı bulup ortaya çıkaran her kimse, onunla anılmaktan pek büyük bir hoşnutluk duyuyor olmalıdır. Ama ne dersin dostum, ona şöyle bir karşılık versek mi, vermesek mi... [273d]

PHAIDROS: Nasıl bir karşılık?

SOKRATES: Şöyle: "Ey Teisias! Bundan çok önce, sen henüz ortaya çıkmamışken, senin bu akla uygun şeylerinin hakikatlere benzemelerinden ötürü çoğu kimselerce kabul edildiğini söylemiştik. Şimdi de, hakikatin bilgisine sahip olanların, benzerliği her yerde en iyi şekilde bileceklerini ortaya koyduk. Eğer söylev sanatı üzerine söyleyeceklerin varsa, sana kulak vermeye hazırız. Eğer yoksa, şimdi ortaya koy-

- [273e] duklarımıza inanacağız: eğer bir kimse dinleyicilerinin doğasını hesaba katmıyor ve varolanları türlerine göre ayırıp her birini “bir” e göre tek *idea* altında kavrayamıyorsa, hiçbir zaman insan yeteneklerinin erişebileceği kadar iyi bir söylev sanatçısı olamayacaktır. Bunu çok fazla çalışma yapmadan asla elde edemez. Aklıbaşında kimselere gelince, insanların huzurunda konuşmak ve hareket etmek için değil, tanrıları hoşnut edecek sözler söyleyebilmek ve onları elden geldiğince hoşnut edebilmek için bu çabayı göstermelidirler. Çünkü, Teisias, bizden daha bilge olanlar, akıl sahibi kimselerin kendileri gibi köle olan dostlarını değil –itaat etmekten başka– iyi ve soylu efendilerini hoşnut etmelerini buyururlar. O hâlde, yol çok dolambaçlıysa şaşırma. Çünkü o senin düşündüğün şeylerden ötürü değil, yüce şeylere varmak için dönmektedir. Söylevin de dediği gibi, çok isteyen biri bu yolun sonuna mutlaka varır ve bu da onun için en iyisi olur.”
- [274a] PHAIDROS: Söylediklerin kulağa pek hoş geliyor Sokrates, ama eğer o kişi gerçekten de yolun sonuna varabilecekse.
- [274b] SOKRATES: Fakat güzel şeylerin peşinde koşmak ve o acıyı çekmek de güzeldir, sonunda her ne olursa olsun.

PHAIDROS: Kuşkusuz.

SOKRATES: Böylelikle, sanatlı ve sanattan yoksun söylevler üzerinde yeterince durmuş olduk.

PHAIDROS: Evet.

SOKRATES: Yazının uygunluğu ve uygunsuzluğu; hangi yolla güzel olup hangi yolla uygunsuz olacağı konusuna ise henüz hiç değinmedik, öyle değil mi?

PHAIDROS: Değinmedik.

SOKRATES: Söylevler konusunda tanrıları en fazla hoşnut eden eylem ya da konuşmanın ne olduğunu biliyor musun?

PHAIDROS: Değinmedik.

SOKRATES: Söylevler konusunda tanrıları en fazla hoşnut eden eylem ya da konuşmanın ne olduğunu biliyor musun?

PHAIDROS: Hayır, hem de hiç. Ya sen?

SOKRATES: Sana eskilerden duyduğum bir şeyi anlata- [274c] bilirim; hem hakikati bilenler de onlardır. Zaten biz hakikati kendi kendimize bulabilseydik, insanların ne düşündüklerini hiç önemser miydik?

PHAIDROS: Ne anlamsız bir soru sordun öyle! Sen şu duyduğun dediğin şeyi anlat hele.

SOKRATES: İşittiğime göre, Mısır'da Naukratis yakınlarında, o yerin eski tanrılarından biri yaşırdı ve bu tanrının kutsal kuşuna ise İbis derirdi. Tanrının³⁸ kendi adı ise Theuth idi. Bu tanrı sayıları, aritmetiği, geometriyi ve astronomiyi, [274d] ayrıca dama ve zarı, en önemlisi de harfleri bulmuştu. O zamanlarda bütün Mısır'ın hükümdarı Thamos'tu ve ülkenin yukarı kesiminde, Hellenlerin Mısır Thebai'si diye adlandırdıkları ve tanrısına da Ammon dedikleri büyük bir şehirde yaşıyordu. Bir gün Theuth onun yanına gitti ve sanatlarını sundu; bunları bütün Mısırlılara öğretmek gerektiğini söyledi. Beriki ise her birinin ne yarar sağladığını sordu. Theuth ayrı ayrı açıkladıkça o kimisini güzel bulduğunu, kimisini de [274e] güzel bulmadığını söylüyor; böylelikle bazılarını yerip bazılarını övüyordu. Sanatların her birini gösterirken, Thamos'un Theuth'a hem övgü hem de yergi olarak pek çok şey dediği söylenir ama bunların hepsinden söz etmek epeyi vakit ister. Harflere geldiklerindeyse, "Ey Hükümdar, dedi Theuth, bu öğretti, Mısırlıları daha bilge ve hafızalarını daha güçlü kılacaktır. Hafızanın ve bilgeliğin ilacını buldum." Hükümdar ise şöyle karşılık verdi: "Ey ustaların ustası Theuth! Kimisi sanatları doğurma yetisine sahipken, kimisi de onların kullanıcılarına zarar mı yoksa yarar mı vereceğini belirleme yetisine sahiptir. Şimdi sen harflerin babası, iyi niyetinden [275a] ötürü, onların yapabileceği şeyin tam aksini söylüyorsun.

³⁸ δαίμων.

Çünkü bu, kullanmayı öğrenenlerin ruhlarına hafıza tembelliği verir; artık kendilerine ait olmayan yazı işaretlerine güvenerek, içlerinde bulunan kendilerine ait hafızayı kullanmayı hepten unuturlar. Bu nedenle sen, hafızanın değil hatırlamanın ilacını bulmuşsun. Öğrencilerine bilgeliğin hakikatini değil, görüntüsünü sunuyorsun. Onlar senin sayende, bir yol göstericileri olmaksızın bu kadar çok şeyi öğrenince [275b] kendilerini bilgili sanacak, fakat bilge olmayıp da bilgeymiş gibi göründükleri için, pek çok konuda cahil ve geçimsiz kişiler olup çıkacaklar.”

PHAIDROS: Mısır ya da istediğin herhangi başka bir yer hakkında, nasıl da kolayca sözler uyduruyorsun böyle, ey Sokrates.

SOKRATES: Zeus’un Dodone’daki kutsal mekânında bulunan meşenin üstüne yazılı sözlerin ilk kehanetler olduğu söylenirdi, sevgili dostum. O zamanın insanları siz gençler gibi bilge olmadığından, sırf hakikati söylüyor diye bir taş [275c] ya da kayaya büyük bir hoşnutluk içinde kulak kesilebiliyorlardı. Fakat belki, konuşanın kim olduğu ve nereden geldiği bile önemlidir senin gözünde. Çünkü sözlerinin hakikat olup olmadığını bilmek senin için yeterli değil.

PHAIDROS: Beni paylamaya hakkın var; ve galiba ben de harfler konusunda o Thebailinin söylediği gibi düşünüyorum.

SOKRATES: O hâlde, öldükten sonra geride harf sanatında bir eser bırakacağını düşünen ve harflerden açık seçik, [275d] kalıcı bir bilgi uman kişi hayli budaladır; yazılmış sözlerin, yazılı olan şeyleri zaten bilen kişi için birer anımsatma olmaktan fazlasını yapacağını düşünen kişi ise Ammon’un kehanetinden habersizdir.

PHAIDROS: Çok doğru söyledin.

SOKRATES: İşte böyle korkunçtur, Phaidros, yazı dedik-

leri şey; ve resme de gerçekten çokça benzer. Çünkü resimdeki yaratıklar tıpkı canlı varlıklar gibi durur, biri onlara soru sorduğundaysa sessizce bakarlar. İşte söylevler için de bu böyledir: onların akıl sahibiymiş gibi konuştuklarını düşünürsün; ama söyledikleri hakkında bir şey öğrenmek isteyip de soru sorduğunda daima bir ve aynı şeyi gösterirler. Ve her söylev bir kere yazıldıktan sonra, artık her yeri do- [275e] laşmaya koyulur. Ona kulak kesilenin de onunla hiç işi olmayanın da eline geçer ve kime konuşup kime konuşmaması gerektiğini bilmez. Hırpalandığında ve haksız yere kötülendiğinde ise hep babasının yardımına ihtiyaç duyar; çünkü ne kendisini koruyabilecek ne de zorluklarla baş edebilecek bir gücü vardır.

PHAIDROS: Bu konuda da çok doğru söyledin.

SOKRATES: Şimdi söyle bakalım: söylevin soy kardeşi [276a] olan başka bir konuşma türü biliyor musun ki, aynı yolla ortaya çıkmış olup bundan daha iyi ve daha güçlü olsun?

PHAIDROS: Bu hangisidir? Nasıl meydana geldiğini düşünüyorsun?

SOKRATES: Öğrenenin ruhunda bilgiyle yazılan ve kendisini korumaya gücü yeten, kimin karşısında konuşup kimin karşısında susması gerektiğini bilen bir konuşma.

PHAIDROS: Bilen kişinin canlı ve soluk alan konuşmasından, yazılı metne onun ancak imgesi demenin doğru olacağı konuşmadan söz ediyorsun.

SOKRATES: Tam olarak öyle. Şimdi bana şunu söyle: Akıl [276b] sahibi bir çiftçi, gözü gibi baktığı ve meyvesini toplamak istediği tohumlarını, yaz ortasında büyük ciddiyetle gidip Adonis bahçelerine ekerek sekiz gün boyunca o güzel yeşillığe bakıp keyiflenmeyi mi tercih eder? Ya da böyle yapsa bile, bunu her zamanki gibi festivalin bir gereği olarak, eğlenmek ve keyiflenmek için yapmış olmaz mı? Ama gerçekten de

ciddi bir adamsa, çiftçilik zanaatının gerektirdiği biçimde, tohumlarını uygun bir toprağa ekerek, sekizinci ayda hepsinin olgunluğa eriştiğini görüp hoşnutluk duymaz mı?

[276c] PHAIDROS: Eğer ciddi bir adamsa öyle yapar, Sokrates; diğer türlüşünü ise yalnızca senin söylediğin nedenle yapar.

SOKRATES: O hâlde adaletin, güzelin ve iyinin bilgisine sahip birinin, kendi tohumları konusunda o çiftçiden daha az akıllı olacağını söyleyebilir miyiz?

PHAIDROS: Hiçbir şekilde.

SOKRATES: Demek ki, ciddi bir adam olduğu hâlde kalkıp da bildiklerini kalem kullanarak mürekkeple ekmez; kendilerini akılla savunamayacak ve hakikati gerektiği şekilde öğretemeyecek sözler hâlinde yazmaz.

PHAIDROS: Bu hiç de akla uygun olmazdı.

[276d] SOKRATES: Gerçekten de öyle. Fakat görünen o ki, harf bahçelerine ekerse sırf oyun ve eğlence olsun diye eker ve eğer yazacaksa da, yaşlanıp da hafızası zayıflayacak diye, kendisi ve aynı durumdaki başka kimseler için anımsatıcı işaretler yazar; bir zaman sonra da ekinlerinin yeşil ve yumuşak yapraklarını görmekten haz duyar. Başka kimseler başka türlü eğlencelerin peşinde koşup yakınlarıyla şölen keyifleri yaparken, o zamanını bunlarla değil, sözünü ettiğim hazlarla geçirir.

[276e] PHAIDROS: Şu ucuz gençlik zamanlarına karşılık olarak, pek güzel bir gençlikten söz ettin Sokrates. Söylevlerden, adalet ve daha başka konular üzerine anlatılan öykülerden keyif alabilen birinin gençliğidir bu söylediğin.

SOKRATES: Gerçekten de öyle, Phaidros. Ama bana kalırsa, bu konular hakkındaki ciddi konuşmalar çok daha iyidir; kişinin diyalektik sanatını gözetip de buna uygun olan bir ruha, hem kendisine hem de ekicisine iyi yardımları do-

[277a] kunacak bilgi sözlerini ekitiği konuşmalar. Bu tohumlar hiç

de kısır olmayıp, başka kimselerin ruhuna da yeni tohumlar eker ve böylece sonsuza uzanırlar, kendileriyle uğraşanları insanın erişebileceği en büyük mutluluğa erdştirirler.

PHAIDROS: Evet, gerçekten de bu söylediğin çok daha güzelmiş.

SOKRATES: O hâlde, Phaidros, bu konularda anlaşılmış olduğumuza göre artık diğer konular için de yargımızı verebiliriz.

PHAIDROS: Hangi konular için?

SOKRATES: Lysias'a yakıştırılan "söylev yazarı" yergisi-ni³⁹ iyice bir araştırıp da öğrenme isteğine kapılınca bizi bu-ralara kadar sürükleyen konular. Bir de, sanatlı ve sanatsız [277b] yazılmış söylevleri araştırmayı arzu etmiştik. Böylece hangilerinin sanatlı ve hangilerinin sanatsız olduğunu etraflica ortaya koyduk gibime geliyor.

PHAIDROS: Ben de öyle düşünüyorum. Ama bunun nasıl olduğunu bana yeniden anımsatsan ne iyi olurdu.

SOKRATES: Bir kimse konuştuğu ya da yazdığı şeylerin her birinin hakikatini bilmiyorsa; her bir şeyi kendine göre tanımlayabilme ve türlere uygun bir şekilde, artık bölüne-mez hâle gelinceye kadar bölebilde yetisini henüz kazanmamışsa; ruhun doğasını da bu söylenenlere uygun bir şekilde anlamamışsa ve her bir ruh türüne yaraşır konuşmanın [277c] hangisi olduğunu göremiyorsa; söylevi bu yöntemlerle düzenleyip toparlayamıyorsa ve karmaşık ruhlara onlar gibi karmaşık ama kendi içinde uyumlu, yalın ruhlara ise onlar gibi yalın söylevler sunması gerektiğinden habersizse, ne öğretmeyi ne de ikna etmeyi amaçlayan söylev cinslerinin doğasına uygun bir sanat yeteneğine erişmesi olanaklıdır. Az öncesinde konuştuklarımızın hepsi, işte bunları önümüze sermişti.

PHAIDROS: Evet, tastamam böyle düşünmüştük.

³⁹ Bkz. 257c

SOKRATES: Pekâlâ, o hâlde söylevi konuşan ve de yazan [277d] kişi olmanın güzel mi yoksa utanç verici mi olduğu ve bu mesleğin hangi durumlarda adil bir şekilde yerilip yerilme-yeceği sorusuna ne cevap verirsin? Yoksa az önce söyledikle-rimiz şunu az da olsa açıklığa kavuşturmamış mıydı...

PHAIDROS: Neyi?

SOKRATES: Şu: Lysias ya da bir başkası, kişisel ya da kamusal işlerle alakalı yasalar getiren bir yazı yazmışsa ya da bir gün yazarsa; ve bunu yazmakla hayli büyük, kalıcı ve açık seçik bir devlet belgesi ortaya koyduğunu düşünürse, bu, biri çıkıp söylesin ya da söylemesin, yazar için utanç ve-rici bir durumdur. Çünkü ister gerçekte görsün ister rüyada, [277e] adaletin ve adaletsizliğin, kötünün ve iyinin bilgisizliği ger-çekten de kaçması kolay bir utanç değildir; yığınlar ona öv-güler düzse bile bu değişmez.

PHAIDROS: Elbette.

SOKRATES: Yazılı söylevlerin her birinin ancak bir oyun olduğunu ve ister vezinli olsun ister düzyazı, hiçbir yazılı söylevin ciddiyetle ele almaya değmeyeceğini; ancak rhapsod şiirleri gibi ezberden ve yönlendirme, öğretme ya da ikna etme çabası gütmeksizin okunması gerektiğini düşünen ki- [278a] şiyeye gelince, en iyi söylevlerin ancak anımsatmak amacıyla yazılanlar olduğunu bildiğinden, yalnızca öğretmenlerin ada-letli, güzel ve iyi şeyleri öğretmek amacıyla konuştuğu ve gerçekten de ruhta yazılmış olan söylevleri anlaşılır, mü-kemmel ve ciddiyetle ele alınmaya değer bulur. Bu türden söylevlerin konuşanın kendi meşru oğlu olarak düşünülmesi gerektiğine; öncelikle eğer bulabilirse kendi içinde olduğuna, [278b] sonra da başka başka ruhlarda ekilip de boy atmış değerli filizler ve kardeşler verdiğine inanır; başka türden söylevleri ise görmezden gelir. İşte böyle bir yığittir, Phaidros, her iki-mizin de kendisi olmak için dua ettiğimiz kişi.

PHAIDROS: Kendi adıma, olmak istediğim ve bunun için

dua ettiğim kişi tastamam senin söylediğindir.

SOKRATES: Söylevler üzerine konuşarak kendimizi yeterince eğlendirmiş olduk. Artık Lysias'a gider ve ikimizin birlikte Nyphe'lerin pınarına indiğimizi, Mousa'ların sözlerine kulak verdiğimiz ve onların da Lysias'a ve bütün diğer söylev çatanlara, Homeros'a ve diğer bütün şarkılı ya da şarkısız şiirler yazan şairlere, üçüncü olarak da Solon'a ve yasa adını verdikleri devlet söylevlerini yazan diğer bütün erlere duyuralım diye bize şunu söylediklerini anlatırsın: Aranızdan kim bütün bunları hakikati bilerek yazdıysa ve yazdığı meseleleri tartışmalarda da savunabilirse; hanginizin yapacağı konuşmayla yazdıklarının aslında hiç hükmünde olduğunu göstermeye gücü varsa, işte o adam ünvanını bu türden yazılardan değil, hayatını adadığı ciddi işlerden edinecektir. [278c]

PHAIDROS: Onlara hangi ünvanları vereceksin?

SOKRATES: Bana öyle geliyor ki Phaidros, bilge demek aşırıya kaçmak olur ve zaten bu ünvan ancak tanrı için uygundur. Onlara en yaraşır ve en uygun ünvan filozof ya da buna benzer bir ad olsa gerek.

PHAIDROS: Bundan daha uygun bir ad bulunamazdı.

SOKRATES: Öte yandan, hayli zaman harcaşıp aşağı yukarı çekiştirerek, sürekli kimi şeyler ekleyip kimi şeyleri atarak yazıp oluşturdıkları dışında hiçbir değeri olmayan kişilere, haklı olarak şair, söylev ya da yasa yazarı adını yakıştırmaz mısın? [278e]

PHAIDROS: Kesinlikle.

SOKRATES: O hâlde bunları dostuna da söyle.

PHAIDROS: Peki ya sen? Ne yapacaksın? Senin dostlarını da unutmamak gerek.

SOKRATES: Hangi dostlarım?

PHAIDROS: Güzel İskrates. Ona ne haber göndereceksin Sokrates? Onun ne olduğunu söyleyeceğiz?

SOKRATES: Ama İskrates henüz çok genç, Phaidros. Yi-

[279a] ne de, onun hakkında sana söylemek istediğim bazı kehanetlerim var.

PHAIDROS: Nedir onlar?

SOKRATES: Bana öyle geliyor ki onun, Lysias'ın söylevlerinden çok daha üstün bir doğası ve çok soylu bir kişiliği var. Bu nedenle de, şimdi uğraşmakta olduğu söz sanatı üzerine ileri yaşlarında hayli yükseldiğini ve söylevlerle uğraşan başka kimseleri çocuk gibi geride bıraktığını görürsem hiç şaşırmam. Hatta bu işlerin onu tatmin etmeyeceğine ve daha büyük, daha tanrısal işlere yöneleceğine inanıyorum. Çünkü [279b] sevgili dostum, o yiğidin düşüncesinde doğuştan felsefi olan bir şeyler var. İşte benim şu tanrılardan alıp da sevgilim İsokrates'e göndereceğim haber budur; sen de öteki haberi kendi sevgilin Lysias'a götürürsün.

PHAIDROS: Pekâlâ, öyle yaparım. Haydi gidelim, hazır sıcak hava da yumuşamışken.

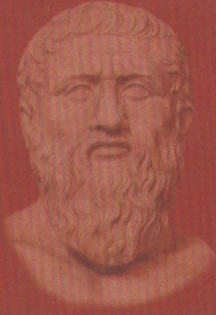
SOKRATES: Ama gitmeden önce buranın tanrılarına dua etsek iyi olmaz mı?

PHAIDROS: Kuşkusuz.

SOKRATES: Ey sevgili Pan ve bu mekânın diğer bütün tanrıları! Bana içimin güzel olmasını lütfedin ve dışımda sa- [279c] hip olduğum her şeyin içimdeki o adamla dost olmasını sağlayın. Bilge kişinin zengin olduğuna inanayım; ve öyle bir servetim olsun ki, ölçülü insandan başkası onu ne taşıyabilsin ne de yerinden kaldırabilsin. Başka bir şeye ihtiyacımız var mı, Phaidros? Yeterince dua ettik gibime geliyor.

PHAIDROS: Ben de senin duana katlayım; çünkü dostların her şeyi ortaktır.

SOKRATES: Gidelim.

PLATON

Phaidros ya da Güzellik Üzerine

Bu diyalogdaki genç Phaidros'ta, Atina toplumunun kapsamlı ve son derece belirgin bir fotoğrafıyla; Sokrates'te ise aynı toplumun türlü inanç ve değerlerini karşısına almaktan çekinmeyen, yeri geldiğinde kışkırtmayı ve savaş açmayı, yeri geldiğinde ise bir "kâhin" edasıyla uslanıp sözlerini alçak sesle söylemeyi becerebilen bir filozofla karşılaşırız. Böylece *Phaidros*, bir yandan muhatabına çoğu zaman genel geçer yasalarla seslenen Sokrates'in insanca düşüncelerine; diğer yandan da şiddetli güç mücadeleleriyle çekişmelerin yaşandığı Sokrates dönemi Atina'sına açılan büyüleyici bir pencere hâline gelir.

ISBN 978-9944-795-60-9

BilgeSu